

**ТВОРЕНИЯ на Светителя
Василий Велики - Том 1 (част 2)**

**СВЕТИ ВАСИЛИЙ ВЕЛИКИ
Архиепископ на Кесария Кападокийска**

ТВОРЕНИЯ на Светителя Василий Велики - Том 1 (част 2)

СВЕТИ ВАСИЛИЙ ВЕЛИКИ Архиепископ на Кесария Кападокийска

Авторски права © 2008 СВЕТА ГОРА, АТОН, Славянобългарски манастир, "Св. Вмчк Георги Зограф"

Превод от руски език по изданието на Сергиево-Троицката Лавра от 1900 година

БЕСЕДИ ВЪРХУ ПСАЛМИ	1
БЕСЕДА върху първата част на псалом първи	2
БЕСЕДА върху псалом седми	7
БЕСЕДА върху края на псалом четиринадесети и срещу лихварите	13
БЕСЕДА върху псалом двадесет и осми	17
БЕСЕДА върху псалом двадесет и девети	24
БЕСЕДА върху псалом тридесет и втори	29
БЕСЕДА върху псалом тридесет и трети	36
БЕСЕДА върху псалом четиридесет и четвърти	46
БЕСЕДА върху псалом четиридесет и пети	53
БЕСЕДА върху псалом четиридесет и осми	58
БЕСЕДА върху псалом петдесет и девети	65
БЕСЕДА върху псалом шестдесет и първи	68
БЕСЕДА върху псалом сто и четиринадесети	72

БЕСЕДИ ВЪРХУ ПСАЛМИ

БЕСЕДА върху първата част на псалом първи

Цялото Писание е боговдъхновено и полезно (2 Тим. 3:16), и е написано от Светия Дух, та в него, като в обща лечебница за душите, всички ние, хората, да намираме лекарство - всеки против собствения си недъг. Защото е казано: *Изцелението ще заличи големи грехове* (Екл. 10:4 - слав.). Но на едно учат пророците, на друго - историците; на едно наставлява законът, а на друго - предложеното увещание под формата на притчи; а книгата Псалми е събрала в себе си полезното от всички книги. Тя пророкува за бъдещето, припомня събития, дава закони за живота, предлага правила за поведение. Накратко, тя е обща съкровищница с добри учения и старателно намира полезното за всекиго. Лекува и застарели рани на душата, и на наскоро ранения дава бързо изцеление, и болното възстановява, и неповреденото поддържа; и казано най-общо, доколкото е възможно, унищожават страстите, които под различна форма господстват над душите през човешкия живот. И при това тя предизвиква в душата някаква тиха наслада и удоволствие, което прави разсъдъка целомъдрен.

Светият Дух знаел, че е трудно да води човешкия род към добродетелта и че поради склонността си към удоволствия нехаем за правия път. И така, какво прави? Смесва ученията с приятността на сладкото пеене, та заедно с доставящото наслада и благозвучното за слуха, неусетно да приемем и полезното, съдържащо се в словото. Така постъпват и мъдрите лекари; когато дават горчиво лекарство за пиене на болни, които имат отвращение към него, често намазват ръба на чашата с мед. Именно с тази цел са съчинени за нас тези хармонични песнопения на псалмите, така че и децата по възраст, и общо взето невъзмъжалите по нрави, външно само да ги пеят, а всъщност да обучават душите си. Едва ли някой от простолудието, и особено пък - от нехайните, ще си тръгне оттук, като лесно е задържал в паметта си апостолската и пророческата заповед; а стиховете на псалмите и по домовете ги пеят, и по пазарите си припяват. И ако някой разсвирее от гняв като звяр, щом слухът му изпита наслада от псалома, ще продължи нататък, като незабавно укроти в себе си свирепостта на душата със сладко пеене.

Псаломът е тишина за душите, подател на мир; успокоява буйните и вълнуващи се помисли; смекчава раздразнителността на душата и оцеломъдрява невъздържаността. Псаломът е посредник на дружбата, единение между далечните, помирение между враждуващите. Защото кой може да счита за враг онзи, с когото е възнасял общ глас към Бога? Затова псалмопеенето ни доставя едно от най-големите блага - любовта, изобретявайки съвместното пеене като свързка на единство и събирайки хората в един хармоничен хор.

Псаломът е убежище от демоните, влизане под закрилата на ангелите, оръжие при нощни страхове, отмора от дневните трудове, безопасност за младенците, украшение в цветуща възраст, утеха на старците, най-прилична премяна за жените. Псаломът заселва пустини, оцеломъдрява пазари. За начинаещите е начало на учението, за преуспяващите е нарастване на познанието, за съвършените е опора; това е гласът на Църквата. Той прави празниците светли; предизвиква *скръб по Бога* (2 Кор. 7:10). Защото псаломът и от каменно сърце изтръгва сълзи. Псаломът е занимание на ангелите, небесно съжителство, духовен тамян. Това е мъдро изобретение на Учителя, Който е направил така, че да пеем и същевременно да се учим на полезното. От това и уроците се запечатват по-лесно в душите. Защото изучаваното насила не остава задълго в нас; а приетото с удоволствие и приятно чувство се вкоренява по-дълбоко в душите.

На какво ли не ще се научиш от псалмите? Не ще ли опознаеш оттук величието на мъжеството, строгостта на справедливостта, честността на целомъдрието, съвършенството на благоразумието, начина за покаяние, мярката на търпението и всяко благо, което споменеш? Тук има съвършено богословие, предсказание за Христовото идване в плът, устрасяване със съд, надежда за възкресение, обещание за слава, откриване на тайнства. Всичко е събрано в книгата Псалми като в голяма обща съкровищница. Пророкът пригледил псалмите към така наречения псалтир, (избирайки го) измежду многото музикални инструменти, давайки с това, както ми се струва, да се разбере, че в него издава гласове благодатта, подавана свише - от Духа; защото единствено при този музикален инструмент причината за звуците се намира отгоре. При китарата и лирата, медната струна звучи отдолу под лъка. А при псалтира причината за хармоничните ладове е отгоре,

та и ние да се грижим да търсим горното и да не се увеличаваме от приятността на пеенето в плътски страсти. При това пророческото слово, както мисля, дълбокомислено и премъдро ни е показало с устройството на този инструмент, че хората с прекрасна и добре настроена душа могат да се издигат към горното.

След тези думи нека разгледаме и началото на псалмите.

Блажен е оня мъж, който не е ходил в събранието на нечестивци (Пс. 1:1 - слав.). Строителите на жилища, вдигайки на височина огромни сгради, полагат и основи, съответстващи на височината. И корабостроителите, подготвяйки кораб за превозване на големи товари, укрепват подводната част, съобразявайки се с теглото на превозваните стоки. И при раждането на животните сърцето, което естествено се образува най-напред, получава от природата устройство, подходящо за бъдещото животно. Но каквото са основите за сградата, подводната част за кораба и сърцето за тялото на животното, същата сила, струва ми се, има и това кратко предисловие по отношение на цялостното съдържание на псалмите. Тъй като възнамерява по-нататък да увещава за много неща, които са трудни и са изпълнени с безброй подвизи и усилия, псалмопевецът предварително посочва на подвижниците на благочестието блажения край, та в очакване на пригответените ни блага да понасяме безскръбно скърбите на сегашния живот. Така и за пътниците, вървящи по неравен и труднопроходим път, трудът се облекчава от очакването за удобна странноприемница; и търговците биват карани да тръгват смело в морето от желанието да купят стока; и при земеделците надеждата за плодородие прави труда неусетен. Затова и общият Наставник в живота, Великият Учител, Духът на истината, мъдро и умело предложил най-напред наградата, та като насочваме зора си отвъд тежкия труд на ръцете си, да побързаме с мисълта си да се насладим на вечните блага.

Блажен е оня мъж, който не е ходил в събранието на нечестивци. И така, съществува истинско благо, което в същинския и изначален смисъл трябва да бъде наричано блажено; и то е Бог. Затова и Павел, възнамерявайки да спомене за Христа, казва: по явяването *на блажения Бог и Спасител наш Исус Христос* (1 Тим. 1:11; Тит. 2:13). Защото наистина е блажено това изначално добро, към Което е насочено всичко, Което е желано от всичко, това неизменяемо Естество, това Господско Достоянство, този безметежен Живот, това безпечално Състояние, в Което няма промени, Което не бива засягано от превратности, този вечнобликащ Извор, тази ненамаляваща Благодат, това неизчерпаемо Съкровище. Но невежите и обичащите света хора, не познавайки природата на доброто, често наричат блажено онова, което няма никаква стойност - богатство, здраве, охолан живот, - което по природата си не е добро; защото не само лесно се изменя в противоположното, но и не може да направи добри притежателите си. Защото кого богатството е направило справедлив или кого здравето е направило целомъдрен? Тъкмо обратното, всеки от тези дарове често подпомага греха при злоупотребяващия с тях. Затова блажен е придобилият по-ценни неща, станалият причастник на неотнимаеми блага. Но по какво ще го разпознаем? Това е онзи, *който не е ходил в събранието на нечестивци.*

И преди да кажа какво означава да не се ходи *в събранието на нечестивци*, възнамерявам да ви разясня един въпрос, който възниква тук. Ще попитате: “Защо пророкът взема само мъжа и него нарича блажен? Нима е изключил жените от числото на блажените?” Не! Една е добродетелта за мъжа и за жената, както и сътворяването на двамата е еднакво по достойнство; а затова и наградата на двамата е еднаква. Чуй какво е казано в книгата Битие: *И сътвори Бог човека, по Божий образ го сътвори; мъж и жена ги сътвори* (Бит. 1:27). Но при тези, при които природата е една, и действията са едни и същи; а за тези, чиито дела са равни, и наградата е една и съща. И така, защо псалмопевецът, като споменал за мъжа, премълчал за жената? Защото при (съществуващото) единство на природата счел за достатъчно за обозначаване на цялото да посочи заемащото водещо място във вида.

Затова е *блажен онзи мъж, който не е ходил в събранието на нечестивци.* Виж каква точност в думите и как всяко изречение е изпълнено с мисли. Не е казал: “който не ходи в събранието на нечестивци”, а: *който не е ходил.* Който още е сред живите, не бива да бъде наричан блажен поради неизвестността на края на живота му. Но който е изпълнил възложените му задължения и е завършил живота си с безукорен край, вече безопасно може да бъде наричан блажен. А защо са блажени онези, *който ходят по закона Господен* (Пс. 118:1)? Тук Писанието нарича блажени не ходилите, а още ходещите в закона. Това е защото вършещите добро заслужават одобрение за самото дело; а избягващите злото заслужават похвала не тогава, когато веднъж или два пъти са избегнали греха, а тогава, когато успеят завинаги да избегнат изкушение в злото.

Но в хода на разсъжденията пред нас се появява и второ затруднение. Защо псалмопевецът нарича блажен не преуспяващия в добродетелта, а несторилия грях? В такъв случай и конят, и волът, и камъкът биха могли да бъдат наречени блажени. Защото кое неодушевено същество е стояло на *пътя на грешници*? Или кое безсловесно (животно) е седяло в *сборището на развратители*? Но потърпи малко и ще намериш лек. Пророкът добавя: *А в закона на Господа е волята му* (Пс. 1:2). Само разумно същество може да се поучава в Божия закон. А ние ще кажем и това, че отдалечаването от злото е началото на усвояването на доброто. Защото е казано: *Избягвай злото и върши добро* (Пс. 36:27).

И така, довеждайки ни мъдро и благоизкусно до добродетелта, псалмопевецът поставил отдалечаването от греха като начало на добрите дела. А ако направо бе изискал съвършенство от теб, то може би ти би се забавил да пристъпиш към действие. А сега те приучва към по-леснодостъпното, за да се захванеш по-смело и с останалото. И бих казал, че упражняването в добродетелта наподобява стълба - онази стълба, която видял някога блаженият Иаков, една част от която била близо до земята и се опирала на нея, а другата се издигала даже над самото небе (Бит. 28:12). Затова встъпващите в добродетелния живот трябва първо да стъпят здраво на първите стъпала и от тях непрестанно да се изкачват все по-нагоре и по-нагоре, докато накрая чрез постепенно преуспяване не се изкачат на възможната за човешката природа висина. Затова както първоначалното изкачване по стълбата е отдалечаване от земята, така и в живота по Бога отдалечаването от злото е начало на преуспяването. Общо взето, всяко бездействие е много по-лесно от което и да е дело. Например *не убивай, не прелюбодействуй, не кради* (Изх. 20:13-15; всяка от тези заповеди изисква само бездействие и неподвижност. *Обичай ближния си като себе си* (Мат. 19:19); и: *продай имота си, и раздай на сиромаси* (Мат. 19:21), и: *който те принуди да вървиш с него една миля, върви с него две* (Мат. 5:41) - ето вече действия, подобаващи на подвижници; и за извършването им вече е необходима мъжествена душа. Затова, удиви се на мъдростта на този, който чрез по-лекото и леснодостъпното ни води към съвършенство.

Псалмопевецът ни е предложил три условия, които трябва да спазваме: да не ходим в *събрание на нечестивци*, да не стоим в *пътя на грешници*, да не седим в *сборище на развратители*. Следвайки естествената последователност в развитието на всяко действие, той внесъл този ред и в казаното от него. Защото първо започваме да обмисляме намерението, после го подкрепяме, а след това укрепяме в обмисленото. Затова първоначално трябва да наречем блажена чистотата на нашите помисли, защото сърдечните съвещания са коренът на телесните действия. Така блудството пламва първо в душата на сластолюбца, а после предизвиква телесна поквара. Затова и Господ казва, че оскверняващото човека е вътре в човека (Мат. 15:18). Тъй като грехът против Бога се нарича нечестие в собствения смисъл на думата, то никога да не допускаме в себе си съмнение в Бога поради неверие. Защото, ако кажеш в сърцето си: "Има ли Бог, Който управлява всичко? Има ли на небето Бог, Който се разпорежда с всекиго поотделно? Има ли съд? Има ли отплата за всеки според делата му? Защо праведните живеят в бедност, а грешните богатейт; едни са немощни, а други се наслаждават на здраве; едни са неуважавани, а други са прославени? Светът не се ли движи случайно? И не е ли неразумната случайност тази, която безразборно отрежда житейския жребий всекиму?", това вече означава да отидеш в *събранието на нечестивци*. Ако си помислил така, значи си отишъл в *събрание на нечестивци*. Затова блажен е този, който не е направил в себе си място на съмнението в Бога, който не е изпаднал в малодушие при вида на настоящето, а очаква обещаното; който не е имал недоверчива мисъл за Създалия ни.

Блажен е и този, който в *пътя на грешници не стои*. Път е наречен животът; защото всеки от родените бърза към края. Както намиращите се на палубата на кораб без никакво усилие от тяхна страна биват носени от вятъра към пристанището и макар сами да не усещат това, бързият ход на кораба ги приближава до целта; така и ние с течащото време на живота ни, сякаш с някакво непрекъснато и непрестанно движение по незабележимото течение на живота, биваме завличани всеки към своя край. Например спиш, а времето ти изтича. Бодърстваш и мисълта ти е заета? Но заедно с това и животът ти се изчерпва, макар това да убягва от сетивата ти. Всички хора тичаме по някаква писта и всеки от нас бърза към целта си; затова всички сме на път. И по този начин можеш да добиеш представа за този път. Ти си пътник в този живот; отминаваш всичко; всичко остава зад теб - виждаш покрай пътя растение или трева, или вода, или нещо друго достойно за зрението ти; полюбуваш му се за кратко и продължаваш нататък. Отново срещаш камъни, пропасти, канари, скали, пънове, а понякога зверове, влечуги, тръни или други неприятни неща; поскърбиш за кратко и отминаваш. Такъв е животът; той няма нито постоянни удоволствия, нито продължителни скърби. Този път не е твоя

собственост, но и настоящето също не е твое. Пътниците имат следния обичай: щом първият направи крачка, веднага след него друг вдига крак, а след него - и следващият. Виж и животът не е ли подобен на това? Днес ти обработваш земята, а утре ще я обработва друг, след него пък - някой друг. Виждаш ли тези ниви и великолепни сгради? Колко пъти всяка от тях е сменила името си, откакто съществува! Наричала се е собственост на еди-кой си, после е преименувана по името на друг, преминала е в ръцете на нов собственик, а сега се нарича собственост на друг, още по-нов. И така, животът ни не е ли път, по който поемат ту едни, ту други, и по който всички вървят един след друг? Затова, *блажен е, който в пътя на грешници не стои.*

А какво значи *не стои*? Когато се намира в ранна възраст, човек още не е нито порочен, нито добродетелен, защото тази възраст не е способна нито на едното, нито на другото състояние. Но когато разумът в нас е съзрял, тогава се сбъдва написаното: *Когато дойде заповедта, грехът оживя, пък аз умрях* (Рим. 7:9, 10). Защото възникват лукави помисли, раждащи се в душите ни от плътски страсти. Наистина, заповедта е дошла, тоест придобито е познание за доброто, и ако тя не надделее над лошия помисъл, а позволи разумът да бъде поробен от страстите, то грехът е оживял, а умът е умрял, като е станал мъртъв чрез грехопаденията. Затова е блажен този, който не се е забавил *в пътя на грешници*, а с добър разум се е затичал към благочестивия живот.

Има два пътя, противоположни един на друг - път широк и просторен и път тесен и скръбен. Двама са и водачите и всеки от тях се опитва да привлече (пътниците) към себе си. Водачът по гладкия и полегат път е измамник; това е лукав демон, който чрез удоволствията увлича вървящите след него към гибел. А водач по неравния и стръмен път е добър ангел, който чрез голямата трудност на добродетелта води вървящите след него към блажен край. Докато всеки от нас е младенец и тича след онова, което доставя наслада в настоящето, не се грижи ни най-малко за бъдещето. Но щом стане мъж и понятията му се изградят, той сякаш вижда, че животът пред него се дели на две и води ту към добродетелта, ту към порока; и поглеждайки често към тях с душевното си око, различава кое е присъщо на добродетелта и на порока. Животът на грешниците показва в себе си всички наслади на настоящия век. Животът на праведните показва само благата на бъдещия век. Пътят на спасяваните колкото бъдещи блага обещава, толкова трудности в настоящето представя. А сластолюбивият и невъздържан живот предлага не очаквана впоследствие, но сегашна наслада. Затова всяка душа се замайва и не може да устои сред помислите. Щом си спомни за вечното, избира добродетелта; а щом насочи поглед към настоящето, предпочита удоволствието. Тук вижда угаждане на плътта, а там - нейното поробване; тук - пиянство, а там - пост; тук - необуздан смях, а там - обилни сълзи; тук - танци, а там - молитва; тук - флейти, а там - въздишки; тук блудство, а там - девство. И понеже истинското добро е леснопостижимо от разума само чрез вярата (тъй като е отдалечено от нас и око не е виждало и ухо не е чувало), а сладостта на греха ни е под ръка и насладата се влива в нас през всяко сетиво, блажен е този, който не се е увлякъл към гибелта чрез примамките на удоволствието, а с търпение очаква надеждата за спасение и при избора на единия или на другия път не е поел по пътя, водещ към злото.

И в сборище (слав.: на седалище) *на развратители не седи*. Да не би да говори за седалищата, на които отморяваме телата си? И какво отношение има дървото към греха, та да трябва да избягвам седалището, което преди това е било заето от грешник, като нещо вредно? Или трябва да мислим, че под *седалище* се разбира неподвижното и постоянно пребиваване в одобряване на греха? Трябва да се пазим от това, защото ревностното забавяне в греха поражда в душите непоправим навик. Защото застарялата душевна страст и укрепналият с времето помисъл за грях се лекуват трудно или стават съвсем неличими, когато навиците, както най-често се случва, се превърнат в природа. Затова трябва да желаем дори да не се докосваме до злото. А другият път е - веднага след изкушението да бягаме от него като стрела, пусната срещу нас, както е написал Соломон за лошата жена: *Не поглеждай към нея, но се отвърни, не се забавяй* (срв. Притч. 9:18 - слав.). И сега познавам хора, които на младини са се подхлъзнали в плътски страсти и чак до старини поради навика в злото пребивават в грехове. Както свинете, валяйки се в тинята, непрестанно, все повече и повече се покриват с кал, така и тези хора чрез сластолюбието с всеки изминал ден се покриват с нов позор. И така, блажено дело е - дори и да не помисляш за злото. Ако ли пък, уловен от врага, си приел в душата си съвети на нечестия, не стой в греха. А ако и това ти се е случило, не се застоявай в злото. Затова, не сядай *на седалището на развратители*.

Ако си разбрал какво седалище има предвид Писанието, а именно, нарича така продължителното пребиваване в злото, изследвай кого нарича *развратители*. За чумата запознатите с този въпрос казват, че

тя, като засегне някой човек или животно, чрез общуване се предава на всички приближаващи се. Тази болест има такава особеност, че всички се заразяват един от друг с тази немощ. Такива са и извършителите на беззаконие. Защото, предавайки си болестта един на друг, всички заедно страдат от недъга и заедно погиват. Не ти ли се е случвало да виждаш блудници да седят по пазарите, да се присмиват на целомъдрените, да разказват срамните си дела, достойните си за мрака занимания и да изброяват случаите на своето безчестие като подвизи или като някакви други доблестни постъпки? Това са погубители, които се стремят да предадат собствения си порок на всички и се мъчат да направят мнозина подобни на себе си, за да избегнат хулите, когато пороците станат всеобщи. Огънят, като допре леснозапалимо вещество, не може да не го обхване цялото, особено ако задуха силен вятър, който пренася пламъка от едно място на друго. Така и грехът, щом обземе един човек, не може да не премине към всички приближаващи се, когато лукавите духове го раздухват. Така духът на блудството не се ограничава само с това, да подложи на безчестие един човек, а веднага се присъединяват другари: пирове, пиянство, срамни приказки и лека жена, която пие, усмихва се на един, съблазнява друг и разпалва всички към същия грях. Нима е малка тази зараза, нима е маловажно това разпространение на злото? А подражаващият на користолюбеща или на човек, който чрез някакъв друг порок е постигнал значителна власт в обществото, станал е управник на народи или военачалник и после се е отдал на най-срамни страсти - нима подражаващият му не ще приеме в душата си гибелна зараза, като превърне в своя собственост порока на онзи, на когото подражава? Блестящото положение в света излага на показ и живота на хората, станали известни в обществото. Воините най-често подражават на военачалниците, живеещите в градовете вземат пример от началстващите; и общо казано, когато мнозина сметат порока на един човек за достоен за подражание, тогава ще бъде справедливо и уместно да се каже, че от него се разпространява в живота някаква гибелна зараза за душите. Защото грехът в именитата личност привлича мнозина склонни към подхлъзване да подражават на същото. И понеже заимстват повредата един от друг, то за такива хора се казва, че погубват души. И така, не сядай *на седалището на развратители*, не участвай в събирания на повреждащи нравствеността и гибелни хора, не оставай в компанията на съветници в злото!

Но словото ми досега се бави само на предисловието, а забелязвам, че големината му надхвърли необходимата мярка, така че ако би било казано повече, и на вас не би ви било лесно да го запазите в паметта си, и на мен би ми било трудно да продължа служението на словото, защото поради вродена немощ не ми достига глас. Но макар това, за което говорихме, да не бе доизказано, и макар, след като показах, че трябва да бягаме от злото, премълчах това, как да се усъвършенстваме посредством добри дела, като предложих настоящето на благосклонното ви внимание, обещавам, с Божията помощ, да допълня и недостигащото, стига само да не ми бъде наложено пълно мълчание. Господ да дари и на нас наградата за казаното, и на вас - плод от това, което чухте, по благодатта на Своя Христос, защото Негова е славата и властта във вечните векове. Амин.

БЕСЕДА върху псалом седми

(1) Псалом Давидов, който той изпя на Господа по повод на думите на Хусия, син Иеменин (Слав.)

Надписът на седми псалом на пръв поглед донякъде противоречи на разказваното в книгите Царства, където пише за Давид. Защото там се разказва за Хусий, първия *Давидов приятел* (2 Царств. 15:32), син на Арахия. А тук Хусия е син на Иемения. Но както този Хусий не е син на Иемения, така и от споменаваните там няма друг. Дали пък не е наречен *син Иеменин* поради това, че проявил голямо мъжество и извършил доблестен подвиг, когато под маската на приятелство отишъл при Авесалом и осуетил съвета на Ахитофел, който предлагал мнение, типично за доста ловък и вещ във военното дело човек? Защото *син на Иемения* в превод означава *син на десницата*. А когато Ахитофел съветвал да не отлагат ни най-малко военните действия, а незабавно да нападнат бащата¹, който още не бил готов за сражение, Хусия не допуснал, съветът на Ахитофел да бъде приет, *за да навлече Господ* - както е казано - *злочестина върху Авесалома* (2 Царств. 17:14). Но, обратно, за да даде време на Давид да събере силите си, той ги убедил в ползата от отлагането и забавянето, с което и угодил на Авесалом, който казал: *Съветът на архитенеца Хусия е по-добър от Ахитофеловия съвет*. Същевременно чрез свещениците Садок и Авиатар той съобщил на Давид за разпорежданията на Авесалом и настоял Давид да не остава през нощта в равнината на пустинята, а да побърза с прехода. И тъй като чрез този добър съвет той станал дясната ръка на Давид, получил и име от доблестната си постъпка и затова бил наречен син Иеменин, тоест син на десницата. А в Писанието съществува обичай на порочните хора да се дава име по-често по греха, отколкото по баща, и добрите синове да се именуват по отличаващата ги добродетел. Така апостол Павел нарича дявола *синът на погибелта*: *докле се не открие човекът на греха, синът на погибелта* (2 Сол. 2:3). И в Евангелието Господ нарекъл Иуда *погибелен син*; казано е: *никой от тях не погина, освен погибелния син* (Иоан. 17:12). А вещите в богопознанието нарекъл чеда на премъдростта; казано е: *И премъдростта биде оправдана от своите чеда* (Мат. 11:19). И още казва: *И ако бъде там синът на мира* (Лук. 10:6). Затова не е чудно, ако и сега е премълчано за родителя по плът на първия Давидов приятел; а той е наречен *син на десницата*, като получил това подходящо му име по своята постъпка.

(2) Господи, Боже мой! На Тебе се уповавам, спаси ме. Човек може да си помисли, че тези думи са нещо обикновено, че абсолютно всеки би могъл направо да каже: *Господи, Боже мой! На Тебе се уповавам, спаси ме*. А в действителност може би не е така. Който се надява на човек или се насища с нещо друго житейско, например: с могъщество или с пари, или с нещо друго, считано от хората за високо, не може да каже: *Господи, Боже мой, на Тебе се уповавам*. Защото има заповед да не се надяваме на князе; и е казано: *Проклет оня човек, който се надява на човек* (Иер. 17:5). Не бива нито да отдаваме божествена чест на някого друго, освен на Бога, нито да се надяваме на някого друго, освен на Бога, Господаря на всичко. Казано е: *Господ е моето упование и моя песен* (Пс. 10:1 и 117:14).

А защо пророкът се моли Господ първо да го спаси от гонителите, а после да го избави? Препинателният знак ще направи речта ясна: *спаси ме от всички мои гонители, и ме избави; (3) за да не изтръгне врагът като лъв душата ми*. Каква е разликата между спасение и избавление? Тази, че от спасение се нуждаят немощните, а от избавление - държаните в плен. Затова този, който има в себе си немощ, но намира в себе си и вяра, се насочва от собствената си вяра към спасение; защото е казано: *Твоята вяра те спаси* (Лук. 7:50); и още: *както си повярвал, нека ти бъде* (Мат. 8:13). А който търси избавление, очаква други да платят за него искания откуп. Затова този, който го заплашва смърт, знаейки, че един е Спасителят и един е Изкупителят, казва: *На Тебе се уповавам, спаси ме* "от немощта и ме избави от плен". И мисля, че когато мъжествените Божии подвижници, които през целия си живот достатъчно са се борили с невидимите врагове, избегнат всичките им гонения и се намират в края на живота си, князът на този свят ги проучва, за да ги задържи при себе си, ако по тях се намерят рани, получени по време на борбата, или някакви петна и отпечатъци от грях. А ако бъдат намерени ненаранени и неопетнени, то като непобедими, като свободни, ще бъдат упокоени от Христа. Затова пророкът се моли за бъдещия и настоящия живот. Тук казва: *Спаси ме*

¹Тоест Давид.

от всички мои гонители, а там, по време на изпитание: *Избави ме, за да не изтръгне врагът като лъв душата ми.* Можеш да разбереш това от Самия Господ, Който преди страданието Си казва: *Иде князът на този свят, и в Мене той няма нищо* (Иоан. 14:30). Но Той, Който не е сторил грях, казал: *няма нищо*; а за човека е достатъчно, ако се осмели да каже: *“Иде князът на този свят и в мен той има дребни и незначителни неща”*. Опасно е това да ни се случи, когато няма кой да ни избави, нито кой да ни спаси. Към двете понятия са добавени други две: *Спаси ме от всички мои гонители и ме избави, за да не ми бъде изтръгната душата, кога няма избавител.*

(4) *Господи, Боже мой! Ако аз съм направил нещо, ако има неправда в ръцете ми,* (5) *ако съм въздал зло на онези, които ми въздават зло: то нека падна от моите врагове изтощен* (слав.), (6) *нека врагът погне душата ми и я настигне.* За Писанието е обичайно да употребява думата *въздавание* не само в общоприетия смисъл, когато доброто или злото вече е извършено, но и по отношение на нещо, което предстои, както на следното място: *Въздай на твоя раб* (Пс. 118:17 - слав.), вместо да каже: *“Дай”*, е казано: *“Въздай”*. Да дадеш означава да поставиш начало на добротворството; да се отплатиш означава да дадеш нещо равностойно за сторено ти добро; а въздаянието е някакво второ начало и връщане на оказаното някому добро или зло. А аз мисля, че когато в Писанието вместо молба се изразява сякаш някакво настояване и се иска въздаяние, тогава то има долу-горе следния смисъл: *“Каквото дълг да се грижат за децата задължително имат родителите по природа - същото изпълни и по отношение на мен”*. А бащата е задължен от естествената любов към децата да се грижи за живота им. Защото е казано: *“родителите са длъжни да събират богатство (...) за децата”* (2 Кор. 12:14), така че освен живот, да им осигурят и средства за поддържане на живота. По подобен начин даването или въздаването често се употребява в Писанието за първоначални действия. А сега пророкът като че ли уверено казва: *“ Не въздадох на онези, които ми въздават зло, не въздадох с подобно за подобното. Ако съм въздал зло на онези, които ми въздават зло: то нека падна от моите врагове изтощен”*. Паднал от враговете си *изтощен* е онзи, който се е лишил от благодатта, подавана от Христовата пълнота.

Нека врагът погне душата ми и я настигне, нека стъпче в земята живота ми. Душата на праведника, ако се откаже от съучастие в тялото, има живот, *скрит с Христа в Бога* (Кол. 3:3); така че може да каже заедно с апостола: *Вече не аз живея, а Христос живее в мене.* И още: *А дете живея сега в плът, живея с вярата* (Гал. 2: 20). А душата на грешника, живеещ по плът, потънал в телесни удоволствия, се валя в плътските страсти като в тиня. Врагът, тъпчейки я, се опитва още повече да я оскверни и така да се каже, да я погребее, като стъпва върху падналия и с краката си го натъпква в земята, тоест натъпква живота на подхлъзналия се в тялото.

И славата ми да всели в пръстта (слав.). Светиите имат жителство на небесата и си събират блага във вечните съкровищници и слава на небесата; а за земните и живеещите по плът хора се казва, че и славата им се *вселява в пръстта*. Който се слави със земното си богатство, който се домогва до кратковременна част от хората, който възлага надежда на телесни преимущества, той има слава в себе си, но тя не се издига към небето, а остава в пръстта.

(7) *Възкресни, Господи, в гнева Си, дигни се в краищата на Твоите врагове* (слав.). Пророкът се моли вече за извършване на тайната на възкресението, за да бъде унищожен грехът им, или за издигането на кръста, което трябвало да стане, когато злобата на враговете нарасне до краен предел. Или пък думите *дигни се в краищата на Твоите врагове* съдържат в себе си приблизително следния смисъл: *“До каквито и крайности да достигне злобата, разливайки се безмерно и безпределно, Ти, поради голямата Си сила, можеш, като добър Лекар, предварително да ограничиш пределите, да спреш болестта разливаща се и проникваща навсякъде, и да пресечеш непрекъснатото и разпространение с вразумяващите Си удари”*.

Стани, Господи, Боже мой, със заповедта, която си заповядал (слав.). Тези думи могат да бъдат отнесени и към тайната на Възкресението, като ги разбираме в смисъл, че пророкът моли Съдията да стане и да отмъсти за всеки грях и да приведе в изпълнение предписаните ни заповеди; а може да ги разбираме и по отношение на тогавашното състояние на пророка, който моли Бога да стане и да отмъсти за заповедта, която е дал. А Бог дал заповедта: *Почитай баща си и майка си* (Изх. 20:12); и Давидовият син я нарушил. Затова, с цел неговото поправяне и вразумяването на мнозина, моли Бога да не дълготърпи, а да стане с гняв и да отмъсти за Своята заповед. Казва: *Отмъсти не за мен, а за пренебрегването на заповедта, която Сам си дал.*

(8) *Множество народи ще застанат около Тебе.* Известно е, че след вразумяването на един несправеден мнозина се обръщат. Затова накажи престъплението му и голямо *множество народи ще застанат около Тебе.*

Издигни се високо над тях. Заради наобиколилото Те множество, което Ти придоби с благодатното Си слизание и домостроителство, върни се на висотата на славата, която си имал, преди още светът да е съществувал (срв. Иоан. 17:5).

(9) *Господ ще съди народите.* На много места в Писанието е посято слово за съда, като много необходимо и силно убедително при обучението по благочестие на повярвалите в Бога чрез Иисус Христос. И тъй като словото се предлага по различен начин, то изглежда някак си слято за онези, които не правят точна разлика между значенията. Защото е казано: *Който вярва в Мене, не бива съден, а който не вярва, е вече осъден* (Иоан. 3:18). Но ако думата *невярващ* е равна по значение на думата *нечестив*, защо е казано, че *нечестивците не ще възкръснат на съда* (Пс. 1:5 - слав.)? И още: щом като вярващите чрез вяра са станали синове Божии, а поради това и сами са удостоени да бъдат наричани богове, как *Бог застана в събранието на боговете; сред боговете произнесе съд* (Пс. 81:1)? Но изглежда, че думата "съдя" се употребява в Писанието понякога със значение: "изпитвам", а понякога - със значение: "осъждам". Така със значение "изпитвам" тя е употребена в думите: *Отсъди ме, Господи, понеже ходих непорочно; защото тук пророкът добавя: Изкуси ме, Господи, изпитай ме* (Пс. 25:1, 2). И със значение "осъждам" - в думите: *Защото, ако бихме съдили сами себе си, нямаше да бъдем съдени* (1 Кор. 11:31). Това означава: "Ако бихме изпитвали сами себе си, не бихме били подложени на осъждане". Казано е също, че *Господ (...) ще се съди с всяка плът* (Иер. 25:31), тоест при изследването на живота Господ Сам подлага Себе Си на съда на всекиго и противопоставя заповедите Си на делата на грешниците, като в Свое оправдание привежда доказателства, че е направил всичко, което се е искало от Него за спасението на подсъдимите, та грешниците, като се убедят колко виновни са за греховете си и като приемат Божия съд, със съгласие да търпят наложеното им наказание.

Но думата "съдя" има и друго значение, в което Господ казва: *Южната царица ще се изправи на съд с тоя род и ще го осъди* (Мат. 12:42). Господ казва, че онези, които се отвърщат от Божественото учение, нехаят за чистотата на нравите и напълно са отхвърлили вразумяващите учения на мъдростта, като бъдат сравнени и съпоставени с техни съвременници, показали отлична ревност към доброто, ще понесат по-тежко осъждане за неизпълненото от тях. А аз мисля, че не всички, които са облечени със земно тяло, ще бъдат еднакво съдени от праведния Съдия, защото твърде различните външни обстоятелства, при които живее всеки от нас, ще направят така, че и съдът над всеки ще бъде различен. Това, което не зависи от нас или се стича около нас не по наша воля, или прави греховете ни по-тежки, или ги олекотява. Представи си, че блудството е подложено на съд. Но един е паднал в този грях, след като от детство е бил възпитаван в порочни нрави; защото е роден от разпътни родители, и е израснал с навици в лоши неща, в пиянство, игри и срамни разговори; а друг е имал много подбуди за съвършен живот - възпитание, учители, слушане на Божието слово, душеспасително четене, родителски наставления, беседи, изграждащи честност и целомъдрие, умереност в храненето; и после е въввлечен в грях, подобен на греха на първия, и ще трябва да даде отчет за живота си; няма ли да бъде справедливо вторият да получи по-тежко наказание от първия? Първият ще бъде виновен само за това, че не е успял да се възползва от спасителните влечения, посадени в мисълта. Вторият освен това ще бъде обвинен и за това, че при наличие на много съдействия за спасение, поради невъздържаност и кратко нехайство, сам е предал себе си. По подобен начин, ако някой, който от самото начало е бил възпитаван в благочестие, избегнал е всяко изкривяване в ученията за Бога, бил е наставен в Божия закон, осъждащ греха и внушаващ противоположното на него, изпадне в идолослужение, няма да има същото извинение, каквото има човек, получил възпитание от родители, които не са познавали закона, от езичници, които от детство са научени на идолослужение. *Господ ще съди народите*; по един начин ще съди иудеина, а по друг - скита. Защото иудеинът се обляга на закона, хвали се с *Бога* и разбира *по-доброто* (Рим. 2:17, 18). Запознат е със закона и освен с общите за всички понятия е бил убеждаван и вразумяван от писанията на пророците и Закона; и ако се окаже паднал в беззаконие, това му се зачита за много по-тежък грях. Скитите са чергарски народ; възпитани са в зверски и безчовечни обичаи, свикнали са с грабежи и взаимни насилия, неукротимо се гневят, лесно се раздразват с взаимни оскърбления, свикнали са да разрешават всеки спор с оръжие, приучени са да приключват свадите с кръвопролитие; и ако те проявят един към друг поне малко човеколюбие и снизходителност, с услугите си ще ни приготвят много жестоко наказание.

Съди ме, Господи, по правдата ми и по непорочността, що е в мене. Тези думи на пръв поглед съдържат в себе си известно самохвалство и са близки до молитвата на превъзносящия се фарисей. Но който ги разгледа добронамерено, ще открие, че пророкът е далеч от подобно разположение. *Съди ме, Господи* - казва той - *по правдата ми.* Това означава: понятието за праведност е широко и е трудно човек да достигне до пределите на съвършената праведност. Защото има и ангелска праведност, която превъзхожда човешката; и ако съществува някаква сила, по-висша от ангелите, то тя има и превъзходство на праведността, съответстващо на нейното величие; а праведността на Самия Бог превъзхожда всеки разум; тя е неизказана и непостижима за всяка сътворена природа. *Съди ме, Господи, по правдата ми,* тоест по правдата, която е леснодостижима за хората и е възможна за живеещите в плът; *и по непорочността, що е в мене:* с това особено се потвърждава, че душевната нагласа на говорещия е доста далеч от фарисейското високомерие. Защото своя *непорочност* (слав.: *незлобие*) нарича сякаш простотата и неопитността в това, което е полезно да се знае, съгласно казаното в притчите: *Незлюбивият вярва на всяка дума* (Притч. 14:15 - слав.). Тъй като ние, хората, в много случаи невнимателно грешим поради неопитността си, пророкът моли и иска от Бога да му дари прошка заради незлобието му. И така, казаното показва, че говорещият е по-скоро смиреномъдър, отколкото високомерен. “*Съди ме, Господи* - казва той - *по правдата ми;* и ме съди по *незлобието,* което е в мене. Сравни праведните ми дела с човешката немощ; и тогава ме съди. Вникни в простотата на характера ми; вникни в това, че съм неопитен и непроницателен в светските дела и тогава ме осъждай за прегрешенията ми”.

(10) *Да престане зловата на грешниците* (слав.). Отправящият тази молитва явно е ученик на евангелските заповеди; той се моли за онези, които го *обиждат и гонят* (виж Мат. 5:44), искайки от Бога да постави граница и край на зловата на грешниците, както, ако някой, молейки се за телесно страдащи, би казал: “Да престане болестта на страдащите”. За да не би грехът, разпространявайки се като поглъщащ огън все повече и повече, да заеме по-голямо място, пророкът моли Бога да спре по-нататъшното разливане на греха и да му постави граница, моли Го, понеже обича враговете си, желае да прави добро на онези, които го мразят, и поради това се моли за онези, които го обиждат и гонят.

Праведника изправи (слав.). Праведникът се нарича прав; и право е сърцето, което успява в доброто. Какво означава тук тази молитва на пророка? Той се моли за изправяне на този, който вече има правота. Защото никой не ще каже, че в праведника има нещо опако, криво, превратно. Но може би и за праведника е необходима молба, преднамерената правота и непревратност на волята му да бъде изправяна под Божие ръководство, така че той дори и поради немощ никога да не се отклонява от правилото на истината и враговете на истината да не могат да го покварят с превратни учения.

Ти, Боже, Който праведно изпитваш сърца и утроби. Тъй като Писанието на много места употребява думата *сърце* със значение на: “господстващо начало в душата”, а думата *утроба* - със значение на: “пожелаваща сила в душата”, то и тук значението на думите е същото, а именно: “Съди ме, Боже, за ученията, които имам за благочестието, и за страстните движения, тъй като *Ти си, Който изпитваш сърца и утроби*”. Изпитването всъщност е разпит, който съдията провежда с разпитваното лице, придружаван от различни изтезания, чрез които криещите нещо да бъдат принудени от болката, по необходимост, да го извадят на показ. А на непогрешимите изпитвания на Съдията се изпитват както помислите ни, така и делата ни. Затова нека никой не изпреварва праведния Съдия и да не съди *преди време, докле не дойде Господ, Който и ще изнесе на виделина тайните на мрака и ще извади наяве намеренията на сърцето* (1 Кор. 4:5). В изпитването на сърца и утроби Бог показва Своето правосъдие. Изпитано било сърцето на Авраам - дали обича Бога от цялата си душа и от цялото си сърце, - когато му било наредено да пренесе Исаак в жертва всесъжение, за да стане явно, че той не обича сина си повече от Бога. Изпитан бил и Иаков, когато търпял коварства от страна на брат си, та при тези съгрешения на Исав да блесне неотслабващото му братолюбие. И така, при тях били изпитани сърцата. А при Иосиф била изпитана утробата, когато при безумното възпламеняване на похотливата господарка към него той предпочел почтеността на целомъдрието пред гнусното сладострастие. А бил изпитан, за да признаят зрителите на Божия съд колко справедливо му е въздадена чест, след като чистотата му блеснала сред големи изкушения.

(11) *Моята помощ е от Бога* (слав.). На война, при неприятелско нападение, тези, които са нападнати от врагове, търсят помощ. Затова и тук усетилият невидимите си врагове и съзирацията предстоящата опасност

от опълчилите се против него врагове, казва: “Помощта ми не е в богатството, не е в телесни помагала, не е в силата, не е в здравината ми, не е в човешкото родство, но *моята помощ е от Бога*”. А каква помощ изпраща Господ на боящите се от Него виждаме от друг псалом, в който е казано: *Ангелът на Господа застава около ония, които Му се боят, и ги избавя* (Пс. 33:8), и на друго място: *Ангелът, който ме избави* (Бит. 48:16).

Който спасява правите по сърце. Прав по сърце е онзи, който не допуска нито излишък, нито недостиг в добродетелта, а се придържа към средата. Който се е отклонил от мъжеството в посока на недостиг, се отклонява към робкост, а който се е прострял към излишък, преминава в дързост. Затова Писанието нарича *опаки* (Притч. 16:28 - слав.) хората, които чрез излишъци или недостатъци излизат от средата. Както чертата става крива, когато правата посока се променя ту в изпъкналост, ту във вдлъбнатост, така и сърцето става *опако*, когато ту го превъзнася високомерие, ту го унижават скърби и притеснения. Затова Еклисиаст казва, че *развратеното* ще се изправи (Екл. 1:15 - слав.) (*кривото не може да стане право* (Екл. 1:15) - синод. пр.).

(12) *Бог е съдия праведен (крепък и дълготърпелив), и Бог, Който не напраца гнева Си всеки ден* (слав.). Изглежда, че пророкът казва това, имайки предвид онези, които понякога се смущават от случващото им се, сякаш за да ги успокои от смущението, за да не губят вяра в Промисъла, който се грижи за всички, като видят опълчването на сина против бащата неотмъстено и успеха на лукавия Авесаломов замисъл. Поради което, изправяйки неразумното в умозаклученията им, им засвидетелствал: *Бог е съдия праведен, и крепък, и дълготърпелив, и Бог, Който не напраца гнева Си всеки ден*. Всичко, което се случва, не става без причина. Напротив, Бог отмерва според мерките на всекиго, с които той предварително е измервал постъпките си приживе. Понеже съм извършил някакъв грях, затова и получавам каквото съм заслужил. И така, *не говорете неправда против Бога* (Пс. 74:6 - слав.); защото Бог е *съдия праведен*. Не подценявайте толкова много Бога, че да Го считате за нямащ сили да отмъсти; защото Той е и *крепък*. А коя е причината за това, че не налага скоро наказание на съгрешаващите? Тази, че е *дълготърпелив и не напраца гнева Си всеки ден*.

(13) *Ако някой не се обръща, Той ще очисти оръжието Си.* (слав.) Това са заплашителни думи, подтикващи към обръщане онези, които се бавят да се покаят. Заплашва не направо с рани, удари и смърт, а с почистване на оръжието и сякаш с подготовка за отмъщение. Както онези, които почистват оръжието си, с това проявяват готовността си за война, така и Писанието, желяйки да изрази Божието намерение да накаже, казва, че *Той очиства оръжието Си*.

Изопва лъка Си и го приготвя, (14) приготвя за него смъртоносни съсъди (слав.). Божият лък изопва не тетива, а наказващата сила, която понякога е напрегната, а понякога е отпусната. Затова словото заплашва грешника с това, че чакащото го наказание е готово, ако остане в грях, защото в лъка са приготвени смъртоносни съсъди, а смъртоносните съсъди са силите, унищожаваци Божиите врагове.

Прави стрелите Си изгарящи (слав.). Както огънят е направен за запалими вещества, създаден е не за диаманта, който не се разтапя в огън, а за възпламеняващите се дърва, така и Божиите стрели са направени за леснозапалимите души, в които са събрани много веществени и годни за унищожаване неща. Затова онези, които вече имат в себе си предварително разпалените стрели на дявола, ще приемат върху себе си и Божиите стрели. Затова и е казано: *Вече прави стрелите Си изгарящи*. А изгарят душата: плътската любов, користолюбието, пламтящият гняв, изгарящите и изяждащите душата скърби, чуждият на страха от Бога страх. А до онзи, който не е наранен от стрелите на врага и е облечен в Божието всеоръжие, не се докосват и смъртоносните стрели.

(15) *Ето, изпита родилни болки с неправда, зачена болест и роди беззаконие* (слав.). В това изречение на пръв поглед редът е разменен. Защото раждащите първо зачеват, после изпитват родилни болки и накрая раждат; а тук първо са родилните болки, после е зачеването и накрая - раждането. Но разбирали по отношение на зачеването в сърцето, тези думи са доста изразителни. Защото неразумните стремежи на похотливите, безумните и неистови желаниа са наречени родилни болки, защото се раждат в душата с бързина и с усилие. А този, който вследствие на такъв стремеж, не е победил порочните помисли, *зачева болест*; и този, който е разпалил сърдечната повреда с порочни дела, *ражда беззаконие*. Явно, Давид казва това, срамувайки се от това, че е баща на беззаконен син. “Той не е мой син - казва пророкът, - а отиде при друг баща, който го осинови чрез греха”. Защото по думите на Иоан, *който прави грях, от дявола е роден* (1 Иоан. 3:8). И така, ето, дяволът *изпита родилни болки* в неправда, и го *зачена* тоест сякаш го вкара

във вътрешността си, в утробата на своите разположения, и го износи, и после го *роди*, изкара на бял свят беззаконието му; защото опълчването му против баща му е разгласено пред всички.

(16) *Ров изрови, изкопа го дълбоко*. В Божественото Писание откриваме, че думата *ров* се употребява в не много положителен смисъл, както думата *кладенец* обикновено не се употребява в отрицателен смисъл. Защото Иосиф бил хвърлен от братята си в ров (Бит. 37:24). И когато Господ пораждава, *от първородния син на фараона до първородния син на пленницата, която е в ров* (Изх. 12:29 - слав.). И в Псалмите е казано: *Аз се сравнявах с ония, които слизат в ров* (Пс. 87:5 - слав.); и в (книгата на пророк) Иеремия: *Мене, Източника на жива вода, оставиха и си издълбаха пукнати водоеми, които не могат да държат вода* (Иер. 2:13). А и в книгата на пророк Даниил е описан ров с лъвове, в който бил хвърлен Даниил. А кладенец изкопава Авраам, кладенец изкопават и Исааковите слуги (Бит. 26:32). Край кладенеца си починал напусналият Египет Моисей (Изх. 2:15). И от Соломон получаваме заповед: *Пий от водата на твоя водоем и от оная, що извира от твоя кладенец* (Притч. 5:15). И Спасителят беседва край кладенец със самарянката за Божествените тайни. Считаме, че причината за това, че думата *ров* се употребява в значение на “нещо лошо”, а думата *кладенец* - на “нещо добро”, е следната: водата в рововете е дошла от друго място, падаща от небето; а в кладенците водните жили, затрупани с пръст, докато мястото не е разкопано, се разкриват, щом бъдат снети покриващите ги слоеве почва или намиращите се отгоре други вещества, влизащи в състава на земята. Така, нещо подобно на ров се наблюдава и у онези думи, в които попада някакво добро, но преиначено и с примеси, когато човек прогонва от себе си попадналите в него представи за добро, насочвайки ги към лоша и противна на истината употреба и решавайки да няма в себе си никакво собствено добро. В душите се наблюдава и нещо подобно на кладенци, когато след снемане на тъмните покривала засиява светлина и бликва извор с годна за пиене вода в словото и учението. Затова е необходимо всеки да си изкопае кладенец, за да изпълни гореспоменатата заповед, която гласи: *Пий от водата на твоя водоем и от оная, що извира от твоя кладенец*. (Притч. 5:15). В такъв случай и ние ще се наречем чеда, изкопали кладенец - на Авраам, Исаак и Иаков. А ров не бива да копаем, за да не паднем в *ямата*, съгласно казаното в този псалом, и да не чуем написаното в книгата на пророк Иеремия като укор към грешниците, където Сам Бог казва за тях (както преди малко цитирахме тези думи): *Мене, Източника на жива вода, оставиха и си издълбаха пукнати водоеми, които не могат да държат вода* (Иер. 2:13).

БЕСЕДА върху края на псалом четирнадесети и срещу лихварите

Вчера беседвах с вас за четирнадесети псалом, но времето не ни позволи да стигнем до края. Сега се появявам като признателен длъжник, за да ви върна останалия дълг. А останалото, както изглежда, е кратко за слушане, а за мнозина от вас може би е и незабележимо; поради което те и не считат, че в псалома е останало нещо. Впрочем, като зная, че този кратък стих има голяма сила в житейските дела, не мисля, че трябва да оставя полезното без изследване.

Описвайки с думи съвършения човек, който желае да премине към постоянстващ в доброто живот, пророкът причислява към достойнствата му и това, че *не дава парите си с лихва* (Пс. 14:5). Този грях се порицава на много места в Писанието. Иезекиил поставя сред най-големите беззакония вземането на *лихва и връхнина* (Иез. 22:12). Законът ясно забранява: *Не давай на брата си и на ближния си с лихва* (Втор. 23:19). На друго място се казва: *Коварство върху коварство и лихва върху лихва* (Иер. 9:6 - слав.). А какво казва псаломът за града, който изобилствал на множество беззакония? *Лихва и коварство не напуцат улиците му* (Пс. 54:12 - слав.). И сега пророкът приел същото за отличителна черта на човешкото съвършенство и казал: *не дава парите си с лихва*.

Наистина е крайно безчовечно, когато някой, имайки нужда от необходимото, иска заем, за да преживее, а друг не се задоволява с връщането на парите, а търси начин как да извлече доход и обогатяване от нещастieto на сиромаша. Затова Господ ни е дал ясна заповед, като казал: *И не се отвърщай от оногова, който ти иска назаем* (Мат. 5:42). Но сребролюбецът, като види, че човек, борещ се с нуждата, го умолява, кланяйки му се в краката (и как ли не се унижава, какво ли не му казва!), не иска да се смили над постъпващия против своето достойнство, не мисли за еднаквостта на природата, не се поддава на просбите, а стои непреклонен и неумолим, не отстъпва пред молбите, не се трогва от сълзи, продължава да отказва, къдне се и се зарича, че няма никакви пари, че самият той търси от кого да вземе назаем. И потвърждава тази лъжа с клетва, като с безчовечността си купува лоша покупка - клетвонарушение. А щом искащият заем спомене за лихва или залог, веднага се усмихва със свъсени вежди, понякога ще припомни и за приятелството си с баща му, ще го нарече свой познат и приятел и ще каже: "Я да видим дали нямам някъде спестени пари. А, имам залог на един приятел, оставен при мен за лихва, но приятелят ми определи за него много голяма лихва. Ще намалая малко и ще ти отпусна заем с по-ниска лихва". Прибягвайки до такива измислици и мамейки и примамвайки с такива думи бедняка, той го кара да подпише писмено задължение и при тежката му беднотия, като му отнеме дори и свободата, си тръгва. Защото, като се задължи да плаща такава лихва, каквато не е в състояние да плаща, той приема доброволно робство за цял живот.

Кажи ми: пари или печалба търсиш от бедняка? Ако той би могъл да те направи по-богат, защо би дошъл да проси пред вратата ти? Той дойде за помощ, а намери враг; търсеше лекарство, а му е дадена отрова. Трябваше да облекчиш бедността на човека; а ти увеличаваш нуждата, като се опитваш да отнемеш и последното от нямащия. Както, ако лекар посети болни и вместо да им върне здравето, им отнеме и малкото останали сили, така и ти превръщаш нещастieto на сиромашите в източник на своето забогатяване. И както земеделците се молят за дъжд, за да се увеличат семената, така и ти желаеш на хората бедност и сиромашия, за да ти донасят парите ти печалба. Или не знаеш, че с измислената лихва увеличаваш повече греховете си, отколкото богатството си?

И искащият заем е поставен в трудно положение: когато погледне към бедността си, се отчайва за възможността да изплати дълга; а щом погледне към налегналата го нужда, се осмелява да поиска заема. След това единият остава победен, покорявайки се на нуждата, а другият се разделя с него, като е придобил писмено задължение и полици. А взелият парите отначало е сияещ и весел, възхищава се от чуждите цветя, позволява си промяна в живота: на трапезата му има място за всеки, дрехите - скъпи, слугите му са облечени по-добре, отколкото преди това; има в дома си ласкатели, трапезни приятели и хиляди тунеядци. Но щом парите изтекат, а времето с неумолимия си ход увеличава лихвата, тогава и нощите не му носят покой, и денят не е светъл, и слънцето не е приятно; напротив, животът му се струва тягостен, дните,

бързащи към срока - омразни; бои се от месеците, защото от тях се размножава лихвата. Ако спи, и насън вижда заемодателя - това лошо привидение, неизлизащо от ума. Ако е буден, и мисълта му, и грижата му са за лихвата. Казано е: *Сиромаш и лихвар се срещат един с друг; но Господ дава и на двамата светлина на очите* (Притч. 29:13). Единият като куче гони дивеча, другият като готова плячка се страхува от среща, защото бедността му отнема смелостта. И двамата държат сметало в ръце - единият се радва на увеличаването на лихвата, а другият пъшка от нарастването на бедите.

Пий от водата на твоя водоем (Притч. 5:15), тоест задоволявай се със собствените си средства, не ходи на чужди извори, а събирай от собствените си капки, за да се утешаваш в живота. Имаш медни съдове, дрехи, чифт волове, всякаква посуда и инструменти? Продай ги. Съгласи се да се откажеш от всичко, само не и от свободата си. "Но се срамувам - казваш, - че ще се разчуе". И какво от това? Скоро друг ще изложи имуществото ти на показ, ще обяви, че то е твое, и пред очите ти ще започне да го продава на ниска цена. Не ходи по чужди порти. Чуждият кладенец наистина е *тесен* (срв. Притч. 23:27). По-добре е с труд според силите си да посрещаш нуждите си, отколкото за кратко да се замогнеш с чуждо имущество, а после да бъдеш лишен от цялата си собственост. Ако имаш какво да продадеш, защо не задоволяваш с това средство притисналата те нужда? И ако не си в състояние да изплатиш дълга, лекуваш едно зло с друго зло. Не вярвай на заемодател, който подкопава около тебе. Не допускат да те дебнат и преследват като дивеч.

Да вземеш назаем е начало на лъжа, повод за неблагодарност, вероломство, нарушаване на клетва. Едно приказва вземащият заем, а друго - този, от когото искат да върне дълга. "По-добре да не те бях срещал тогава! Щях да намеря средства да се справя с нуждите си. Нали ми пъкна парите насила в ръцете? И златото ти беше с примес на мед, и монетите бяха изтъркани". Ако даващият заем ти е приятел, не създавай повод да загубиш приятелството му. Ако е враг, не ставай зависим от злонамерен човек. Не ще се украсяваш дълго с чуждото, а после ще загубиш и бащиното си наследство. Сега си беден, но свободен. А като вземеш заем, и богат не ще станеш, и от свободата ще се лишиш. Взелият заем е станал роб на заемодателя, роб, наемник, който изпълнява много тежка служба. Кучетата, като получат комат хляб, стават кротки, а заемодателят, колкото повече взема, толкова повече се раздразва; не престава да лае, а иска още повече. Ако се кълнеш, не вярва, оглежда какво имаш въщи, разглежда какви дългове имаш. Ако излезеш от къщи, те влачи при него и те ограбва. Ако се скриеш въщи, стои пред дома ти и хлопа по вратата, позори те пред съпругата ти, обижда те пред приятелите ти; хваща те за гушата на площада. И празник не ти е весело да посрещнеш; прави живота ти непоносим.

Но казваш: "Нуждата ми е голяма и няма друг начин да намеря пари". А каква полза от това, че ще отдалечиш нуждата от днешния ден? *Сиромашията пак ще дойде при теб като бързоходец* (Притч. 24:34 - слав.) и същата нужда ще се появи с нова сила. Защото заемът не освобождава напълно от трудното положение, а само го отсрочва за кратко. Да изтърпим сега тежестта на бедността и да не отлагаме това за утре. Като не вземеш заем, ще бъдеш еднакво беден и днес, и през следващите дни. А като вземеш, ще се съсипеш още повече, защото бедността нараства от лихвата. Сега никой не те обвинява за бедността ти, защото това зло не е по твоя воля; а когато се задължиш да плащаш лихва, всеки ще почне да те упреква, че не можеш да си направиш сметката.

И така, нека към независещите от нашата воля бедности да не прибавяме поради неразумието си и доброволно зло. Да не покриваш нуждите си с това, което имаш, а като се осланяш на неясни надежди, да се осмелиш на явна и неоспорима щета, е присъщо за детски разум. Размисли предварително: с какво ще платиш? От парите, които вземаш ли? Но те няма да ти стигнат за покриване на нуждите и за изплащане на заема. А ако изчислиш и лихвата, откъде парите ти ще се увеличат толкова много, че една част от тях да задоволи потребностите ти, друга да покрие заема, а освен това ще има и за лихва? Но може би ще изплатиш дълга не от парите, които вземаш с лихва? Нима ще вземеш пари и от друго място? Нека изчакаме да се събднат тези надежди и да не се спускаме като риби към стръвта. Както те заедно с храната глътват и кукичката, така и ние заради парите се приковаваме към лихвата.

Няма нищо срамно в това да си беден. А защо да си навличаме позор, като ставаме длъжници? Никой не лекува раната с рана, не цери злото със зло. И бедността не ще поправиш с изплащане на лихва. Богат ли си? Не вземай заем. Беден ли си? Пак не вземай заем. Ако си състоятелен, нямаш нужда да задлъжняваш. А ако нямаш нищо, няма да имаш с какво да изплатиш дълга. Не обричай живота си на по-сетнешно разкаяние,

за да не счита за щастливи дните, в които още не си платил лихвата. Ние, бедните, се различаваме от богатите само по едно - по свободата от грижи; наслаждавайки се на съня, се присмиваме на безсънните им нощи; не познавайки безпокойството и бидейки свободни, се смеем на това, че те винаги са вързани и загрижени. А длъжникът е и беден, и обременен с безпокойства. Не спи нощем, не спи денем; постоянно е замислен, оценявайки ту собственото си имущество, ту великолепните къщи и ниви на богатите, дрехите на минувачите, домашните прибори на угощаващите. "Ако това беше мое - казва той, - щях да го продам на еди-каква си цена и с това щях да се освободя от плащането на лихва". Това и нощем му лежи на сърцето, и денем занимава мислите му. Ако почукаш на вратата му, длъжникът се крие под леглото. Някой изтичва бързо - сърцето му забива лудо. Кучето почва да лае; а той се облива в пот, терзае се от предсмъртна мъка и гледа къде да избяга. Когато настъпи срокът, грижливо измисля какво да излъже, какъв предлог да намери и с какво да се отърве от заемодателя.

Представяй си не само това, което вземаш, но и това, което ще поискат да им върнеш. Защо влизаш в съюз с породист звяр? Казват за зайците, че те едновременно и раждат, и кърмят, и зачеват малките си. И при лихварите парите едновременно биват давани назаем, и се раждат, и нарастват. Още не си ги взел в ръце, и вече ти искат лихва за текущия месец. И това, също прибавено към дълга, отглежда ново зло, от което ще се роди още по-ново, и така - до безкрайност. Точно затова този вид користолюбие е отличен с такова име; защото се нарича лихва (τόχος)¹, както мисля, поради плодовитостта на това зло. А и от какво друго би могло да произлезе това име? Или може би се нарича лихва поради болките и скърбите, които обикновено поражда в душите на длъжниците. Каквото са родилните болки за раждащата, същото е и настъпващият срок за длъжника. Лихва върху лихва - това е зло изчадие на зли родители. Тези приплоди на лихвата трябва да бъдат наричани рожби ехидници! Говори се, че ехидните се раждат, като прегризват утробата на майка си. И лихвата се ражда, като изяжда дома на длъжника. Семената дават плод и животните достигат до зрялост след като мине определено време; а лихвата се ражда днес и още от същия ден започва да ражда. Животните, които бързо почват да раждат, бързо и спират; а парите, като получат начало на бързо увеличаване, до безкрайност се увеличават все повече и повече. Всичко, което расте, щом достигне до свойствената за него големина, престава да нараства; а среброто на користолюбците постоянно, колкото повече време минава, само расте. Животните, когато децата им станат годни да раждат, сами престават да раждат. А при сребърните монети на лихварите и новодошлите раждат, и старите остават в пълната си сила. По-добре е да не познаваш от опит този чудовищен звяр!

Гледаш свободно слънцето. А защо сам си завиждаш за свободата на живота? Нито един боец не избягва ударите на противника така, както длъжникът избягва срещата с лихваря, опитвайки се да се скрие зад колони и стени. "А как да се изхранвам?" - питаш ти. Имаш ръце, имаш занаят. Намери си работа, служи; много са пътищата в живота, много са начините. Но нямаш сили? Поискай от имащите. Но те е срам да помолити? А още по-срамно е да не върнеш взетото назаем. Казвам ти това съвсем не като законодател, а искам да покажа, че всичко друго е по-поносимо за теб от вземането назаем. Мравката може да се изхранва, макар че не проси и не взема заеми, и пчелата дарява на царете остатъците от храната си; а на тях природата не им е дала нито ръце, нито умения. А ти, човече, същество, изобретяващо занаяти, не можеш ли да изнамериш някой занаят, с който да се издържаш?

Впрочем виждаме, че до заем достигат не тези, които се нуждаят от най-необходимото (на тях никой не ще им се довери, за да им отпусне заем), а хора, които се отдават на необмислено големи разноски и безполезен разкош и робуват на женски прищевки. Жената казва: "Нужни са ми скъпа рокля и златни бижута и на синовете им трябва подходящи за тях официални дрехи, и за прислужниците са необходими цветни и пъстри одеяния, и за трапезата трябва да има изобилие". И мъжът в изпълнение на тези разпореждания на жената отива при лихваря; преди да получи взетите назаем пари, сменя един след друг много господари, като непрестанно поема задължения към нови заемодатели и чрез непрекъснатостта на това зло избягва изобличаване в несъстоятелност. И както болните от водянка си мислят, че са охранени, така и този човек си въобразява, че е богат, непрестанно ту заемайки, ту връщайки пари, и с новите дългове изплащайки старите, така че чрез самата непрекъснатост на злото получава доверие за взимане на нови заеми. После както болните от холера, непрестанно изхвърляйки навън приетата храна и преди стомахът им да се е очистил напълно, напълвайки го с нова храна, отново повръщат с мъчителни болки и гърчове, така и тези хора, сменяйки един

¹Игра на думи (гр.), τόχος (лихва) произлиза от глагола τίκτω (раждам), а раждане е τόκος.

заем с други, и преди да е изплатен старият дълг, вземайки нов, се големят за известно време с чуждото богатство, а впоследствие оплакват собственото си имущество. Колко много хора е погубило чуждото добро! Колко много хора, след като са се видели богати насън, са претърпели щети!

Но се говори, че мнозина са забогатели чрез вземане на заеми. Аз пък мисля, че повече са онези, които са посегнали към примката. Ти гледаш забогателите, а не броиш обесилите се, които, не понасяйки срама от това да бъдат подлагани на процедури по събиране на дългове, са предпочели примката и смъртта пред позорния живот. Виждал съм жалка гледка - как влачеха свободно родени деца към пазара за продан заради бащините им дългове. Не можеш да оставиш на децата си пари? Поне не им отнемай и благородството. Запази им поне тази собственост - свободата, - този залог, получен от теб от родителите ти. Никой никога не е бил обвинен за това, че баща му е беден, но бащиният дълг довежда до затвор. Не оставяй след себе си полици, приличащи на бащино проклятие, преминаващо върху деца и внуци.

Чуйте, богати, какви съвети даваме на бедните заради вашата безчовечност - по-добре да понасят търпеливо другите беди, отколкото тези, които са последици от лихвите. Но ако се покорявахте на Господа, каква нужда щеше да има от тези думи? А какъв съвет дава Господ? Давай *заем* на онези, от които не очаквате да ви го върнат (срв. Лук. 6:34, 35). Ще кажеш: "Че какъв е този заем, който не е свързан с надежда за връщане?". Вникни в силата на казаното и ще се удивиш от човеколюбието на Законодателя. Когато даваш на някой бедняк заради Господа, това ще бъде и дар, и заем: дар - поради безнадеждността да получиш обратно; заем - поради щедростта на Владиката, Който Сам ще заплати за него и като вземе чрез бедняка нещо дребно, ще ти се отплати за него с нещо голямо. Защото *който прави добро на сиромас, дава назаем Господу* (Притч. 19:17). Нима не ще поискаш общият Господ на всички да поеме отговорността да ти се изплати? А ако някой от градските богаташи обещае да плати вместо другите, няма ли да приемеш поръчителството му? А на Бога не позволяваш да плаща вместо сиромасите? Дай среброто, което стои при теб неизползвано, без да обременяваш сиромасата с лихви, и ще бъде добре и за двамата ви: за теб - понеже среброто ти се съхранява на сигурно място, и за взелия го от теб, - защото чрез използването му ще извлече полза. А ако се стремиш към печалба, задоволи се с тази, която ще получиш от Господа. Той ще изплати и лихва вместо бедните. Очаквай човеколюбие от Този, Който е наистина човеколюбив.

Ако вземеш от бедняк, това е върхът на човеконенавистничеството. Извличаш печалба от чуждите нещастия; събираш пари от сълзи; душиш голия, биеш гладния. Нямах жал, нямах и мисъл за родство със страдалеца; и наричаш получаваните по този начин печалби човеколюбиви? *Горко на ония, които наричат горчивото сладко и сладкото - горчиво* (срв. Ис. 5:20), и на онези, които наричат безчовечността човеколюбие. Не такава била гатанката, която Самсон задал на пируващите: *Из ядача излезе ядиво и из силния излезе сладко* (Съд. 14:14), и от човекомразеца излезе човеколюбие. *Бере ли се грозде от тръни или смокини от репей, или човеколюбие от лихви? Тъй, всяко (...) лошо дърво дава лоши плодове* (Мат. 7:16, 17). Има някакви си лихвосъбирачи ту на едно на сто, ту на десет на сто (и самите им имена звучат страшно) и някакви си ежемесечни събирачи, които нападат сиромасите според лунните фази като бесове, причиняващи епилепсия.

Изплащането е лошо и за двамата - и за даващия, и за получаващия! При единия предизвиква ощетяване в парите, а при другия вреди на самата му душа. Земеделецът, като получи клас, не търси пак под корена семе; а ти и плодове вземаш, и не прощаваш на онзи, от когото получаваш лихва. Без да имаш земя, сееш; без да си сял, жънеш. Трупаш неизвестно за кого. Има един, който пролива сълзи от лихвата - това е известно; но кой ще се възползва от придобитото по този начин богатство - не е сигурно. Защото не е известно дали няма да предоставиш употребата на богатството на другия, като натрупаш за себе си само зло от неправдата си.

И така, *не се отръщай от оногова, който ти иска назаем* (Мат. 5:42), и *не давай парите си с лихва*, та като се научиш от Стария и Новия Завет на полезното, да отидеш с добра надежда при Господ и там да получиш лихва за добрите си дела в Христа Исуса, нашия Господ, Комуто слава и власт във вечните векове. Амин.

БЕСЕДА върху псалом двадесет и осми

Псалом Давидов, на излизане от скинията

Двадесет и осми псалом има общ надпис; защото е казано: *Псалом Давидов*. Но има и частен; защото е добавено: *на излизане от скинията*. Какво означава това? Да разгледаме що е излизане и що е скиния, за да можем да вникнем в целта на псалома. Що се отнася до историческия смисъл, то изглежда, че на свещениците и левитите, след като свършвали работата си, им била давана заповед да помнят, че трябва да се приготвят за служба. Защото псаломът учи онези, които излизат от скинията и я напускат, какво трябва да приготвят и какво да носят със себе си, когато дойдат следващия път, а именно: да принесат *синове на овни, слава и чест, слава на името Му*; и да знаят, че не бива да служат никъде другаде, освен *в двора Господен* и в светилището. А що се отнася до нашия ум, който съзерцава възвишеното и с високо, подобаващо за Божието Писание разбиране прави така, че да възприемем закона, пред нас се представя следното: тук се има предвид не овен, тоест мъжкия пол на овцата, не скинията, тоест шатрата, направена от неодушевени материали, не излизане от скинията или отдалечаване от храма, а (човешкото) тяло, което е скиния за нас, както ни е научил апостолът, като казал: *Защото ние, които се намираме в тая хижа* (според превода на седемдесетте: *скиния*), *стенем* (2 Кор. 5:4); и друг псалом: *язва няма да се приближи до твоето жилище* (Пс. 90:10). А излизането от скинията е напускането на настоящия живот, за което Писанието ни съветва да се подготвим, за да принесем в дар на Господа едни или други неща; защото тукашният труд не приготвя запас за бъдещия живот. И който тук с добри дела принася слава и чест на Господа, той сам си събира като съкровище слава и чест за себе си по време на справедливото въздаяние на Съдията.

В много преписи намираме добавени думите: (1) *Принесете Господу, синове Божию*. Защото дарът не на всеки е приятен на Бога, а само на този, който дарява с чисто сърце. Казано е: *Нечисти са обетите от възнаграждение на блудница* (Притч. 19:13 - слав.). И Иеремия също казва: *Дали обетите и жертвите ще отнемат от теб лукавството* или чрез тях ще станеш чист (Иер. 11:15 - слав.)? Затова псаломът изисква първо да станем синове Божию и едва след това да пристъпваме да принасяме дарове на Бога, и дарове - не каквито се случат, а каквито Той Сам е заповядал. Първо кажи: "Отче!", и после проси каквото следва по-нататък. Испитай сам себе си: какъв е бил досега животът ти - достоен ли си да наричаш Светия Бог свой баща? Само чрез освещение може да влезем в общение със Светия. Ако желаеш винаги да бъдеш син на Светия, нека Светостта те осинови. Затова *принесете Господу*, не: "всеки", не: "който и да е и от когото и да произлиза (дарът)", а: *синове Божию*. Той ще поиска големи дарове; затова избира и големи приносители. За да не свали помислите ти долу и за да не те накара да търсиш овен, това безсловесно, четириногото и блеещо животно, с надеждата да умилостивиш Бога с тази жертва, псаломът казва: *Принесете Господу, синове Божию*. Не син е нужен и не това - да принесеш самия син; но ако синът е нещо голямо, то подобаващо е и принасяното да е голямо и да е достойно както за синовното разположение, така и за бащиното достойнство.

Затова казва: *Принесете синове на овни*, та и самите принасяни да се променят и от синове на овни да станат синове Божию. Овенът е началствено животно; той води овците на тучни пасища, на място за почивка край води и обратно в кошарите и оборите. Такива са и някои предстоятели на Христовото стадо. Те го завеждат при доброцветни и благоуханни ястия на духовното учение, по действие на дара на Духа го поят с жива вода, отглеждат го, възпитават го, докато достигне до възраст, в която започва да дава плодове, посочват му пътя към мястото за почивка, към пристанището, в което няма опасност от нападения. Затова словото иска синовете им да бъдат заведени при Господа от синовете Божию. А щом овните са предводители на останалите, то синовете им ще бъдат онези, които, по учението на предстоятелите, чрез грижа за добри дела са се изградили за добродетелен живот. *Принесете Господу, синове Божию! Принесете Господу синове на овни*. Разбира ли към кого са отправени думите? Разбра ли за кого се говори?

Казано е: *Принесете Господу слава и чест*. Как ние, които сме прах и пепел, принасяме слава на великия Господ? Как Му принасяме чест? Принасяме Му слава с добри дела, когато делата ни блесят пред човечите; и хората виждат делата ни и *прославят* нашия *Отец*, Който е на небесата (Мат. 5:16). Също така можем да прославим Бога с целомъдрие и святост, към които са призвани далите обет за благочестив живот, както ни увещава Павел, казвайки: *Прославете Бога в телата си и в душите си, които са Божию* (1 Кор. 6:20).

Ето такава слава иска Господ от вярващите в Него и удостоените с дара на осиновяване; защото казва: *Син почита баща, и роб - господаря си; ако аз съм баща, то де е почитта към Мене?* (Мал. 1:6). А чест принася на Бога, по думите на притчата, този, който дава *почит Господу от имота си и от наченките на всичките си печалби* (Притч. 3:9). Също така всеки, който богословства съгласно предписаното, за да не отпадне от правилното разбиране за Отца и за Божеството на Единородния, и за славата на Светия Дух, принася Господу слава и чест. А възвеличава славата онзи, който може да посочи законите, по силата на които е създадено всичко, по силата на които всичко се крепи, по силата на които след тукашното домостроителство всичко отива на съд. Който е успял сам да съзерцава всичко с подробности, с ясни и неразмити представи, и след като сам е съзерцавал, може и пред другите да опише Божията благодат и справедливия Му съд, принася Господу слава и чест, също както и този, който води живот, съответстващ на това съзерцание; защото светлината му свети пред човеците и Небесният Отец бива прославян от него и със слово, и с дело, и с всякакъв вид достойнства. Но не принася слава и чест на Господа онзи, който е пристрастен към човешката слава, който уважава парите, който високо цени плътските удоволствия, който се прехласва по учения, чужди на богочестието; защото, както чрез добрите дела принасяме слава на Господа, така чрез лошите правим противоположното. Какво казва Господ на грешниците? *Заради вас името Ми се хули сред езичниците* (Ис. 52:5 - слав. ; виж Рим. 2:24). А апостолът казва още: *чрез нарушаването на закона безчестиш Бога* (Рим. 2:23 - слав.). Защото презрението и пренебрежението към законите е обида за законодателя. Ако в един дом има неуредици, поради това че в него има гняв и викове, обиди и смях, разкош и разточителност, мръсотия и наглост, то безчестието и срамът за всичко ставащо в дома падат върху водещата личност в него. От това нека разберем, че както чрез добрите дела се прославя Бог, така чрез порочните дела се слави врагът. Когато *взема членовете на Христа и ги направя членове на блудница* (1 кор. 6:15), тогава и славата ще бъде пренесена от мен от Спасилия ме върху погубилия ме. И невярващият изменя *славата на нетленния Бог (...)* в образ, подобен на *тленен човек, на птици, на четириноги и на земни влечуги* (Рим. 1:23). Също така въздаващият чест и служещият на творението вместо на Твореца принася слава не Богу, а на създанията. Затова който казва, че творението е нещо и му се покланя, нека знае къде ще бъде вселена душата му. И така, нека се уплашим, за да не би, като доставяме с греха си слава и похвала на дявола, да бъдем подложени на вечен срам с него. А че грехът ни се превръща в слава за онзи, който ни го внушава - разбери това от следното подобие. Двама военачалници влизат в сражение. Когато побеждава едната войска, предводителят ѝ придобива слава; а когато другата войска надделява, цялата чест принадлежи на нейния пълководец. Така и с добрите ти дела се прославя Господ, а с лошите - противникът. Не си мисли, че враговете са далеч; и към военачалниците гледай не отдалеч, а насочи погледа си към себе си и ще откриеш пълна точност на подобие. Защото, когато умът се бори с някоя страст и със своето усилие и внимание взема надмощие, тогава празнува победа над страстта и с успеха си сякаш увенчава Самия Бог; а когато се отпусне и се поддаде на сластолюбие, тогава, като стане роб и пленник на греховете, предоставя на врага повод за самохвалство, превъзнасяне и високомерие.

(2) *Поклонете се Господу в светия Му двор.* След принасянето на изискваните плодове е необходимо поклонение, поклонение, извършвано не извън църквата, а в самия Божи двор. Псаломът казва: "Не измисляйте особени домове и места за събрания. Светият Божи дом е един. По-рано този дом била иудейската синагога; но след като иудеите съгрешиха против Христа, *жилището им запустя* (слав.: *дворът им е пуст*) (Пс. 68:26). Затова и Господ казва: *Имам и други овци, които не са от тая кошара* (слав.: *от този двор*) (Иоан. 10:16); и имайки предвид онези езичници, които са предопределени за спасение, показва, че Той има Свой собствен дом, освен дома на иудеите. Затова трябва да се покланяме на Бога не извън този свят дом, а намирайки се вътре в него, за да не би, ако останем отвън и се веселим с външното, да загубим и правото да бъдем в Господния двор. Защото мнозина външно стоят на молитва, но не са в дома, защото мисълта им се носи насам-натам и умът е разсеян от суетата на грижите. Но под двор в по-възвишен смисъл тук може да се разбира още небесното жилище. Затова тези, които тук *са насадени в дома Господен*, който е Църквата на живия Бог, и там ще *цъфтят в дворите на Бога нашего* (Пс. 91:14). А онзи, който боготвори стомаха или славата, или среброто, или нещо друго предпочитано от него пред всичко друго, не се покланя на Господа, не е в *светия двор*, макар да изглежда достоен за видимите събрания.

(3) *Гласът Господен се носи над водите.* На много места ще намериш употребена думата глас. Затова, за да разберем какво означава *глас Господен*, няма да е излишно да съберем по възможност това, което е казано в Божественото Писание за гласа. Така в пророчество към Авраам *биде глас, който каза: той няма да ти*

бъде наследник (Бит. 15:4 - слав.). Също при Моисей: *Целият народ чуваше гръмовете и тръбния глас* (Изм. 20:18). И в книгата на пророк Исаия: *Гласът говори: разгласяй!* (Ис. 40:6). При нас гласът е или трептене на въздуха, или такова изменение в положението на въздуха, каквото иска да му придаде издаващият глас. А какво ще рече *глас Господен*? Да разбираме ли (под *глас Господен*) трептене на въздуха или че трептенията на въздуха достигат до слуха на онзи, към когото е насочен гласът? Или пък не става нищо подобно, а този глас е от съвсем друг характер и това, което го чува, е ръководното начало¹ на човека, комуто Бог иска да яви собствения Си глас; така че това явление е сходно с онова, което нерядко се случва по време на сън? Защото, както, без да има трептене на въздуха, вследствие на сънищата, запомняме някои думи и звуци, без да сме приели глас чрез слуха, защото гласът е запечатан в самото ни сърце, така като нещо подобно трябва да си представяме и гласа, който идва (е отправен) към пророците от Бога.

Гласът Господен се носи над водите. Ако търсим материалистично обяснение, то е следното: тъй като облаците, когато са изпълнени с вода и се сблъскват помежду си, издават звук и гръм, затова е казано: *гласът Господен се носи над водите.* Но също, ако има шум от води, разсичани от някакви прегради, и ако морето, смущавано от вятъра, се вълнува и издава силен звук, то тези неодоушевени вещества имат глас от Господа, съгласно посоченото от Писанието, че всяко създание едва ли не вика, възвестявайки за своя Създател. И когато се чува гръм от облаците, трябва да си представяме не нещо друго, а това, че *Бог на славата загърмя* и че Господ със силата Си държи водното естество. *Господ е над големите води.* От историята на сътворението на света знаем, че има вода, която е над небесата, освен това има и вода на бездната, и има вода - събиране на моретата. А кой задържа тези води и не им позволява по силата на естествения им стремеж да падат надолу, кой, ако не Господ, Който има власт и над водите? А може би в по-тайнствен смисъл е казано: *Гласът Господен се носи над водите*, когато при кръщението на Иисус се чул глас от небесата: *Този е Моят възлюбен Син* (Мат. 3:17). Защото тогава Господ бил *над много води*, осветявайки водата с кръщението, и *Бог на славата*, свидетелствайки с висок глас, *загърмя* свише. И на кръщаваните се възглася с оставения от Господа глас; защото е казано: *Идете, научете всички народи, като ги кръщавате в името на Отца и Сина и Светаго Духа* (Мат. 28:19). И така, *гласът Господен се носи над водите.* Гръмотевица възниква, когато сухият и силен вятър, който се съдържа в кухините на облака, се движи с напрежение в тях и търси изход навън. Облаците, противопоставящи се на силния натиск, пораждат този рязък звук чрез триене на вятъра в тях. А когато облаците като надути мехури не успеят да се противопоставят на вятъра и да го задържат, тогава те, бидейки силно разкъсвани и пропускайки стремящия се навън вятър, произвеждат гръмотевици. Същото обикновено поражда и мълния. И така, Господ, Който се намира над водите и предизвиква появата на силни гръмотевици, предизвиква силен трясък и в нежното естество на въздуха. А за теб, и в църковен смисъл, съобщаването на догматите, което след кръщението се осъществява с евангелско гръмогласие в душите на вече съвършените чрез тайнството хора, може да се нарече гръм. А това, че Евангелието е гръм, го доказват учениците, преименувани от Господ и наречени *синове на гърма*. Затова гласът на този гръм се чува не във всеки, а само в този, който е достоен да се нарича колело; защото е казано: *Гласът на Твоя гръм се носеше в небесния кръг* (слав.: *колело*) (Пс. 76:19); само в този, който като колело се стреми напред и само с малка част докосва земята и е напълно такъв, каквото било колелото, за което Иезекиил казал: *И гледах животните - и ето, на земята до тия животни по едно колело пред четирите им лица. Колелата и направата им изглеждаха, както изглежда топаз* (слав.: *Тарсис*) (Иез. 1:15, 16).

И така, *Бог на славата, Господ загърмя над големите води.* *Водите* - това са светиите; защото от утробите им *текат реки*, тоест духовно учение, напояващо душите на слушащите (Иоан. 7:38). И още: те приемат в себе си вода, течаща в живот вечен, която в добре приелите я става *извор с вода, която тече в живот вечен* (Иоан. 4:14). И над тези води е Господ. Спомни си историята на Илия, *когато беше затворено небето три години и шест месеца* (Лук. 4:25), когато при ясно време на връх Кармил той чул глас от много води, а след това последвал и гръм от облаците и потекла вода (3 Царств. 18:42-45). И така, *Господ е над големите води.*

(4) *Гласът Господен е в силата* (слав.). Както в колелото има глас, така гласът *Господен е в силата*, защото който може *всичко* в укрепващия го Христос (виж Фил. 4:13), той чува и изпълнява Господните заповеди. Затова *гласът Господен* не е в немощната и отпусната душа, а е в онази, която с напрегнатост и сила върши добро.

¹Умът.

Гласът Господен е във великолепието (слав.). Великопието е особено голямо достойнство. Затова този, който с благоприличие извършва всичко, което влиза в някое велико дело, се нарича великолепен. Когато душата не раболепничи пред мъдруването на плътта, а със съзнание за това, което ѝ е дадено от Бога, възприема подобаващото ѝ величие и достойнство, тогава гласът *Господен е в нея*. Който има широки представи за Бога, който от висока гледна точка е изследвал законите на създанията, успял е поне до известна степен да постигне благостта на Божия Промисъл, и освен това не щади сили и средства, а е щедър, когато се налага да подпомогне братята в техните нужди; той е великолепен. И в такива се вселява *гласът Господен*. Защото великолепият в същинския смисъл на думата презира всичко телесно, считайки го за непритежаващо никаква стойност в сравнение с невидимото. Никакво обстоятелство не ще натъжи и никакво страдание не ще смути онзи, който е великолепен, действията на негодните и презрени хора не ще го смутят; нечистотата на плътта не ще го унизи; той е недостъпен за унижителните страсти, които не могат да повдигнат към него очи поради висотата на мислите му. И на Бога се приписва някакво великолепие; например: *Твоего великолепия се издига по-високо от небесата* (Пс. 8:2 - слав.) Затова онези, които имат високи представи за Бога, превъзнасят Неговото великолепие.

(5) *Гласът Господен поваля кедри*. Кедърът понякога бива хвален в Писанието като дълголетно, негниещо, ароматно, годно за направата на покриви дърво; а понякога бива укоряван като безплодно, трудно прегъващо се дърво, и поради това използвано като метафора за нечестив човек: *видях нечестивец да се превъзнесе и извисява като кедрите ливански* (Пс. 36:35 - слав.). В последно значение е взет кедърът и сега. Защото *гласът Господен поваля кедри*. Както този глас е във великолепията душа, така се казва, че той поваля суетно надменните, превъзнасящите се с мнимите преимущества на света - с богатство или слава, с власт или с телесна красота, със сила или със здраве .

Господ събаря кедри ливански. Който, присвоявайки чуждото, го превръща в повод за самохвалство, той е кедър ливански. Както кедрите, които сами по себе си са високи, растейки на висока планина, от височината ѝ стават още по-забележими, така и тези хора, опирайки се на тленното в света, поради високомерието и надменността на ума стават кедри. А се наричат кедри ливански, защото се гордеят с чужда височина и защото земята и всичко земно, подобно на върха на Ливан, ги превъзнасят и ги правят високомерни. Но Господ поваля не всички кедри, а само ливанските; защото Ливан е място на идолослужение. И душите, *въставащи срещу познанието Божие* (2 Кор. 10:5 - слав.), се наричат *кедри ливански* и биват осъждани на събаряне.

А има и Божии кедри, които са покрити с лозови пръчки, пренесени от Египет, както виждаме в псалмите: *Планините се покриха със сянката ѝ, и клоните ѝ са като кедри Божии* (Пс. 79:11). Тъй като, освен другите сравнения за Христа, имаме и това, че нашият Господ се нарича *лоза*: *Аз съм лозата* - казва Той, - *вие пръчките* (Иоан. 15:5); то всички онези, които по-рано са били безплодни и са ставали само за изгаряне, но като са влезли под Христовия покрив и сякаш са се облекли с Него и са покрили безплодието на живота си с Неговата благодат, са кедри Божии. Затова Божиите кедри биват пазени от обвилите се около тях доброплодни лозови пръчки, а ливанските кедри биват повалени от Господ.

(6) *И ще ги стрие на прах като телец ливански* (слав.). Спомни си какво е казано в книгата "Изход" за телеца, който бил излят за идолослужение, и който Моисей стрил *на прах* и напоил хората (вж. Изх. 32:20). По подобие на този телец Господ ще унищожи целия Ливан и широко разпространения в него обичай за идолослужение.

И възлюбения, като син на еднорог (слав.). Единородният Син, даващ живот на света, когато се принася в жертва и принос Богу, за греховете ни (Еф. 5:2 - слав.), тогава се нарича и *Агнец Божий*, и *овца* (*ето* - казва се - *Агнецът Божий* (Иоан. 1:29); и още: *като овца на клане бе заведен* (Деян. 8:32); а когато трябва да отмъсти и да събори владичеството, надвило човешкия род - някаква зверонравна и ожесточена сила, тогава се нарича *син на еднорог*. Защото еднорогът, както знаем от Иов, е непобедимо по сила животно, което не се покорява на хората; за него е казано: *Не ще го завържеш с въже и той не ще пренощува в твоите ясли* (Иов. 39:10 - слав.). На същото място в пророчеството се казват много други неща за любовта на това животно към свободата и за непокорството му към човека. За отбелязване е и че Писанието употребява сравнението с еднорог в две значения - и за похвала, и за осъждане. Защото е казано: *Избави от оръжие*

душата ми и от рогата на еднорозите смирението ми (Пс. 21:21, 22 - слав.). И това е казано като укор към склонния към хули народ, който застанал против Него по време на страданието Му. На друго място е казано: *ще се възнесе като рог на еднорог* (Пс. 91:11 - слав.). Затова изглежда, че поради отмъстителността на това животно, то често се използва като сравнение в отрицателен смисъл, а поради височината на рога му и поради любовта му към свободата, се използва и като сравнение в добрия смисъл на думата. И общо взето, тъй като в Писанието може да се намери, че думата *рог* многократно е употребена със значението на *слава*, като например: *ще въздигне рога, на Своя народ* (Пс. 148:14 - слав.), и: *неговият рог ще се възвиси в слава* (Пс. 111:9), или тъй като думата *рог* често се употребява със значението на *сила*, като например: *мой щит, рог на спасението ми* (Пс. 17:3); а Христос е *Божия сила* (1 Кор. 1:24), то Той, като имащ един рог, тоест една сила - силата на Отца, се нарича еднорог.

(7) *Гласът Господен пресича огнен пламък* (слав.). Огненият пламък бил пресечен и във Вавилон, както виждаме от историята на тримата момци, когато пещта го изхвърляла на *четирийсет и девет лакти* височина и изгаряла всички стоящи наоколо (вж. Дан. 3:47), и пресечен от Божията заповед, пламъкът приел в себе си вятър и осигурил на юношите приятен полъх и прохлада, така че те се намирали в спокойно състояние, сякаш под сянка на дърво. Защото е казано: *яви се като че шумлив влажен вятър* (Дан. 3:50). И прекъсването на огненото естество е много по-удивително от разделянето на Червено море на две. Но гласът Господен прекъсва естествената непрекъснатост и свързаност на огъня. Макар според човешките представи огънят да изглежда неразсеваем и неделим, по Божия заповед той се пресича и се разделя. И мисля, че огънят, приготвен като наказание за дявола и за неговите ангели, се пресича от гласа Господен с цел от двете присъщи за огъня сили, а именно: силата да изгаря и силата да осветява, страшното и наказващото в огъня да бъде предоставено на заслужаващите изгаряне, а светоносното и светозарното да бъде отделено за отрада на веселящите се. Затова *гласът Господен, прекъсващ и разделящ огнен пламък*, е нужен, за да може несветлото да стане огън на наказанието, а неизгарящото да остане като светлина на упокоението.

(8) *Гласът Господен разтърсва пустиня*. Самото разтърсване на пустинята от Господа се превръща в благодееие за нея, та тя, като се измени, от пустиня да стане обитаема земя, и като свали от себе си позора на безплодието да придобие похвала за многодетност: *защото напустеницата има много повече деца от оная, която има мъж* (Ис. 54:1), и това, което до този момент е било пустиня, като се напълни с водите на Духа, да се превърне *във водни извори* (Пс. 106:35).

Разтърсва Господ пустиня Каддес (слав.). Затова Господ разтърсва не всяка пустиня, а само пустинята Каддес, тоест освещението, защото Каддес означава освещение².

(9) *Гласът Господен усъвършенства елените* (слав.). В съответствие с предходното трябва да изясним и усъвършенстването на елените, което гласът Господен предизвиква. Еленът има такова устройство, че влечугите не могат да му нанесат вреда; но както казват природонаблюдателите, изядената от него ехидна му служи за очистване. А всички отровни животни се употребяват като символ на лошите и вражеските сили, както казва Господ: *Давам ви власт да настъпвате на змии и скорпии и на всяка вражеска сила* (Лук. 10:19), и както псаломът обещава на пророка: *аспида и василиск ще настъпиш* (Пс. 90:13). Затова, щом чуеш в Писанието думата *елен*, трябва да разбираш нещо добро. Защото *високите планини* (са жилище) *на сърните* (слав.: *на елените*) (Пс. 103:18), и: *както кошута* (слав.: *елен*) *жадува за водни потоци* (Пс. 41:2). Но и всеки праведник пребивава на небето, тичайки *към целта* - *към наградата на горното от Бога призвание* (Фил. 3:14), и тича към леснодостъпните за пиене извори, търсейки основните начала на богословието. А еленът с дишането си измъква отровните влечуги, криещи се в дупките, и със силата на дишането си ги принуждава да изпълзват от убежищата си. Затова светецът бива наричан както орел - заради своята извисеност и в голяма степен откъснатост от земята, овца - заради кротостта си и готовността да споделя с другите всичко, каквото има, овен - за това, че предвожда другите, гълъбица - заради беззлобието си, така и елен - заради противодействието на злото. Затова и Соломон казва: *Еленът на любовта и жребчето на твоето благоволение* (Притч. 5:19 - слав.); а с това ни дава да разберем, че споменатите сега елени са способни да учат богословие. *Гласът Господен усъвършенства елените*. Затова,

²Като Кадес с едно „д“ в Свещеното Писание са означени много места, носещи това име: Бит. 14:7; Числ. 13:27; Втор. 32:51; 1 Мак. 11:63 и други, а Каддес с две „д“ означава „свят“. Виж Монах Евтимий Зигабен, „Тълкувание на Псалтира“, част 1, „Славянобългарски манастир „Св. вмчк Георги Зограф“, Света Гора, Атон, 2004 г., с. 313.

когато видим някой съвършен и преуспял във всичко Божии човек, усърдно да търсим полза от беседите с него! Където има елен, оттам бива прогонена всяка пропъльзяваща злоба; защото отровните влечуги не понасят миризмата на това животно, бягат даже и от миризмата на еленовите рога.

И оголва гори. Гласът Господен първо усъвършенства елените, а после *оголва гори* - места, обрасли с дървета, покрити с диви гъсталаци и безплодни растения, където са свикнали да припъльзват отровните влечуги. И тъй като еленът, усъвършенстван от Господа, вече е приготвен, то оприличаваният на него праведник *оголва гори*, за да бъдат оголени и приготвени развратителите на живота ни. И понеже *всяко дърво, което не дава добър плод, бива отсичано с брадва и хвърляно в огън* (Мат. 3:10); то по необходимост горите - загрубелите души, в които като диви животни гнездят различни греховни страсти, се очистват, и се очистват чрез *словото*, което е *по-остро от всеки двуостър меч* (Евр. 4:12). И тъй като душите на мнозина от хората, обременени с житейски грижи, приличат на земя, раждаща тръни, и те не позволяват на душата да се храни, за да износи словото, то *Господ оголва горите*, тоест неприличията, непристойността и вредата от грижите на този живот, та когато се открие място за доброто и злото, хората да нямат превратни представи за нещата, породени от незнание. Защото мнозина считат доброто за зло, когато то е трудно, а тичат след лошото като след добро, поради свързаното с него удоволствие. И заблудата на хората по отношение на тези неща е неопикуема. Затова към добрите неща принадлежат плодните дървета и всички кедри и с тях се означава нещо похвално; а към лошите неща принадлежат горите, които гласът Божий оголва и изважда на показ, за да не се мамят мислещите, че ще намерят в тях някакъв полезен плод.

И в храма Му всеки възвестява слава (слав.). Нека чуят думите на този псалом и да се засрамят онези, които се отдават на много приказване. Какво казва псаломът? Който е в Божия храм, той не злослови и възвестява не суета, не нещо изпълнено със срам, а *в храма Му всеки възвестява слава*. Тук стоят свети ангели и записват думите ти; тук е Сам Господ, Който наблюдава душевната нагласа на влизащите. Молитвата на всеки е открита пред Бога. Нему е открито кой по душевно разположение разумно моли за небесното и кой само си придава вид, с крайчеца на устните си изговаря словата, а сърцето му се намира далеч от Бога; кой, макар да се моли, проси телесно здраве, плътско богатство, човешка слава. Не бива да се молим за нищо подобно, както ни учи псаломът: *но в храма Му всеки възвестява слава. Небесата проповядват славата на Бога* (Пс. 18:2). Заниманието на ангелите е да славословят Бога. Едно е делото на цялото небесно войнство - да отправя слава към Създателя. Всички създания - и безмълвните, и говорещите, и небесните, и земните славят Създалия ги. А жалките хора, след като са излезли от домовете си и са се стекли в храмовете, за да получат там някаква полза, не насочват слуха си към Божиите слова, не осъзнават своята природа. Не скърбят за това, че грехът ги е обсебил, не скърбят при спомена за греховете си, не треперят от мисълта за съда, а здрависвайки се помежду си с усмивка, правят дома за молитва място за дълги разговори, не обръщайки внимание на псалома, който свидетелства и казва, че в Божия храм *всеки възвестява слава*. А ти не само че сам не възвестяваш слава, но и пречиш на другия, като привличаш вниманието му към себе си и заглушаваш с шума си учението на Духа. Внимавай да не би вместо да получиш награда за славословие, да излезеш оттук осъден заедно с хулещите Божието име. Имаш псалом, имаш пророчество, евангелски заповеди, апостолски проповеди. Нека езикът пее; нека умът търси смисъла на казаното, за да запееш с дух, да запееш и с ум. Бог не иска слава, а иска ти да станеш достоен за прославяне. Затова, *каквото посее човек, това и ще пожъне* (Гал. 6:7). Посей славословие, за да пожънеш венци, почести, и похвали в Небесното царство. Казаното от мен под формата на отклонение относно думите: *в храма Му всеки възвестява слава*, не е без полза; защото има хора, които непрестанно празнословят в Божия храм и без полза ходят на църква. И би било добре, ако е само без полза, а не с вреда!

(10) *Господ потопа населява* (слав.). Потопът представлява разливане на вода, която прави всички неща невидими и очиства онова, което преди това е било осквернено. Затова пророкът нарича потоп благодатта на Кръщението, та душата, умита от греховете и очистена от ветхия човек, да стане накрая годна да бъде Божие жилище в Духа. В съгласие с това е и казаното в тридесет и първи псалом, където след думите: *беззаконието си осъзнах и не скрих греха си. Затова всеки праведник ще Ти се помоли*, пророкът добавил: *и тогава разливът от многото води няма да го достигне* (Пс. 31:5, 6 - слав.); защото греховете не ще се доближат до приелия кръщение за прошка на грехопаденията с вода и Дух. Близо до това е и онова, което намираме в пророчеството на Михей: *понеже е Любител на милостта, Той ще се смилва над нас и ще ни помилва, ще потопи греховете ни и ще ги хвърли в морските дълбини* (Мих. 7:19 - слав.).

И ще седи Господ като цар навеки. Като се укрепи в просветлената от потопа душа, Бог я прави сякаш Свой престол.

(11) *Господ ще даде сила на Своя народ.* Господ ще благослови с мир Своя народ. Господ ще отнеме *силния и силната* (Ис. 3:11 - слав.) от грешния народ и ще даде сила на народа, който върши правда. Затова, *всекиму, който има, ще се даде и преумножи* (Мат. 25:29). А който е придобил сила за извършване на добри дела, става достоен за Божие благословение. Но мирът, като благоустройство на господстващото (ръководното начало)³ в човека, струва ми се, е най-съвършеното от благословенията; поради което един от признаците на мирния човек е умереността на характера; а надвиваният от страсти няма нищо общо с *Божия мир*, който Господ е дарил на учениците Си и който, като *превъзхождащ всеки ум, ще запази душите на достойните* (Фил. 4:7 - слав.). Именно този мир измолва апостолът за църквите, като казва: *Благодат вам и мир да изобилва* (1 Петр. 1:2). О, дано и ние, след като се подвизаваме добре и победим плътското мъдруване, което е *вражда против Бога* (Рим. 8:7), когато душата достигне до спокойно и безметежно състояние, да бъдем наречени синове на мира и да се приобщим в мир към Божието благословение, в Христа Иисуса, нашия Господ, Комуто слава и власт сега и винаги, и във вечните векове! Амин.

³Тоест на ума.

БЕСЕДА върху псалом двадесет и девети

1. Псалом на песента при обновяване на Давидовия дом

Тялото в преносен смисъл е псалтир и орган, музикално настроен за хвалебни песнопения на нашия Бог; а телесните действия, извършвани за слава Божия, когато, под управлението на добре настроения ум не допускаме нищо нестройно в движенията си, представляват псалом; а това, което е свързано с възвишено съзерцание и богословие, е песен. Затова псаломът е музикална реч, при която ритмично се свири на орган по законите на хармонията; а песента е строен глас, извеждан хармонично и взет отделно от звуците на органа. Тъй като тук е написано: *Псалом на песента*, мислим, че под тези думи се разбира действие, съответстващо на съзерцанието.

Но този *Псалом на песента*, ако се съди по надписа, съдържа някакво известие за *обновяване на дома*. И изглежда, че в буквален смисъл този псалом, пят под звуците на псалтир, е посочвал забележителния храм, построен по времето на Соломон; а в духовен смисъл той означава възплъщението на Бог Слово; и надписът на псалома посочва обновяването на Неговия дом, построен по нов и необикновен начин. Защото откривам, че много неща в този псалом са възвестени от името на Господа. Или може би под дом ще бъде подходящо да разбираме създадената от Христа Църква, както и Павел пише в послание до Тимотей: *да знаеш как трябва да постъпваш в Божия дом, който е църква на живия Бог* (1 Тим. 3:15). А под обновление на Църквата трябва да разбираме обновлението на ума, извършвано от Светия Дух във всеки от изпълващите тялото на Христовата Църква. И този псалом е божествена и музикална хармония; той съдържа думи, не развеселяващи слуха, а повалящи и укротяващи лукавите духове, които смущават душите, подложени на техните нападения.

(2) *Ще Те възнеса, Господи, задето ме въздигна и не остави враговете ми да тържествуват над мене.* Но по какъв начин Живещият във висините може да бъде възнесен от получените като място за живеене ниска страна? Щом като Бог е горе на небето, а ти си долу на земята, как ще възнесеш Бога? И така, какво означава обещанието при пророка? Не е ли това, че възнасят Бога способните да добият високи и достолепни представи за Него, живеещите за слава Божия? Затова разумно бързачият към блаженство възнася Бога; а вървящият по противоположния път (невъзможно е и да се изрази в каква степен) унижава Бога. А и сякаш пренасяме всяко състояние, съответстващо на делата ни, върху Самия Бог. Затова, когато сме нехайни и действаме бавно, се казва, че Бог спи, считайки ни недостойни за бодрия Си надзор над нас. А щом почувстваме вредата от съня, ще кажем: *Стани, защо спиш, Господи!* (Пс. 43:24); *не дреме и не спи, Който пази Израеля* (Пс. 120:4). А други сякаш отвърщат Божиите очи от себе си; защото вършат срамни и недостойни за Божиите очи неща. Разкайващите се пък казват: *Защо отвърщаш лицето Си?* И освен тези има и изхвърлени от Божията памет и сякаш пораждащи в Бога забрава за тях. Такива казват: *забравяш скръбта ни и угнетението ни* (Пс. 43:25). И общо взето, това, което се говори за Бога човекообразно, всъщност го вършат хората, като правят за себе си Бога такъв, какъвто всеки сам е подготвил себе си. И така, *ще Те възнеса, Господи, задето ме въздигна и не остави враговете ми да тържествуват над мене.* Не ще претърпя в живота си нищо низко, нищо презряно. И откъде е дошла в мен силата да възнасям? Имам я поради това, че Ти предварително *ме въздигна*. Пророкът казал изразително: *ме въздигна*, вместо: “ме възнесе и ме постави над опълчващите се против мен”. Ти ме въздигна, както някой, като вдигне на ръце дете, неумеещо да плува, го води по повърхността на водата. Защото този, който с Божията помощ е станал от падение, обещава на Бога възнасяне с добри дела. Или: Ти ме въздигна, както някой, като подкрепи някой останал без сили борец в момент на падане и го направи по-силен от съперника, му предоставя възможност да победи, а противника лишава от радостта от падането му. Но не скърбите, изпращани на светиите за изпитание, доставят радост на невидимите ни врагове; напротив, те се веселят, ръкопляскаат и се радват тогава, когато изнемогваме под тежестта на скърбите и от умората от многобройните беди разумът ни изпадне в недоумение. Така станало с Иов. Той загубил имота си, бил лишен от децата си, плътта му кипяла от гной и червеи; но и това не доставило радост на врага! А ако той, отстъпвайки пред бремето на

нешастията, по съвета на жена си бе казал някоя хулна дума, враговете щяха да се развеселят за него. Когато и Павел търпял глад и жажда, голота и побоища, трудел се и се скитал (1 Кор. 4:11), врагът не се радвал, а напротив - съкрушавал се, като виждал, че той така понася подвига и казва с презрение към врага: *Кой ще ни отлъчи от любовта Христова* (Рим. 8:35)?

(3) *Господи, Боже мой, виках към Тебе, и Ти ме изцели.* Блажен е който познава вътрешната си рана. Той може да отиде при Лекаря и да каже: *Изцели ме, Господи, защото костите ми са потресени* (Пс. 6:3), и: *Рекох: Господи, помилуй ме, изцели душата ми, защото съгреших пред Тебе* (Пс. 40:5). Но тук пророкът благодари за даденото му изцеление; защото казва: *Господи, Боже мой.* Бог е Бог не на всички, а само на онези, които поради любов са Му станали Свои; Той е *Бог Авраамов, Бог Исааков и Бог Иаковов* (Изх. 4:5). Ако бе Бог на всички, не би им присвоил това изключително на тях. Освен това и Иаков казва: *да ти помогне моят Бог* (Бит. 49:25 - слав.). И Тома, след като се убедил, прегърнал Владиката и казал: *Господ мой и Бог мой!* (Иоан. 20:28) И така, призивът: *Господи, Боже мой,* се излял от сърцето на пророка и съответствал на състоянието му. *Викнах към Тебе и Ти ме изцели.* Нямахме промеждутък от време между моя призив и Твоята благодат. Щом викнах, и изцелението дойде; защото е казано: *Още докато говориш, ще река: Ето Ме!* (Ис. 58:9 - слав.). Затова молещият се на Бога трябва да говори достойни неща, за да дойде бързо изцеление.

(4) *Господи, Ти изведе душата ми от ада.* Слезлият поради изнемогване в ада, но изведен от там чрез силата на Онзи, Който заради нас пребори оногова, у когото е *властта на смъртта* (Евр. 2:14), благодари на Бога за това изцеление.

И ме спаси от слизащите в рова (слав.). Често ровове се наричат подземията, направени, за да бъдат държани в тях затворници, така както е казано в книгата "Изход": *от първородния син на фараона до първородния син на пленницата, която беше в рова* (синод.: *в тъмница*) (Изх. 12:29 - слав.). И Иеремия бил хвърлен в ров, и братята на Иосиф поради омразата си го затворили в ров без вода. Но всяка постъпка или ни сваля долу, правейки ни тежки чрез греха, или ни възнася нагоре, окрилявайки ни към Бога. Затова Ти ме спаси, който досега водех порочен живот, и ме спаси, като ме отдели от слизащите в тъмно и студено място. Същото означават и думите: *въздигна ме*, тоест задържа ме от стремглавото ми падане надолу, за да не дам на враговете ми повод да се зарадват. Както на друго място казал: *прави нозете ми като на елен и ме поставя на моите височини* (Пс. 17:34); така тук нарича завръщането нагоре освобождение от рова и въздигане.

(5) *Пейте Господу, светии* (слав.: *преподобни*) *Негови.* Не всеки, който произнася с уста думи на псалом, пее *Господу*, а всички, които от чисто сърце отправят псалмопения, всички, които са подобни и пазят правда пред Бога, всички такива могат да пеят на Бога, като спазват точно духовния такт. Колко много са дошли тук, след като са извършили блудство! Колко много скриват в сърцето си измама или лъжа! Те си мислят, че пеят, но в действителност не пеят. Защото псаломът приканва към псалмопееене подобния. *Не може добро дърво да дава лоши плодове* (Мат. 7:18) и порочно сърце да изнася от себе си слова на живот. Затова *направете дървото добро и плодовете добри* (Мат. 12:33 - слав.). Очистете сърцата си, за да принасяте плод на Духа и като станете подобни, да достигнете до състояние да пеете разумно на Господа.

И изповядайте паметта на Неговата светиня. Не казал: "изповядайте светостта му", а: *паметта на Неговата светиня*; тоест благодарете. Защото тук изповядването замества благодаренето. Затова благодарете, че имате паметта на Неговата светиня вие, които по-рано, като бяхте затънали в грях и се бяхте осквернили с нечистотиите на плътта, бяхте забравили светостта на Сътворилия ви. А за да си изходатайствате прошка за греховете, изповядайте нездравите неща, които сте забелязали.

(6) *Защото гняв има в яростта Му и живот - във волята Му* (слав.). Първо напомнил страшното: гнева на божията ярост, а после - радостното: *живот - във волята Му.* За неспособните да достигат до точността на значенията казаното от пророка, че в Божията ярост има гняв, изглежда като повторение; защото гневът и яростта според тях са едно и също нещо; но между тези думи съществува доста голяма разлика. Яростта (θυμός) означава решение да бъде наложено определено наказание на заслужилия го; а гняв (ὄργη) означава вече труд и наказание, наложено от Праведния Съдия според степента на неправдата. Но думите ми ще станат по-ясни от следния пример. Ако забележи възпаление и подутина в някой крайник, лекарят счита, че е необходимо да отреже крайника. Писанието нарича това ярост. След мисълта на лекаря да окаже помощ

на болния следва и самото действие, чрез което се привежда в изпълнение това, което лекарят е решил; донася се остър инструмент, а който реже причинява и болка на този, на когото се прави отрязването. Това се нарича гняв Божий. Обърни се сега към предложеното и ще откриеш последователността на мисълта. Защото гняв има в яростта Му. Наказание след справедлив божий съд. *И живот - във волята Му*. И така, какво казва псаломът? Бог иска всички да бъдат участници в Неговия живот. А бедите не стават по Негова воля, а се навличат от достойнството на съгрешилите. Затова Бог дарява живот на всекиго по собствено желание; но всеки сам си събира *гняв за деня на гнева, когато се открие праведният съд от Бога* (Рим. 2:5). За Писанието е обичайно да поставя скръбното пред радостното; защото насладата е по-приятна, когато е била предшествана от нещо скръбно. Защото е казано: *Аз моря и съживявам* - благоденствието е след наказанието. *Аз раня и аз цера* (Втор. 32:39). Сам причинява скръб и Сам отново възстановява; Той поразил и отново Неговите ръце излекували. Огорчаващото предшества, за да бъдат благоденствията по-трайни за нас; защото в такъв случай ще се грижим повече за съхраняване на дареното.

Вечер настъпва плач, а сутрин - радост. Спомни си времето на Господното страдание и ще разбереш значението на тези думи. Вечерта настъпил плач при Господните ученици, когато Го видели висещ на кръста; а сутринта - радост, когато след възкресението тичали и с радост си благовестели един на друг, че са видели Господа. Или може би по-общо вечер се нарича този век, в който блажено плачещите ще се утешат при настъпването на утрото. *Блажени плачещите, защото те ще се утешат* (Мат. 5:4). Блажени плачещите сега, защото ще се разсмеят (срв. Лук. 6:21). Затова който прекарва дните на този вече клонящ към залез век в оплакване на греховете си, ще се зарадва при настъпването на онова истинско утро; защото *които са сели със сълзи сега, ще жънат с радост* (Пс. 125:5), очевидно в бъдещия век.

(7) *И аз си мислех в моята добротестина* (слав.: *в моето изобилие*): *няма да се поклатя навеки*. Както множеството продавани на пазара стоки представляват изобилието на града и както наричаме земя на изобилието онази страна, в която се раждат много плодове, така и в душата има определено изобилие, когато е изпълнена с всякакъв вид дела. Необходимо е и тя първо да бъде старателно обработена, после - напоена с обилни потоци от небесни води; тогава ще може да принася плод: *едни трийсет, други шейсет, а други сто* (Марк. 4:20), и да бъде удостоена със следното благословение: *Благословени ще бъдат твоите житници и клетове* (Втор. 28:5). Затова чувстващият своята твърдост с увереност ще каже и ще потвърди, че противникът не ще го изкорени, като пълна нива, която Господ е благословил.

(8) *Господи, по Твоя воля дай сила на красотата ми* (слав.). Трудилите се над изследване на учението за добродетелите казват, че някои добродетели се изграждат с умозрения, а други са неумозрителни; така благоразумието се изгражда от умозрения в резултат на разсъжденията за добро и зло; целомъдрието от умозрения за това какво трябва да избираме и какво да избягваме; справедливостта - от умозрения за усвоимото и неусвоимото; мъжеството - от умозрения за страшното и нестрашното. Но красотата и силата са неумозрителни добродетели; защото някои от мъдрите са намирали красотата в съразмерността и хармонията на душевните умозрения, а сила са съзирали в окончателното израстване на заложеното в нас от умозрителните добродетели. Впрочем, за да има в душата красота и сила да вършим нужното, имаме нужда от Божията благодат. Затова, както по-горе казал, че *живот (има) във волята Му*, така сега благодарствено превъзнася Бога, казвайки: “ *По Твоя воля дай сила на красотата ми*. Макар да бях прекрасен по природа, станах немощен, защото съм умъртвен от греха в резултат от коварството на змията. Затова Ти прибави към красотата ми, която получих от Теб при сътворението, и сила да върша необходимото. Прекрасна е всяка душа, в която се съзерцава съразмерност на присъщите ѝ сили; но истинската и силно желана красота, съзерцавана само от имащите очистен ум, принадлежи на Божието и Блажено естество. Който внимателно устремява взор към сиянието и изяществото на тази Красота, той заимства от Нея нещо, сякаш от багрилен разтвор, като привлича към собственото си лице някакви цветни лъчи. Затова и Моисей, като станал причастник на онази Красота по време на събеседването си с Бога, имал прославлено лице. Затова чувстващият своята добродетел издава благодарствен глас: *Господи, по Твоята воля дай сила на красотата ми*. Но както след умозрителните добродетели следват неумозрителни - красота и сила; така има и неумозрителни пороци - безобразие и безсилие. Защото какво по-неблагообразно и отвратително може да има от душа, отдадена на страсти? Погледни гневния и забелязаната в него дивота! Разгледай скърбящия, унижението и упадъка на душата му! А ще се съгласи ли някой дори и да погледне онзи, който е подвластен на сладострастието и чревоугодничеството, или който не е на себе си от страх? При тях душевната нагласа

проличава дори от най-външните части на тялото; също както и следите от душевна красота са видими във външността на светия мъж. И трябва така да се грижим за тази красота, че Младоженецът Слово, като ни срещне, да каже: *Цяла си хубава, моя мила, и петно няма на тебе!* (Песен на песн. 4:7).

Но отвърна лицето Си и аз се смутих. “Докато лъчите на Твоето посещение - казва пророкът - ме осветяваха, живеех в невъзмутимо и безметежно състояние. Но когато Ти *отвърна лицето Си*, тогава страстното и смутено състояние на душата ми излезе наяве”. Казва се, че Бог отвърща лицето Си, когато по време на трудни обстоятелства изостави подложения на изкушения, за да стане известна силата на подвизаващия се. Затова, ако *Божият мир, който надвишава всеки ум, запази сърцата* ни (Фил. 4:7), ще можем да избегнем смущението и съвкупното действие на страстите. И така, щом като на Божията воля се противопоставя отвърщането, а на красотата, изяществото и силата - смущението, следователно смущението е безобразие и безсилие на душата вследствие на отчуждаване от Бога. Нека непрестанно да се молим Божието лице да ни осветява, за да бъдем в свещенолепно състояние, кротки и несмутени от нищо поради готовността ни да вършим добро! Защото е казано: *Пригответ се и не се смутите* (Пс. 118:60 - слав.).

(9) *Тогава към Тебе, Господи, виках* (слав.: *Към Тебе, Господи, ще въззова*) *и Господа (моего) молих.* Многократно се споменава за зов към Господа; защото да зове е присъщо само за желаещия достойни и небесни неща. А който проси от Бога малки и земни неща, прилича на слаб и тънък глас, който не достига до висините и не стига до Божиите уши.

(10) *Каква полза от кръвта ми, кога сляза в гроба?* “Защо - каза - виках? Защо се молих на Теб, моя Господ и моя Бог? Каква ми е ползата от доброто състояние на плътта и от голямото количество кръв, щом като тя, ако не се е повредила преди това, ще бъде предадена на общото разрушение на тялото? *Но умъртвявам тялото си и го поробвам* (1 Кор. 9:27 - слав.), за да не би, когато кръвта в мен е добра и кипи, доброто състояние на тялото ми да не ми послужи като повод за грех”. Не угаждай на плътта със сън, бани, меки постели и непрестанно си повтаряй думите: *Каква полза от кръвта ми, кога сляза в гроба? Защо се грижиш за това, което скоро ще изгние? Защо се охраняваш и натежаваш по плът? Нима не знаеш, че колкото подебела направиш плътта си, толкова по-тягостен затвор ще пригответиш за душата си?*

Ще Те слави ли прахът? Ще възвестява ли той Твоята истина?

Как земният и плътски човек ще слави Теб, Бога? Как ще възвести истината този, който не е посвещавал времето си на учене и чийто ум е погребан под бремето на плътта? Затова изсушавам плътта си и не щадя кръвта си, която обикновено се сгъстява в плът, за да не ми пречи нищо да прославям или да възвестявам истината.

(11) *Господ ме чу и ме помилва; Господ ми стана помощник* (слав.). След като казал за какво викал към Бога, скоро почувствал Божията помощ и подтикна и нас да се молим за същото. Господ ме чу - казва - и ме помилва; Господ ми стана помощник. И така, нека и ние да се молим и да зовем с духовен глас, измолвайки високи неща, а не домогвайки се до плътски (защото *ония, които живеят по плът, не могат да угодят Богу* (Рим. 8:8), та Господ да чуе и нас, да помилва немощта ни, а ние, като се възползваме от Божията помощ, да можем да кажем:

(12) *И Ти обърна плача ми в радост* (слав.). Не на всяка душа се дава радост от Бога; но ако някой е плакал много за греха си, със силни вопли и непрестанни сълзи и сам се е оплаквал, сякаш е умрял, плачът му се обръща в радост. А това, че е похвално и да се плаче, го доказват децата, *които седят на тържището и казват: свириме ви с пищялка и не играхте; пяхме ви жални песни, и не плакахте* (Лук. 7:32). Пищялката е музикален инструмент, който със съдействието на дишането ни издава нежни звуци. Затова мисля, че всеки свети пророк, понеже е движен от Светия Дух, в преносен смисъл е пищялка; затова и е казано: *свириме ви и не играхте*; защото пророческите думи ни увещават да изпълняваме според силите си светото пророчество, и това се нарича игра. Но пророците и ридаят за нас, призовавайки ни към плач, та от пророческите думи да достигнем до осъзнаване на своите грехове, да оплакваме гибелта си, като смиряваме плътта си с уморяване и труд. На такъв човек му се скъсва жалеината дреха, с която се е облякъл, оплаквайки греха си; и бива облечен с *одежда на веселие и риза на спасение* (Пс. 61:10 - слав.), със светлите брачни одежди, украсеният с които не ще бъде изхвърлен от брачния чертог.

Сне от мене вретещето и ме препаса с веселие. Вретещето, като символ на смирението, подпомага покаянието; защото е казано: *отдавна те биха се покаяли във вретеще и пепел* (Мат. 11:21). И тъй като апостолът с *открито лице* се преобразява в *същия образ, от слава в слава* (2 Кор. 3:18), той нарича дарената му от Господа благодат своя слава.

(13) *За да Те възпее славата ми* (слав.). Славата на праведника е духът, който е в него. Затова, който пее духом, нека казва: *Да Те възпее славата ми и да не потъна в скръб (и да не се натъжа)* (слав.). “Вече няма да правя нищо такова - казва пророкът, за което сърцето ми да скърби и да се измъчва от спомена за греха ми”.

Господи, Боже мой, вечно ще Те изповядам (слав.), тоест ще Ти благодаря. Тъй като за покаянието Ти ми дари опрощение и ме издигна в слава, като отне срама от греха, вечно ще Те изповядам. Защото, ще се намери ли такова продължение от време, което да би могло да породи в душата ми забравя за тези толкова големи благодеяния?

БЕСЕДА върху псалом

тридесет и втори

(1) Радвайте се, праведници, в Господа: на правите подобава похвала (слав.).

Обичаен за Писанието израз на радост, показващ някакво светло и доста радостно състояние на душата в достойните за благодушие! И така, *радвайте се, праведници, в Господа*, не за това, че домашните ви дела са успешни, не за това, че се наслаждавате на телесно здраве, не на това, че нивите ви изобилстват от всякакви плодове; а за това, че имате Господ, Който е толкова прекрасен, толкова благ и толкова мъдър. Достатъчно ви е веселието в Господа. И изглежда, че който се възхищава с веселие и радост от някой любим човек, той се радва и за самия себе си. Затова псаломът подтиква праведните да почувстват достойнството си - това, че са удостоени да бъдат слуги на такъв Господар и да се възхищават на служението си на Него с неизказана радост и възторг, сякаш сърцето им пърха от възторжена любов към Благия. И ако някога в сърцето ти сякаш случаен лъч светлина е пораждал внезапна мисъл за Бога и е озарявал душата ти, така че си обиквал Бога и си почвал да презираш света и всичко телесно, то от това слабо и малко подобие разбери пълното състояние на праведниците, които равномерно и непрекъснато израстват във веселието в Бога. Теб тази радост те посещава рядко и от време на време, по Божий промисъл, та малкото вкусане от нея да ти припомня от какво си се лишил; а в праведника е налице постоянно божествено и небесно веселие, защото в него несъмнено обитава Духът; а първият плод на духа е *любов, радост, мир* (Гал. 5:22). И така, *радвайте се, праведници в Господа*. Господ е за праведниците като някакво вместилище, влезният в което няма как да не е благодушен и да не се весели. И праведният става за Господа място, което Го приема в себе си. А грешникът прави в себе си място на дявола, не обръщайки внимание на казващия: *нищо давайте място на дявола* (Еф. 4:27), и на Еклисиаст: *Ако духът на управника те нападне, не напускай мястото си* (Екл. 10:4 - слав.). Затова, като пребиваваме в Самия Господ и като съзерцаваме доколкото можем чудесата Му, от съзерцаването на това да придобиваме веселие за сърцето си!

На правите прилича похвала. Както крив крак не може да влезе в прав ботуш, така и на развратените сърца не им прилича да хвалят Бога. Затова мисля, че тъй като словото за Спасителя не приляга на устата на демоните, им се отнема властта да *разгласяват за Него* (Марк. 3:12). И Павел забранява на *предричащия дух*, за да не може нечистият да хвали светеца (вж. Деян. 16:18). Такова е и следното място: *А на грешника Бог говори: защо проповядваш Моите наредби?* (Пс. 49:16). И така, да се постареем да избягваме всяко неправо и лукаво дело, а ума и съдилището на душата да изправим в себе си като права летва, та като станем прави, да ни бъде позволено да хвалим Господ. Родоначалникът на греха бива наричан лукава змия и Божият меч се насочва срещу *левиатана - лукавата змия* (Ис. 27:1 - слав), защото змията при придвижването си от място на място прави множество зигзагообразни движения и извивки, поради което следата, оставяна от змията по земята, е с неправилна посока - предните ѝ части се движат в една посока, средата се движи косо, а опашката отново се отклонява в противоположна посока. Затова животът на този, който следва змията, се оказва лукав, неправилен и изпълнен с противоречия. А който върви по стъпките на Господ Бог, той *прави пътеките прави* (Ис. 40:31 - слав.) и *прави пътищата на нозете си* (Притч. 4:26 - слав.), защото е *праведен Господ, нашият Бог* (Пс. 91:16 - слав.), и *лицето Му гледа правотата* (Пс. 10:7 - слав.). Ако поставиш две прави летви една до друга, правотата им ще направи така, че те ще прилепнат плътно една до друга; а ако поставиш криво дърво до права летва, ще откриеш, че изкривеното не е успоредно на правото. И така, тъй като хваленето на Бога е право, нужно е и право сърце, за да може да му бъде позволено и да му приляга хваленето. И щом *както никой не може да нарече Исуса Господ, освен чрез Духа Светаго* (1 Кор. 12:3), то как ще принесеш хвала, при положение че в теб липсва правият дух, обновен вътре в теб (срв. Пс. 50:12)?

(2) *Славете* (слав.: *Изповядвайте*) *Господа с гусли, пейте Му с десетострунен псалтир*. Първо трябва да славим Господа с гусли, тоест да приведем в ред телесните действия. Тъй като, когато предоставяхме *членовете си да бъдат роби на греха и беззаконието* (Рим. 6:19), грешахме с тяло, то и ще изповядваме с тяло, като използваме същия инструмент за унищожаване на греха. Злословил си? Благославяй. Бил си

користолюбив? Раздавай. Напивал си се? Пости. Гордял си се? Смири се. Завиждал си? Утеши. Убил си? Претърпи мъченичество или, което е равносилно на мъченичество, при изповядване изнури тялото си. И тогава - след изповядването, ще бъдеш достоен да пееш на Бога с *десетострунен псалтир*. Първо трябва да изправиш телесните действия, така че да се извършват в съответствие с Божието слово, и чак след това да се издигаш към съзерцаване на духовното. Псалтир може би е наречен умът, търсещ горното; защото този инструмент поради устройството си има силата да издава звуци нагоре. Затова телесните действия изповядват Бога сякаш отдолу; а тайните, възвестявани от ума, имат причината си свише, сякаш умът издава звуци чрез Духа. Затова този, който има пред погледа си всички заповеди и ги привежда в себе си сякаш в съзвучие и хармония, пее на Бога на десетострунен псалтир; защото десет са главните заповеди, написани при първото законодателство.

(3) *Пейте* Господу *песен нова*, тоест служете на Бога не във ветхостта на буквата, а в обновлението на духа. Който приема закона не чувствено, а разбира духовния му смисъл, пее нова песен; защото овехтяващото и стареещото в завета отмина и за нас започна новата и обновена песен на Господното учение, която обновява младостта ни *като на орел* (Пс. 102:5), когато умъртвяваме в себе си ветхия човек и с всеки изминал ден се обновяваме. Но този, който силно се стреми към това, което е пред него (срв. Фил. 3:13), непрестанно става все по-нов по отношение на самия себе си. Затова този, който непрестанно става все по-нов по отношение на самия себе си, пее нова песен на Бога; а ново обикновено се нарича или нещо необикновено, или нещо, което съществува отскоро. Затова, ако поговориш за чудния и превъзхождащ цялата природа начин на Господното възплъщение, пееш нова и необикновена песен; и ако разсъждаваш за възраждането и обновяването на целия свят, състарил се под греха, и възвестяваш тайните на възкресението, то и в този случай ще пееш нова и наскоро съчинена песен.

Пейте Му стройно, с възкликание. Чуйте заповедта: “*Пейте стройно, с неразсеяна мисъл, с искрено разположение. Пейте с възкликание*. Като добри бойци, след като сте победили враговете, възнасяйте хвалебни песни на виновника на победата!” *Дерзайте* - казва Той: - *Аз победих света* (Иоан. 16:33). Кой човек е в състояние да воюва с лукавия, ако не прибегне под покрива *на вожда на войнството Господне* (Иис. Нав. 5:14), и оттам, с вяра в Него, не почне да поваля и да поразява със стрели нашия враг? *И така, пейте стройно с възкликание*. А възкликанието е нечленоразделен звук, който воините в един глас издават по време на сражение, като съединяват над себе си щитовете. Затова пейте в съгласие, единомушие и единство на любовта. И какво трябва да казват пеещите?

(4) *Защото словото на Господа е право*. Първо призовава *правите* към хваление; защото и *Словото на Господа*, което ще се прослави и което *в начало беше у Бога и Бог беше* (Иоан. 1:1), *е право*. Затова *прав* е Отец, *прав* е Синът, *прав* е Светият Дух.

И всичките Му дела са верни (слав.: *са във вярата*). Какво означава казаното? Негово дело е небето, Негово дело е земята, Негово дело са морето, въздухът, всичко неодушевено, одушевено, разумно, неразумно. А как всичко това е *във вярата*? Каква вяра има в неодушевените? Каква вяра има в неразумните? Каква вяра има в камъка? Каква вяра има в кучето? Неодушевеното и неразумното не е във вярата. Но разглежданото изречение не е изключило нищо, а е обхванало всичко, като казало: *всичките Му дела са във вярата*. Затова, какво означава казаното? “Ако виждаш небето - казва псаломът, и хармонията в него, - това за теб е водител към вярата, защото чрез себе си ти посочва Създателя. А ако разгледаш реда на земята - и чрез това вярата ти в Бога също нараства; защото, след като опознахме Бога не с плътски очи, повярвахме в Него и със силата на ума посредством видимото съзираме Невидимия. Затова *всичките Му дела са във вярата*. Ако разгледаш и камъка, то и той служи като своеобразен пътеуказател към силата на Създателя. Ще откриеш същото, ако разгледаш мравка или комар, или пчела; често и в най-малките неща се вижда мъдростта на Твореца. Защото Този, Който е разпрострял небето и е напълнил неизмеримото вместилище на моретата, Той е направил и изключително тънкото жило на пчелата кухо като свирка, за да се излива през него отрова. Затова *всичките Му дела са във вярата*. Нищо да не те довежда до неверие. Не казвай: “Това стана случайно, а това се случи от само себе си”. В това, което съществува, няма нищо хаотично, нищо неопределено, нищо безцелно, нищо случайно. Не казвай: “лоша случайност или лош час”. Това са думи на невежи хора. *Не две ли врабчета се продават за един асарий? И ни едно от тях няма да падне на земята без Божията воля* (Мат. 10:29). Колко са космите на главата? Нито един от тях не е забравен. Виждаш ли как нищо, дори и най-малкото нещо, не избягва надзора на Божието око?”

(5) *Господ обича милост и съд; с милост Господня е пълна земята* (слав.). Ако Божият съд би действал сам по себе си и с пълна строгост би ни отплащал според цената на извършените от нас дела, то каква надежда бихме имали? Кой човек би се спасил? А сега *обича милост и съд*. След като направи милостта съцаруваща и дори председателстваща на царския престол, Той извежда всекиго на съд. *Господи, ако Ти забелязваш беззаконията - кой ще устои, Господи?* (Пс. 129:3) Милостта Му не е без съд, съдът не е без милост. Преди съда *обича милост*; и след милостта идва на съд. Милостта и съдът у Него са съчетани помежду си, за да не би само милостта да породи у нас отпускане, а само съдът - да ни доведе до отчаяние. Съдията иска да те помилва и да те направи участник в Своите щедрости, но само ако намери, че ти, след като си извършил грях, си станал смирен, съкрушен, плачеш много за лукавите си дела, без срам разкриваш това, което си извършил тайно, молиш братята да се потрудят с теб за излекуването ти. С една дума, ако види, че заслужаваш съжаление, без да се скъпи ти дава Своята милост. А когато види в теб неразкаяно сърце, горд ум, който не вярва в бъдещия живот, не се бои от съда; тогава обича съда над теб. Защото така и опитният и човеколюбив лекар най-напред се опитва да направи подутината по-мека с топли компреси и смекчаващи средства; но щом види, че тя не спада, а се втвърдява, тогава, като сложи настрана мехлема и омекотителните лекарства, накрая прибегва до употребата на скалпел. Затова *обича милостта* към разкайващите се; но обича и съда над упорстващите в греха. Нещо подобно казва и Исаия на Бога: *милостта Ти е на теглилка* (Ис. 28:17 - слав.); защото Той показва и милост със съда, като според достойнството на всекиго отмерва с мярка, количество и тегло.

С милост Господня е пълна земята. Тук милостта бива отделена от съда; защото земята е пълна само с Господня милост, докато съдът е отложен до определеното време. Затова тук милостта е без съд; защото Той дойде не *за да съди света, а за да бъде светът спасен чрез Него* (Иоан. 3:17). А там съдът не е без милост; защото е невъзможно да се намери човек, чист *от сквернота, дори да е живял само един ден* (Иов. Иов 14:4 - слав.). Затова, ако някой вземе под внимание, че повредата се разпространява с всеки изминал ден, и че тленният човешки род заслужава хиляди смърти, понеже пребивава в грехове, ще се удиви от богатството от Божия благодетелност, снизходителност и дълготърпение. Но докато сме на земята, се нуждаем от милост; защото тези, които са на небето, заслужават облажаване, а не помилване. Или може би поради осъдителната присъда, произнесена против нас за греха, биваме наричани пръст ние, на които бе казано от Бога: *пръст си и в пръст ще се върнеш* (Бит. 3:19), и които сме пълни с Божии щедрости; защото Бог, като ни помилва, мъртвите поради греховете *и престъпленията, ни оживотвори с Христа* (Еф. 2:5).

(6) *Чрез словото Господне небесата се утвърдиха, и чрез Духа на устата Му - цялата им сила* (слав.). Къде са унижаващите Духа? Къде са отделящите Го от творческата сила? Къде са отсичащите Го от единството с Отца и Сина? Нека чуят псалома, който казва: *Чрез словото Господне небесата се утвърдиха, и чрез Духа на устата Му - цялата им сила*. И под *слово* тук се разбира не обикновена реч, състояща се от думи и изречения, и под *дух* - не дихание, разливащо се във въздуха, а се разбира Словото, Коего *в начало беше у Бога*, и Светият Дух, наричан така в истинския смисъл на думата. Затова, както Творческото Слово утвърди небето, така и Духът, Който е от Бога, Който от Отца изхожда (тоест *от устата Му*, за да не Го считах за нещо външно или сътворено, а да Го прославяш като имащ Ипостаста Си от Бога), съпривнесе от Себе Си всички сили, които са в Него. И така, *чрез Духа* е утвърдена всяка пренебесна сила, тоест поради съдействието на Духа тя има напрегнатост, мощ и несъмненост в освещаването и във всяка добродетел, присъща за свещените сили. Затова тук е написано: *Дух на устата Му*; а на друго място, както можем да видим, е казано: *Слово на устата Му* (Ис. 11:4 - слав.), за да разберем, че Спасителят и Светият Му Дух са от Отца. Тъй като Словото Господне е Спасителят, а Духът на устата Му е Светият Дух, и Те и Двамата съдействали при сътворяването на небето и на небесните сили, затова и е казано: *Чрез Словото Господне небесата се утвърдиха, и чрез Духа на устата Му - цялата им сила*. Защото всичко, което се освещава, се освещава само с присъствието на Духа. Затова ангелите са създадени от Творческото Слово - Твореца на всичко, а са осветени от Светия Дух; защото те са създадени не като младенци, които после, след като се усъвършенстват чрез постепенно упражняване, да станат достойни да приемат Духа; но светостта била вложена в първоначалния им състав и така да се каже, в разтвора на същността им. Затова те не са лесносклоними към грях, след като незабавно, сякаш с някакво вещество, са покрити с освещение, и по силата на дара на Светия Дух имат постоянство в добродетелта.

(7) *Той събра като мях морските води; бездните тури в съкровищници* (слав.). Но казал: “ *Той събра морските води като в мях*”, а: “ *като мях, така събра морските води*”. Представи си свойството на мяха,

който ту се надува, когато кожата е под напън от влезлия вътре въздух, ту се свива, когато разтягащото излезе навън; така и морето понякога се вълнува и кипи, когато ветровете го довеждат до ярост и го надигат, а понякога, при безветрие, се успокоява и утихва. Затова Господ притиска и смирява морската вода *като мях*. Но в някои преписи намираме: *Той събра като в мях морските води*, и този вариант ни посочва древната история, когато Червено море, неразделяно и неудържано от никого, от само себе си станало сякаш затворено в някакъв мях, защото Божията заповед не му позволявала да се разлива.

Бездните тури в съкровищници. Според общоприетите разбирания по-правилно би било да се каже: *Поставящ съкровища в бездната*, тоест държащ в тайна богатството си. А тук е казано, че самите бездни са уж някакви скъпоценности, достойни за Божиите съкровищници. И така, не са ли наречени *бездни* законите на Божия съд, като неизказани и непостижими за човешкия разум? Защото законите, според които Бог се разпорежда с всяко нещо, са представени единствено на Божието знание. А това, че Божият съд поотделно за всяко нещо се нарича бездна, виждаме от друг псалом, в който се казва: *Твоите съдби (са) велика бездна* (Пс. 35:7). Затова, ако се опитваш да разбереш защо животът на грешника продължава, а дните на пребиваване на праведника на този свят се съкращават, защо несправедният благоденства, а праведният бива потискан, защо дете е грабнато от смъртта, преди да е навършило пълнолетие, защо има войни, защо има корабокрушения, земетресения, суши, прекомерни валежи, защо са сътворени вредни за хората неща, защо един е роб, а друг - свободен, един е богат, а друг - беден, защо има толкова много различия както между грешащите, така и между преуспяващите в добродетелта - една е продадена на съдържател на публичен дом и по неволя живее в грях, а на друга от ранна детска възраст ѝ се е паднала добра господарка и е възпитана в правилата на целомъдрието, защо последната е облагодетелствана, а първата е осъдена, и каква е отплатата на Съдията за всекиго - когато всичко това ти дойде наум, размисли, че Божиите съдби са бездна и бидейки заключени в Божиите съкровищници, не са леснопостижими за всеки. А на вярващия му е дадено обещание от Бога: *Ще ти дам скрити, невидими съкровища* (Ис. 45:3 - слав.). Затова, когато бъдем удостоени да виждаме лице в лице, тогава ще видим и *бездните в Божиите съкровищници*. Като съберем казаното в Писанието за меховете, по-лесно ще разберем намерението на пророка. Меховете, които от ден на ден се обновяват и съдържат в себе си ново вино от лозето на истината, са наречени в Евангелието *нови*, а меховете, които не са отстранили ветхия човек, са *ветхи* и не е надеждно в тях да се налива ново вино; *никой не налива ново вино във ветхи мехове*, за да не се похабят напълно меховете (Марк. 2:22), които, след като станат причина за изтичането на доброто и ново вино, вече няма да заслужават никаква пощада; защото новото вино трябва да бъде наливано в нови мехове. И новото и духовно вино, кипящо чрез Светия Дух, тоест никога неостаряващото разбиране на истината, трябва да бъде наливано в нов човек, който, носейки винаги *в тялото си мъртвостта на Исуса* (2 Кор. 4:10), справедливо може да бъде наречен нов мях.

(8) *Нека се бои от Господа цяла земя; да треперят от Него всички, които живеят във вселената* (слав.). Тъй като *начало на мъдростта е страхът Господен* (Притч. 1:7), мислещите за земното трябва да бъдат вразумявани от страха. И страхът, като подготвящ към благочестието, бива допускан по необходимост; а следващата след него любов усъвършенства тези, които са се образовали в училището на страха. Затова псаломът предписва страх на цялата земя. Казано е: *да треперят от Него всички, които живеят във вселената*, тоест всяко движение, извършвано или мислено, или чрез телесно действие, да се осъществява в тях в съответствие с Божията воля. Така разбирам думите: *да треперят от Него*; тоест нито окото да се движи без Бога, нито ръката да се движи без Бога, нито сърцето да помисля нещо негодно на Бога. И казано най-общо, да не се задвижват от нищо друго; нищо друго, освен страха от Бога, да не ги задвижва.

(9) *Защото Той рече - и всичко стана; Той заповяда - и всичко се яви.* Към предишните два израза: *Нека се бои от Господа цяла земя, и да треперят от Него всички, които живеят във вселената*, добавил още два израза: *Той рече - и всичко стана; Той заповяда - и всичко се яви.* Тъй като човекът е съставен от пръст и от душа, обитаваща в тялото, то образуването от земя се нарича земя, а душата, на която ѝ е дадена участта да обитава в тялото, се нарича *жител на вселената*. И по отношение на думата *земя* е казано: *Той рече - и всичко стана*; и образуването ни, или по-точно, образуването ни от земя се изразява с думата *стана*; а сътворяването по Божи образ се изразява с думата *се яви*; защото думата *твар* (κτίσις) често се използва със значение на изменение и подобрене, както например в думите: *който е в Христа, той е нова твар* (2 Кор. 5:17), и: *за да създаде (κτίσῃ) в Себе Си от двата народа един нов човек* (Еф. 2:15). А може би с думата *стана* се посочва първото създаване на човека, а с думата *яви се* - пресъздаването от Христовата

благодат. Но колкото Божията заповед се различава от обикновена дума, толкова се различават помежду си сътворяването и даването на живот.

(10) *Господ разрушава кроежите на езичниците, унищожава заговорите на народите (унищожава кроежите на князете).* Това служи като обяснение на предходното, тоест на това, че Бог изгражда повярвалите в Него с това, че разрушава неразумните мнения на хората, които те имали за идолослужението и за всяка суета, и отхвърля мнението на князете. Но това може да се отнесе и за времето на страданието, когато хората замислили да разпнат Царя на славата, а Той обнови човечеството с домостроителството на кръста. Защото чрез възкресението е осуетен заговорът на езичниците, Пилат, войниците и на всички, които съдействали за разпъването, и са отхвърлени кроежите на князете, първосвещениците, книжниците и царете на народа, защото възкресението разруши всичките им замисли. Но и във всеки исторически разказ, като забележиш какво е направил Бог с неверните езичници, ще откриеш, че думите на пророка имат голямо значение и в буквален смисъл. Защото, когато Иоарам, син на Ахаав, царувал в Израил, тогава сирийският цар, синът на Адер, се опълчил с голяма сила и много войска (тежко въоръжен), обсадил Самария, така че жителите изпитвали недостиг от най-необходимите неща, *тъй че една ослешка глава се продаваше за осемдесет сикли сребро, и четвърт каба гълъбови куришки - за пет сикли сребро* (4 Царств. 6:25). И точно по това време, за да се изпълни Елисеевото обещание, плановете на Сирия били осуетени и сирийците избягали, като изоставили *шатрите си* и цялото си имущество, а в Самария настанало такова изобилие, че *една мяра чисто брашно стана за сикла, и две мери ечемик - за сикла* (4 Царств. 7:7, 16). Така умее Господ да осуетява кроежите на народите! А как осуетява Той замислите на князете, знаем от разказа за Ахитофел, когато Давид се молел: *Осуети съвета на Ахитофела* (2 Царств. 15:31). Затова, когато чуеш, че някой те заплашва с големи заплахи и се заканва да ти нанесе всякакви огорчения, щети, рани или смърт, вдигни поглед към Господ, Който разрушава кроежите на езичниците и унищожава заговорите на народите.

(11) *А решението на Господа пребъдва навеки; мислите на сърцето Му пребъдват от рода в род.* Виждаш ли ученията на езичниците, тази суетна философия, колко тънки и плодови са те в изобретяването на учения, в отвличените науки, в нравствените препоръки, в естествознанието и в другите учения, наричани тайни, как всичко това се разпръсна и стана безполезно и сега се настанява само истината на Евангелието? Много са замислите в човешкото сърце; но *решението на Господа* надделя. И за да пребъдва Божието решение постоянно и твърдо в душите ни, е необходимо преди това в нас да бъдат унищожени човешките помисли. Който иска да пише върху въськ, първо заглажда въська и после поставя изображения каквито иска. Така и сърцето, върху което ясно биха се отпечатали Божиите словеса, трябва да стане чисто от вражески помисли.

Мислите на сърцето Му пребъдват от рода в род. Тъй като избраните народи са два и дадените им завети са два, то в казаното: *мислите на сърцето Му пребъдват от рода в род*, поради двукратното споменаване на думата род, могат да се разбират и два помисъла - един, според който получихме първия завет, и друг, който ни дари новото и спасително Христово учение.

(12) *Блажен оня народ, комуто Господ е Бог, и племето, което Си е Той избрал за наследие!* Никой не облажава иудейския народ, а облажават народа, който поради превъзходството си е избран сред всички народи; защото ние сме този народ, за когото Господ е нашият Бог, ние сме *племето, което Си е Той избрал за наследие*; народ сме, понеже сме събрани измежду много езичници; племе сме, понеже сме поканени вместо отхвърления народ. И тъй като *мнозина са зване, а малцина избрани* (Мат. 20:16), облажава не поканения, а избрания; *блажени, които избра*. А каква е причината за облажаването? Очакваното наследяване на вечни блага. Или, ако изходим от думите на апостола, че когато *влезе цялото множество езичници*, тогава *целият Израил ще се спаси* (Рим. 11:25, 26), не облажава ли първо *множеството езичници*, а после спасявания накрая Израил? И понеже е известно, че не всеки ще се спаси, а (ще се спаси) само *остатък, по избор на благодатта* (Рим. 11:5), затова е и казано: *племето, което Си е Той избрал за наследие*.

(13) *От небесата гледа Господ, вижда всички синове човешки;* (14) *от готовото Си жилище* (слав.). Господ гледа отгоре онези, които пребивават в присъщото за тях състояние и изпълняват задълженията на човешката природа, а наблюдава по друг начин онези, които са стигнали до крайна повреда, като Сам слиза

при тях. Защото е казано: *Голям е поплакът против Содом и Гомора, и грехът им е твърде тежък; ще сляза и ще видя, дали постъпват тъкмо тъй, какъвто е поплакът против тях, който стига до Мене, или не* (Бит. 18:20, 21). И още: *Господ слезе да види града и кулата, що градиях синовете човешки* (Бит. 11:5). А тук се казва: *От небесата гледа Господ, вижда всички синове човешки*. Не губи от погледа си Този висок Зрител, не губи от погледа си Наблюдаващия отгоре човешките дела. Където и да отидеш, каквото и да правиш, в мрак или посред бял ден Божието око те наблюдава.

От готовото Си жилище. Не се отварят врати, не се дръпват завеси; Божието жилище е готово за наблюдение. Бог *вижда всички синове човешки*. Никой не може да избяга от погледа Му; не го скриват нито тъмнината, нито стените; за Божиите очи няма никаква пречка. Той не само вижда всекиго, но вижда и сърцата, които Сам е създал, без да е смесил с тях нищо лошо. Създателят на човека - Бог, го създаде прост, по Свой образ, който спасява сърцето; но впоследствие, като го оплетохме с плътски страсти, направихме от него многообразно и многоличностно сърце, като покварихме неговата боговидност, простота и еднообразност.

И понеже Той е Създателят на сърцата, затова (15) *вниква във всички наши дела*. А дела наричаме и думите, и мислите, и общо взето, всяко човешко движение. Защото само Този, Който *вниква във всичките ни дела*, знае с какво разположение и с какво намерение вършим дадено нещо - дали, за да угодим на хората, или за да изпълним дадените ни от Бога заповеди. Затова ще отговаряме и *за всяка празна дума* (виж Мат. 12:36), и *даже за чаша студена вода няма да изгубим наградата си* (Мат. 10:42); защото Господ *вниква във всички наши дела*.

(16) *Не се спасява цар с много войска*. Не голямата численост на въоръжените сили, не градските стени, не пехотните полкове, не силата на конниците, не въоръжението на морските сили осигуряват спасение на царя; защото Господ *сваля царе и поставя царе* (Дан. 2:21), и *няма власт, която да не е от Бога* (Рим. 13:1). Затова царят се спасява не с много войска, а с Божията благодат; така че и в това отношение са правдиви думите: *по благодат сте спасени* (Еф. 2:5). Така и земеделецът придобива плодове от земеделието не толкова със своята усърдна работа, колкото със съдействието на Бога, Който прави обработеното да расте; защото *нито който сади е нещо, нито който полива, а всичко е Бог, Който прави да расте* (1 Кор. 3:7). И щом като *сърцето на царя е в ръката на Господа* (Притч. 21:1), то той се спасява не със силата на оръжието, а чрез Божието ръководство. А в Божията ръка е не всеки, а само достойният за титлата цар. А някои са дали определение на царската власт като законно господство или началство над всички, неподвластно на греха.

Голямата сила не ще защити исполина. Пророкът нарича исполин онзи, който използва естествена сила и телесна мощ. Затова и за царя помощта на оръжието не е достатъчна, за да го спаси, и мъжественият не може да бъде във всичко достатъчен сам за себе си; защото всички човешки сили, взети заедно, са немощни и безсилни в сравнение с истинската сила. Тъкмо затова *Бог избра онова, що е слабо на тоя свят, за да посрами силните* (1 Кор. 1:27), и *из устата на младенци и кърмачета стъпки похвала, та да направи да млъкне враг и мъстител* (Пс. 8:3); защото Божията благодат заблестя най-много действайки в младенците и в неблестящите с ума си.

(17) *Ненадежден е конят за спасяване, с голямата си сила не ще избави* (слав: *не ще се спаси*). Конят е изключен от употреба от светиите; и Израил, в дни на благополучие, май никога не е използвал по време на война конска сила и никой от светиите не е считал за уместно да притежава коне за собствена употреба. Но фараонът има кон и високомерният Сенахирим се големее с големия си брой коне. Затова (Господ) *хвърли фараоновия кон и ездача му в морето* (Изх. 15:1); а при Сенахирим *задряха всички възседнали коне* (Пс. 75:7 - слав.). Поради тази причина и даденият чрез Моисей закон, предписвайки закон за царете, гласи: *Да не умножи конете си* (Втор. 17:16). *С голямата си сила не ще се спаси*. Понеже, *кога съм немощен* - казва апостолът - *тогава съм силен* (2 Кор. 12:10). А голямата телесна сила е пречка за спасението на духа.

(18) *Ето, окото на Господа е над ония, които Му се боят*. На друго място е казано: *Очите на Господа са обърнати към праведниците* (Пс. 33:16), а тук: *над ония, които Му се боят*. Когато гледаме към Господ и очите ни са устремени към Него, така че можем да кажем: *Ето, както очите на слугите са обърнати към ръката на господарите им, тъй и нашите очи (са обърнати) към Господа, нашия Бог* (Пс. 122:2), тогава сякаш привличаме Господнето око да ни погледне.

И които се уповават на милостта Му. Пророкът показва смирението на служещите на Господ и това, колко много се надяват те на милостта Му. Който не се уповава на доблестните си заслуги и не се надява да се оправдае с дела има единствена надежда за спасение в Божието милосърдие. Защото, щом си спомни за думите: *Ето Господ... и отплатата Му* (Ис. 40:10), за да въздаде всекиму колкото струва делото му, и като изброи лошите си дела, почва да се бои от наказание и да трепери от заплахи. И за да не го погълне скръбта, гледа към Божието милосърдие и човеколюбие и добива добра надежда. И се надява, че Бог (19) *ще спаси душата му от смърт и във време на глад ще го прехрани.*

(20) *Нашата душа се уповава на Господа: Той е наша помощ и наша защита.* Тези думи подбуждат към търпение, та когато ни нападне някой оскърбител, да не се отлъчваме *от любовта Божия в Христа Исуса* (Рим. 8:39), а от цялата си душа (благодарно) да търпим трудностите, очаквайки помощ от Бога.

(21) *За Него се весели сърцето ни, защото на Неговото свето име се уповаваме.* Това е в съгласие с казаното в началото на псалома: *Радвайте се, праведници, в Господа.* И сега: *За Него се весели сърцето ни.* Струва ми се, че в същия смисъл апостолът казал: *Във всичко това удържаме преголяма победа чрез Оногова, Който ни възлюби* (Рим. 8:37). И не само побеждаваме, но *се хвалим и със скърбите* (Рим. 5:3) Защото псаломопевецът казал: *Нашата душа се уповава на Господа;* и желаейки да покаже, че не насила и не под натиска на скърбите проявява търпение, а с голяма радост приема страдания в името Господне, казва: “Не само търпим, но и *за Него се весели сърцето ни, защото на Неговото свето име се уповаваме.* Достатъчно ни е да се наричаме християни, за да избегнем всяко изкушение от противниците”. А Божието име е наречено *свето*, разбира се, не защото съдържа някаква освещаваща сила в самите срички, а защото всяко Божие свойство и всяка представа за това, което се наблюдава предимно в Бога, са свети и чисти.

(22) *Да бъде милостта Ти над нас, Господи, според както Ти се уповаваме.* Виждаш ли колко разумно се е молел пророкът? Определил собствената си нагласа за мярка за щедростите на Божието милосърдие. “*Милостта Ти над нас* - казва - *да бъде такава, каквато надежда възлагахме предварително на Теб*”. Но цялата ни надежда е да се завърнем в покоя, та когато Той *преобрази унизеното наше тяло*, да разберем, че същото това тяло е станало *подобно на Неговото славно тяло* (Фил. 3:21).

БЕСЕДА върху псалом тридесет и трети

(1) Псалом на Давида, когато той се бе престорил на безумен пред Авимелеха (слав.: когато измени лицето си пред Авимелех), биде изгонен от него и си отиде.

Тълкуванието на този псалом ни препраща към две събития. Заглавието му изглежда като съответстващо и на случилото се с Давид в свещеническият град Номва, и на това, което му се случило при филистимския цар Анхус. Защото той *изменил лицето си*, когато разговарял със свещеник Авимелех¹, скривайки от него бягството си и давайки си вид, че бърза да изпълни царската заповед, когато взел и хлябовете на предложението, и меча на Голиат (вж. 1 Царств. 21:1-9). Но той *изменил лицето си* и когато бил заобиколен от врагове, защото чул как те разговаряли помежду си и се готвели за отмъщение. *И рекоха на Анхуса - е казано - слугите му: тоя не е ли Давид, царят на оная страна? Не пяха ли нему по хората, думайки: "Саул порази хиляди, а Давид - десетки хиляди"?* Казано е още: *и много се боеше* (слав.: *и се уплаши*) Давид от Анхуса, и промени лицето си пред очите им (1 Царств. 21:11-13). Но защо заглавието споменава за Авимелех, а историята ни предава името на гетския цар Анхус? За това имаме следното обяснение, достигнало до нас като предание: Авимелех било общо име на филистимските царе, но всеки от тях си имал и собствено име. Нещо подобно може да се види в Римската държава, в която царете се наричат Цезаровци и Августовци, но запазват и собствените си имена. При египтяните такова име е Фараон. Защото Фараон се нарича египетският цар по времето на Иосиф; Фараон се нарича и този, който след четири поколения, по времето на Моисей, станал цар на Египет; Фараон имало и по времето на Соломон, защото е казано: *и си взе фараоновата дъщеря* (3 Царств. 3:1); Фараон се наричал и царувалият по времето на пророческото служение на Иеремия (виж 4 Царств. 23:29-35). Така имало и Авимелех и в дните на Авраам, и в дните на Исаак, и сега - в дните на Давид. За Авраам е казано: *И в онова време Авимелех, със (свата Ахузата и) воеводата си Фихол, рече на Авраама* (Бит. 21:22), както и за Исаак: *Но след като бе проживял там много време, филистимският цар Авимелех, както гледаше през прозореца, видя, че Исаак си играеше с жена си Ребека* (Бит. 26:8). Така и тук в заглавието Авимелех от времето на Давид е наречен с общото царско име, а историята съобщава името му Анхус, което било даденото му при раждането собствено име. И точно пред него Давид изменил лицето си, когато бил довлечен от слугите, бил край градските порти и както е казано, *пущаше слюнки по брадата си*, така че Анхус казал на слугите: *Защо сте го довели при мене? Нима малко луди имам при мене, та сте го довели да лудува пред мене?* (виж 1 Царств. 21:13-15). И по този начин Давид, пуснат оттам, се спасил, както е казано, *в Адоламската пещера* (1 Царств. 22:1).

Затова, понеже избегнал голяма опасност, отправя следните благодарствени думи към освободилия го Бог: (2) *Ще благославям Господа във всяко време*. След като избегнал смъртта, той сякаш си поставя житейски правила, настройвайки душата си за строг начин на живот, така че да не оставя нито миг без благославяне, а в началото на (всички) важни и неважни дела да се обръща към Бога. "Няма да си помисля - казва той, - че нещо става уж с моето старание или се случва по случайно стечение на обстоятелствата, а *във всяко време* - не само при благоденствие, но и във време на нещастие - *ще благославям Господа*". Научен от това, апостолът казва: *Винаги се радвайте. Непрестанно се молете. За всичко благодарете* (1 Сол. 5:16-18). Виждаш ли каква била любовта на Давид! Непрекъснатите нещастия не отслабили търпението му, когато не само бил изгонен от отечеството си, от роднините си, от домашните си, бил лишен от имущество и дори по необходимост бил предаден на враговете и едва не бил разкъсан от тях. Въпреки това не казал: "Докога ще продължават нещастията?". Не проявил нетърпение при непрекъснатите скърби, знаейки, че *скръбта поражда търпение, търпението - опитност, опитността - надежда* (Рим. 5:3, 4). И наистина, за добре подготвените скърбите са сякаш укрепяваща храна и упражнение в борбата, приближаваща подвижника до отеческата слава; когато, (бидейки) *злословени благославяме, хулени - молим се, отрудени - благодарим, скръбни - хвалим се със скърбите* (1 Кор. 4:12, 13). Срамно е за нас - при щастие да благославяме, а при печални и трудни обстоятелства да мълчим. Напротив, тъкмо тогава трябва повече да благодарим, като знаем, че *Господ наказва, когото обича; бичува всеки син, когото приема* (Евр. 12:6).

¹ Според синодалния превод: *Ахимелех* (1 Царств. 21:1, 2, 8).

Хвалата за Него винаги е в устата ми. Пророкът обещава нещо на пръв поглед невъзможно. Как може хвалата за Бога да бъде непрестанно в устата на човека? Когато той разговаря в обикновен житейски разговор, в устата му няма хвала за Бога. Когато спи, пази пълно мълчание. Когато яде и пие, как устата му ще произнесат похвала? На това отговаряме, че вътрешният човек има своеобразна духовна уста и чрез тях той се храни, приемайки словото на живота, което е хлябът, слязъл от небето (Иоан. 6:58). Тъкмо за тези уста пророкът казва: *Отворих устата си и привлякох духа* (Пс. 118:131 - слав.). Точно тези уста Господ ни съветва да държим широко отворени, за да приемаме в изобилие ястията на истината. Защото е казано: *Отвори* (широко) *устата си, и аз ще ги изпълня* (Пс. 80:11). Затова мисълта за Бога, веднъж запечатана и сякаш с печат утвърдена в господстващата сила на душата, може да бъде наречена *хвала за Бога*, която *винаги* пребъдва в душата. И старателният, според увещанието на апостола, може да върши *всичко за слава Божия*, така че всяко действие, всяка дума, всяко умствено занимание получава сила на хвалене; защото, когато яде или пие, или върши нещо друго, праведникът върши *всичко за слава Божия* (1 Кор. 10:31). На такъв и по време на сън сърцето му бодърства, както е казано в Песен на песните: *Заспала съм, но сърцето ми е будно* (Песен на песн. 5:2); защото мечтанията на сънищата много често са отглас от мисли, които са ни занимавали през деня.

(3) *С Господа ще се хвали душата ми.* Пророкът казва: “Никой да не хвали моята находчивост”, чрез която се спасих от опасностите; защото спасението не е в силата, не е в човешката мъдрост, а е в Божията благодат. Защото е казано: *Да се не хвали мъдър с мъдростта си, да се не хвали силен със силата си, да се не хвали богат с богатството си. Но който се хвали, нека се хвали с това, че разбира и знае Господа, своя Бог* (Иер. 9:23, 24). Виж как апостолът хвали своите сътрудници в делото на благовестието. Той казва: “Това е наш *служител и сътрудник в Господа*” (Кол. 4:7). Ако някой се хвали с телесна красота или със знатност на рода, то душата му не се хвали с Господа; напротив всеки такъв човек е отдаден на суета. Не заслужават истинска похвала и средните професии и упражняващите ги: моряци, лекари, оратори, строители, които строят градове или пирамиди, или лабиринти, или някакви други скъпо струващи или пищни грамади от сгради. Онези, които се хвалят с това, не полагат в Господа душата си. В замяна на всяка друга чест за нас е достатъчно да се наричаме слуги на такъв Господар. Царският слуга няма ли да се хвали с това, че е назначен на една или друга длъжност на служител? А нима удостоеният да служи на Бога ще си измисля похвали от друго място, сякаш за пълнота на славата и за именитост не му е достатъчно да се нарича Господен! И така, *с Господа ще се хвали душата ми.*

Да чуят кротките и да се развеселят (слав.). Тъй като пророкът казва: “Само с изменение на лицето, с Божието съдействие, враговете бяха заблудени и се спасих, то *да чуят кротките*, че е възможно и живещите в света да вдигат победни знамена и несражавалите се да се окажат победители, и *да се развеселят*, като укрепнат в кротостта от моя пример; защото получих толкова голяма благодат от Бога поради това, че имах кротост”. *Спомни си, Господи, Давида и цялата му кротост* (Пс. 131:1 - слав.). Кротостта е най-голямата добродетел; затова е и причислена към блаженствата. Защото е казано: *Блажени кротките, защото те ще наследят земята* (Мат. 5:5). Тази земя, небесният Иерусалим, не е трофей на състезаващи се, а е предоставена като наследство на дълготърпеливите и кротките. И думите: *Да чуят кротките* означават същото, каквото означават и думите: “Да чуят Христовите ученици”. А може би Давид пророчески желае чудото на Божието благодаяние, явено над него, да стигне и до нас. Да чуят и тези, които след много поколения ще станат Христови ученици! Защото Господ нарекъл кротки тези, на които казал: *И се поучете от Мене, понеже съм кротък и смирен по сърце* (Мат. 11:29). Кротки са тези, които са укротили нравите си, освободили са се от всяка страст и в душите им не живее никакъв смут. Затова и за Моисей е засвидетелствано, че той *беше най-кроткият човек от всички човеци на земята* (Числ. 12:3).

(4) *Величайте Господа с мене.* Пророкът събира подобаващ хор за прослава на Господа. “Нека няма нищо общо с мен нито размирният, нито смутеният, нито разпалващият душата с плътски страсти; но вие, кротките, вие, които придобихте твърдост и постоянство на душата и се отърсихте от леността и мудността в изпълнението на задълженията си, вие *ще възвеличите Господа с мене*”. А възвеличава Господа този, който с голям ум, твърд и възвишен дух търпи изкушения заради благочестието; и на следващо място този, който с голям ум и с дълбоки съзерцания разглежда величието на творението, та във величието и красотата на тварите да съзерцава техния *Виновник* (Прем. 13:5). Защото колкото повече се задълбочава човек в законите, по които е устроена и по които се управлява вселената, толкова по-ясно съзерцава Господнето великолепие и според силите си възвеличава Господа. И понеже един ум и размислите на един

човек са съвсем недостатъчни за проумяване на Божието величие, пророкът приема всички кротки заедно за съвместно общение в това дело. Затова трябва да се освободим напълно от външните вълнения, да придобием пълно безмълвие в скришната стая на сърцето и след това да пристъпим към съзерцаване на истината. Чуй какво казва изповядващият греха си? *Смуги се от ярост око̀то ми* (Пс. 6:8 - слав.). Не само гневът, но и пожеланието, и малодушието, и завистта смуцават око̀то на душата, и общо взето всички страсти объркват и смуцават душевната прозорливост. И както е невъзможно с помътняло око да се получи точно впечатление от видим обект, така е невъзможно със смутено сърце да се пристъпва към опознаване на истината. Затова трябва да се отдалечим от всички светски дела и да не вкарваме в душата си странични помисли нито чрез зрението, нито чрез слуха, нито чрез някое друго сетиво. Защото възникващите от плътското мъдруване борби изпълват вътрешността на сърцето с незамлъкващи метежи и непримирими раздори.

(5) *Подирих Господа, и Той ме послуша*. Пророкът казва: “Кротките да чуят това! И в този труден момент, когато целият гняв на злопаметните се опълчи против мен и ръцете на всички се вдигнаха срещу мен, а аз, незащитен с нищо, бях готов да поема върху себе си всички удари на враговете - и в този момент не се смугих от помисли на страх, не изоставих мисълта за Бога, не се отчаях за спасението си, а *подирих Господа*. Не само потърсих с някаква обикновена и временна надежда на Господ, а *подирих*; тъй като думата *подирих* изразява повече, отколкото “потърсих”, както изпитване е повече от питане. Защото *изчезнаха изследващите изпитания* (Пс. 63:7 - слав.). Затова с думата *подирих* псаломът изразил някакъв дълбок покой и безметежност.

И ме избави от всичките ми скърби (слав.). Целият живот на праведника е изпълнен със скърби; това е тесен и скръбен път. *Много са скърбите на праведника* (Пс. 33:20). Затова и апостолът казва: *Отвред сме наскърбявани* (2 Кор. 4:8); и: *през много скърби трябва да влезем в царството Божие* (Деян. 14:22). А Бог избавя светиите Си от скръбта не като ги оставя без изпитание, а като им дава търпение. Защото, *щом като скръбта поражда търпение, а търпението - опитност* (Рим. 5:3, 4), то избягващият скръбта се лишава от опитност. И както никой не получава венец, ако няма противник, така и опитен можеш да станеш единствено чрез скръб. Затова думите: *избави ме от всичките ми скърби*, означават не: “Не допускай да скърбя”, а: “Дари заедно с изкушението и изход, за да мога да търпя” (1 Кор. 10:13).

(6) *Пристъпете към Него и ще засияете, и лицата ви не ще се посрамят* (слав.). Увещава седящите в мрак и смъртна сянка (Ис. 9:2; Мат. 4:16) да пристъпят към Господа, да се приближат до лъчите на Божеството Му, та като се озарят от истината чрез приближаването, по благодат, да поберат в себе си просвещението Му. Защото, както видимата светлина не свети еднакво за всички, а (свети само) за тези, които имат очи, бодърстват и могат безпрепятствено да се наслаждават на появата на слънцето, така и *Слънцето на правдата* (Мал. 4:2), Светлината на истината, *която просветява всеки човек, идващ на света* (Иоан. 1:9), не позволява на всички да виждат светозарността ѝ, а само на онези, които живеят достойно за светлината. Защото е казано: *Светлина свети над праведника* (Пс. 96:11), а не над грешника. Както слънцето, макар да изгрява, (изгрява) не за прилепите и за другите животни, които си набавят храна нощем, така и не всички се приобщават към сиянието на светлината, макар тя сама по себе си да е блестяща и всеозаряваща. Така и всеки, *който прави зло, мрази светлината и не отива към светлина, за да не бъдат избличени делата му* (Иоан. 3:20).

И така, *пристъпите към Него и ще засияете, и лицата ви не ще се посрамят*. Блажен е, който в деня на праведния Божи съд, когато Господ ще *дойде и ще изнесе на виделина тайните на мрака* и ще обяви *намеренията на сърцето* (1 Кор. 4:5), след като се осмели да влезе в тази избличителна светлина, се върне непосрамен; защото съвестта му не е осквернена от порочни дела, А онези, които са вършили зло, ще възкръснат за поругаване и срам, за да видят в самите себе си гнусотата и отпечатька от извършените от тях грехове. И може би срамът, с който ще бъдат увековечени грешниците, непрестанно имайки пред очите си следите от извършения в плътта грях, оставащи подобно на някаква неотстранима боя завинаги в паметта на душата им, е по-страшен от тъмнината и от вечния огън. Не са много тези, които биха могли да пристъпят към светлината на истината, да ѝ отворят, и като открият съкровено, да си тръгнат с непосрамено лице.

(7) *Ето, сиромашът викна, - и Господ чу*. Бедността невинаги е похвална; но само когато е доброволно приета с евангелска цел. Защото мнозина по имотно състояние са бедни, а по желаниа са доста користолюбиви.

Бедността им не спасява, а желанията им ги осъждат. Затова блажен е не този, който е беден, а този, който предпочита Христовата заповед пред съкровищата на света. Такива и Господ ги нарича блажени, като казва: *Блажени бедните духом* (Мат. 5:3) - не бедните на имущество, а избралите от сърце бедността. А това, което не е резултат от свободен избор, не прави човека блажен. Затова всяка добродетел, и най-вече бедността, има като отличителен признак свободния избор. И така, *сиромашът* - казва пророкът - *викна*. С призоваващ глас приканва мисълта ти към обеднелия по Бога, гладния, жадния, търпящия голота. *Сиромашът* - посочва го едва ли не с пръст, тоест Христовият ученик. Тези думи могат да бъдат отнесени и към Самия Христос: *Той*, *бидейки богат* по естество (тъй като всичко, което Отец има, принадлежи и на Него), *осиромаша заради нас, та да се обогатим ние чрез Неговата сиромашия* (2 Кор. 8:9). А и почти всяко дело, водещо до блаженство, е извършено предварително от Самия Господ, Който Сам се предложи като пример за учениците. Върни се към блаженствата и като разгледаш всяко от тях, ще установиш, че при Него учението с думи се предшества от дела. *Блажени кротките*. А къде да се научим на кротост? *И се поучете от Мене* - казва Господ - *понеже съм кротък и смирен по сърце* (Мат. 11:29). *Блажени миротворците*. А кой ще ни научи на добрите неща на света? Сам Миротворецът, *въдворяващ мир* и *помиряващ двата народа* в *един нов човек* (Еф. 2:15), Който *умиротвори чрез кръвта на кръста Си всичко, било земно, било небесно* (Кол. 1:20). *Блажени бедните*. Сам Той *обедня и понизи Себе Си, като прие образ на раб, та всички ние да приемем от Неговата пълнота и благодат въз благодат* (Фил. 2:7; Иоан. 1:16). И така, ако някой, воден от Светия и човеколюбив Дух, без да мечтае за самия себе си, а самоунижавайки се, за да издигне другите, *викне с духа си, измолявайки нещо голямо, и не произнесе нищо недостойно и низко, изразяващо земно и светско желание, вопълът на този молещ се ще бъде чул от Господ*. А какво е последствието от чуването? Това, че ще се избави *от всички скърби* ненаранен, неизнемогнал, непоробен от плътски начин на мислене.

А по какъв начин се избавя *сиромашът*?

(8) *Ангелът на Господа застава около ония, които Му се боят, и ги избавя*. С това пророкът обяснил кого нарича *сиромаш*, а именно - онзи, който се бои от Господа. Затова боящият се стои още на степената на роб; а усъвършенстваният се чрез любовта вече е достигнал до съвършенството на син. Робът се нарича и *сиромаш*, защото няма нищо собствено, а синът вече е богат и поради това, че е наследник на бащините блага. И така, *Ангелът на Господа застава около ония, които Му се боят*. Ангелът не ще отстъпи от всички повярвали в Господ, стига само сами да не го прогоним с лошите си дела. Защото, както димът прогонва пчелите и зловонието - гълъбите, така и многоплачевният и смърдящ грях отдалечава от нас Ангела - пазител на нашия живот. Ако имаш в душата си дела, достойни да бъдат пазени от Ангела, и в теб обитава ум, обогатен със съзерцания на истината, то, поради високата стойност на безценните дела на добродетелта, Бог по необходимост ще постави край теб стражи и пазители и ще те обгради с охрана от ангели. Виж каква е природата на ангелите! Един ангел се равнява на цяла армия и на многобройна войска. И така, с величието на твоя пазител Господ ти дарява войска, а със силата на ангела сякаш те обгражда отвсякъде със защита. Защото това означава: *около*. Както градските стени, обграждайки околоръст града, отвсякъде отблъскват вражеските нападения, така и ангелът служи като стена отпред, охранява отзад, и от двете страни не оставя нищо неприкрито. Точно затова *до тебе ще паднат хиляди, и десет хиляди теб отдясно; но ударът на никой враг няма да се приближи до теб* (Пс. 90:7), *защото ще заповяда на Ангелите Си за тебе* (Пс. 90:11).

(9) *Вкусете и ще видите, колко благ е Господ!* Многократно сме отбелязвали, че душевните сили се наричат с имена, наподобяващи имената на външните членове. И тъй като нашият Господ е истински хляб и плътта Му е истинско ястие, е необходимо наслаждаването с веселие на хляба да бъде осъществено в нас чрез духовно ядене. Както свойствата на меда могат да бъдат обяснени на хора, които не знаят какво е мед, не толкова с думи, колкото със самото чувство на вкуса, така и красотата на небесното слово не може да бъде ясно предадена с учение, ако след дългоременно изучаване на ученията на истината не успеем от собствен опит да постигнем благодатта Господня. *Вкусете* - казал, - а не: "Наситете се"; защото сега разбираме *донеиде, виждаме истината смътно като през огледало* (1 Кор. 13:12); но ще дойде време, когато сегашният залог, това вкуване на благодатта, ще се превърне за нас в съвършенство на насладата. Както страдащите от заболяване на стомаха и чувстващите отвращение към храната се лекуват от това разстройство при лекари, които с помощта на сготвена по специален начин храна възбуждат апетит към нея и когато чувството е раздразнено от тези изкуствени храни, апетитът с всеки изминал час все повече се увеличава, така и в словото на истината самото опитване - казва пророкът - *непрестанно ще ви призовава*

към ненаситно желание. Затова *вкусете* - казва той, - за да бъдете *блажени като гладните и жадните за правда*.

Блажен е човекът, който се Нему уповава! Този, който непрестанно желае словото, не ще възложи надеждата си на нищо друго, освен на Господ.

(10) *Бойте се от Господа, (всички) Негови светии, защото няма оскъдност у ония, които Му се боят.* Ако страхът не управлява живота ни, е невъзможно да стане осветение в тялото. Защото е казано: *Прикови плътта ми към страха от Теб* (Пс. 118:120 - слав.). Както при прикованите с гвоздеи членовете на тялото остават неподвижни и бездействени, така и тези, чиито души са обзети от страх от Бога, избягват всяко страстно връхлитане от страна на греха. Затова *няма оскъдност у ония, които Му се боят*; тоест възпираният от страха от всяка неприлична постъпка не е лишен от сили за никоя добродетел, а е съвършен, и няма недостиг от нито едно от съвършенствата, присъщи за човешката природа. Както по тяло не е съвършен онзи, на когото му липсва някоя необходима част на тялото, но той е несъвършен точно по отношение на това, което не му достига, така и небрежният дори само по отношение на една заповед чрез неизпълнението е вече несъвършен поради този недостиг. А който е придобил съвършен страх и се бои от всичко поради богобоязливост, не ще съгреша в нищо, защото не пренебрегва нищо; и не ще претърпи оскъдица, защото във всеки случай страхът непрестанно е с него.

(11) *Богатите обедняха и огладняха, а търсещите Господа няма да бъдат лишени от никое благо* (слав.). Тези думи ни научават и на презрение към материалното богатство, като показват нетрайността на изобилието по отношение на имуществото. Защото богатството е непостоянно и като вълна, гонена от силата на ветровете, обикновено се движи ту в една, ту в друга посока. Давид може би нарича *богати* израилтяните, *на които принадлежи осиновяване (...), богослужение и обещания; техни са и отците* (Рим. 9:4, 5). Точно те обедняха, като съгрешиха против Господа; а търсещите вместо тях Господа *няма да бъдат лишени от никое благо*. Но как израилтяните *обедняха и огладняха*? Понеже убиха Хляба на живота, затова и бяха спходени от глад за хляб. Понеже коварстваха против Извора с жива вода, бяха спходени от жажда и им бе наложено наказание да се мъчат от жажда. Но това е глад не за веществен хляб и *не е жажда за вода, а е жажда за слушане думите Господни* (Ам. 8:11). И така те *обедняха и огладняха*, а онези измежду езичниците, *които се научиха да търсят Господа, няма да бъдат лишени от никое благо*. Всесъвършеното благо е Сам Бог, от Когото *няма да бъдат лишени* всички, които Го търсят. Ако някой е невежа и има неясна представа за добро и зло, то и той да не нарича благ намиращия наслада във временното, която преминава с разрушаването на тялото. Защото, който издига материалното богатство и плътските предимства в степен на благо, той приписва на долни и незаслужаващи никакво внимание неща достойно за поклонение и прилягащо само на Бога име и заедно с това изпада в много голямо противоречие. Защото или трябва да каже, че апостолите не са получили телесни блага, защото не са потърсили Господа, или, ако са Го потърсили, но не са имали такива блага, ще трябва да обвини самото Писание, което казва, че *търсещите Господа няма да бъдат лишени от никое благо*. Напротив, светиите и са търсели Господа, и не са останали без разбиране на самото търсено, и не са били лишени от благата, приготвени за вечния покой. Защото за тях може да се каже в истинския смисъл на думата: *от никое благо*; понеже телесните наслади съдържат в себе си повече болезнени, отколкото приятни неща: бракът - безплодие, вдовството - плътско разпалване, земеделието - неплодородие, търговията - корабкрушения, богатството - коварство, разкошът - пресищане, честите наслади - различни болести и разнообразни страсти. Павел потърси Господа и не бе лишен от никое благо; а между другото, кой би могъл да изброи телесните скърби, в които той прекара целия си живот? *Три пъти са го с тояги били, веднъж - с камъни, три пъти корабкрушение претърпял, нощ и ден прекарал в дълбинето морско, много пъти пътувал, бил в глад и жажда, често в пост, в труд и подвиг, и многократно в нужди* (2 Кор. 11:25-27). И какво? Нима човек, който до последния си час бил гладен и жаден, търпял голота и страдания, не бил лишен от телесни блага? Затова издигни мисълта си към истинското благо, за да разбереш и съгласуваността в Писанието, и сам да не се объркаш от двойното значение на понятията.

(12) *Дойдете, деца, послушайте ме: на страх Господен ще ви науча.* Това е глас на искрено разположен учител, който с отеческо добросърдечие приканва към учение; защото ученикът е духовно чедо на учителя. Получаващият от друг човек образование в благочестието сякаш бива съзиждан и изграждан по подобие на образуването на младенците в утробата на бременната. Затова и Павел, като приел отново цялата галатийска църква, която била отпаднала от първоначално преподадените учения и приличала на недоносен

плод, и като изобразил с Божията сила Христа в галатяните, ги нарекъл чеда. И понеже извършил с болка и скръб поправянето на поколебалите се, затова и казал, че изпитва душевна болка, скърбейки за отпадналите. *Чеда мои, за които съм пак в родилни болки, докле се изобрази във вас Христос* (Гал. 4:19). И така, *дойдете, деца, послушайте ме*. На какво иска да ни научи духовният ни отец? На страх Господен - казва той - *ще ви науча*. Тъй като по-горе ни заповяда да се боим от Господа и ни посочи ползата от страха, като каза, че *няма оскъдност у ония, които Му се боят*, сега ни преподава своеобразен урок по страх Господен. Това, че е нужно човек да бъде здрав, може да го каже всеки, дори и невежата; но за това, как човек трябва да придобива здраве, може да говори само познавач на лечебното изкуство. Не всеки страх е добър и спасителен, но има вражески страх, за който пророкът се моли да не се приближава до душата му, като казва: *Избави душата ми от вражеския страх* (Пс. 63:2 - слав.). Вражески е онзи страх, който ни вдъхва боязън от смъртта и ни внушава да се страхуваме отопределено преимущество² на дадено лице. Защото ще може ли по време на мъченичество боящият се от това да се противопостави на греха дори до смърт и да върне дълга към умрелия за нас и възкръснал Господ? Довежданият и от демоните до състояние на страх също има в себе си вражески страх. И казано най-общо, струва ми се, че този страх е немощ, породена от неверие; защото вярващият, че има силен помощник, не се страхува от никого от опитващите се да го смутят. А какво представлява спасителният страх, освещаващият страх, страхът, заселван в душата целенасочено, а не поради немощ? Искаш ли да ти обясня свойствата на този страх? Когато се увличаш в някой грях, представи си мислено страшното и нетърпимо Христово съдилище, където на висок и превъзнесен престол седи Съдията, а цялото творение с трепет стои пред Него при славното Му явяване и всеки от нас бива заведен да разгледа извършеното от него приживе; след това до извършилия през живота си много лоши дела биват поставяни страшни и мрачни ангели, на които и погледът е огнен, и диханието е огнено поради жестокостта на волята им, и лицата им са подобни на нощ поради унилоост и човеконенавист; след това - непроходима пропаст, непрогледен мрак, несветъл огън, който съдържа в мрака изгаряща сила, но е лишен от светлост; после - някакъв отровен и плътояден червей, който поглъща лакомо и никога не се насища и причинява с гризането си непоносими болки; после - най-жестокото от всички мъчения - вечен позор и вечен срам. От това се страхувай и вразумяван от този страх, съдържай сякаш с някаква юзда душата от лоши пожелания. Ето на този страх Господен обещал отецът да ни научи; но ще научи не всички, а само желаещите да го слушат; не далеч отпадналите, а прибъгващите към него с желание да се спасят; не *чуждите на заветите* (Еф. 2:12), а станалите близки на Словото чрез осиновяването на кръщението. Затова и казва: *Дойдете*, тоест: "Приближете се до мен чрез добри дела, деца, които се удостоихте да станете синове на светлината чрез новото раждане". *Послушайте ме*, вие, чиито уши на сърцето са отворени; *на страх Господен ще ви науча*, на страха, който словото преди малко ви описа.

(13) *Иска ли човек да живее и обича ли да вижда добри дни?* (слав.) Пророкът пита: "Иска ли някой живот - не общия, който и безсловесните живеят, а истинския, непрекъсван и от смъртта?" *Защото* сега - казва той - **вие** умирате, *и вашият живот е скрит с Христа в Бога; а кога се яви Христос, вашият живот, тогава и вие ще се явите с Него в слава* (Кол. 3:3, 4). И така, Христос е истинският живот; и истинският живот е пребиваване в Христа. Подобно на това и онези дни са *добри* и тъкмо тях има предвид пророкът във възванието си: *Иска ли човек да живее и обича ли да вижда добри дни?* Защото дните на сегашното време са лоши, както и времето, бидейки мярка за света, за който е казано, че *цял свят лежи в злото* (1 Иоан. 5:19), и със свойствата си е в съответствие със света, измерван с него. А самите дни са част от това време; затова апостолът казва: *като изкупувате времето, защото дните са лукави* (Еф. 5:16 - слав.). И Иаков свидетелства: *кратки и злочести са дните на моя живот* (Бит. 47:9). Затова сега не сме в живота, а в смъртта. Затова и апостолът се моли, казвайки: *Кой ще ме избави от тялото на тая смърт?* (Рим. 7:24). Но има и друг живот, към който ни приканва словото. И макар сегашните дни да са *лукави*, има и други дни - *добри*, които не са прекъсвани от нощ. Защото Сам Бог ще бъде за тях вечна светлина, озарявайки ги със сиянието на Своята слава. Затова, щом чуеш за *добри дни*, не мисли, че в обещанието ти е било говорено за тукашния живот; защото дните, които видимото слънце поражда, са тленни; а тленното не може да бъде подходящ дар за нетленното. И щом като душата е нетленна, нетленни трябва да бъдат и душевните дарове. *Преходен е образът на тоя свят* (1 Кор. 7:31). Щом Законът съдържа в себе си *сянката на бъдещите блага* (Евр. 10:1), представи си някакви радостотворни и свети съботи от вечни дни, новомесечия, празници; но си ги представи в съответствие с духовния закон!

²Например високо обществено положение или голяма физическа сила - б. пр.

(14) *Нека съдържа езика си от зло и устата си от коварни думи* (слав.: *ласкателства*). Ако искаш да имаш добри дни и обичаш живота, изпълни заповедта на живота. Защото е казано: “Който Ме люби, ще спази заповедите Ми” (срв. Иоан. 14:21). А първата заповед е: *Нека съдържа езика си от зло и устата си от ласкателства*. Защото извършваният с език грях и доста лесно се извършва, и е многообразен. Разгневил си се? И езикът изпреварва. Обладала те е похот? Езикът най-напред ти служи сякаш като преводач и преносител, който ти помага в греха и вкарва ближните в изкушение. Езикът за теб е и оръжие на неправдата, ако говори не от сърце, а с цел измама на другите. Но защо да изброявам всички грехове, извършвани с език? Животът ни е пълен с грехопадения на езика: срамословие, смехотворни, глупави, непристойни думи, сплетни, празнословие, лъжливи клетви, лъжливи свидетелства - всичко това и освен него - още много по-голям брой злини са дело на езика. А онези, които отворят устата си за поругаване на Божията слава и *говорят неправда против висините* (Пс. 72:9 - слав.), с какъв друг инструмент извършват това безчестие, ако не с инструмента на езика? И така, тъй като *по думите си ще бъдеш оправдан* (Мат. 12:37), съдържай езика си от зло и не придобивай суетни съкровища с лъжлив език (Притч. 21:6). Съдържай и устата си от ласкателства, тоест направи така, че целият инструмент, даден ти за служене на словото, да бъде свободен от лукави действия. Ласкателството е скрито злодеяние против ближния, извършвано под маската на добро.

(15) *Отклонявай се от зло, и прави добро, търси мир и следвай подир него* (слав.). Ето първоначалните съвети и встъпителните уроци по благочестие: “Старай се да надвиваш езика, да се въздържаш от коварни замисли, да се отклоняваш от злото”. Защото въздържането от зло е подходящо не за съвършения, а за начинаещия, който едва е започнал да се отклонява от стремежа към зло. И трябва първо да се отдалечиш като от лош път от навика да водиш порочен живот и след това да пристъпиш към извършване на добри дела. Защото е невъзможно да се захванеш с доброто, без предварително да си се отстрилил и напълно да си се отдалечил от злото, както е невъзможно да върнеш здравето, без да си се освободил от болестта, или да се стоплиш, преди треската да е отшумяла напълно. Всичко това е взаимно несъвместимо. Така и този, който иска да води добър живот, трябва да се освободи от съприкосновение със злото.

Търси мир и следвай подир него. За този мир Господ казал: *Мир ви оставям; Моя мир ви давам; Аз ви давам не тъй, както светът дава* (Иоан. 14:27). Затова *търси* Господния мир и следвай подир него. А ще го постигнеш единствено, като тичаш към *целта* - към *наградата на горното от Бога призвание* (Фил. 3:14). Защото истинският мир е горе; а докато сме свързани с плътта, много неща, които ни смущават, са неразделно свързани с нас. Затова *търси мир*, тоест освобождение от вълнението на света, придобий безметежен ум, спокойно, невъзмутимо състояние на душата, несмущавано от страсти, неувличано от лъжливи учения, които с правдоподобие си склоняват към съгласие, та чрез това да придобиеш *Божия мир, който надвишава всеки ум* (Фил. 4:7) и охранява сърцето ти. Който търси мир, търси Христа; *защото Той е нашият мир, Който (...) създаде в Себе Си от двата народа един нов човек, възворявайки мир* (Еф. 2:14, 15), и *умиротвори (...) с кръвта на кръста Си (...) всичко, било земно, било небесно* (Кол. 1:20).

(16) *Очите на Господа са обърнати към праведниците и ушите Му към тяхната молитва* (слав.). Както светиите са *тяло Христово, а поотделно - членове* (1 Кор. 12:27), и Бог ги е поставил в Църквата, едни - като очи, други - като уста, а други - вместо ръце или нозе, така и при светите духовни сили, живеещи на небесата, едни се наричат очи, защото им е поверено наблюдението над нас, а други - уши, защото приемат нашите молитви. Затова и сега Давид нарекъл Силата, която ни наблюдава, и Силата, която приема молитвите, съответно очи и уши. *Очите на Господа са обърнати към праведниците, и ушите Му - към тяхната молитва*. Тъй като всяко дело на праведника е достойно за Божия поглед и всяка негова дума, тъй като праведникът не говори нищо празно, е силна и действена, затова псаломът ни уверява, че праведникът винаги е пред погледи и винаги бива чул.

(17) *Но лицето на Господа е против ония, които вършат зло, за да изстреби от земята помена им*. Под лице, мисля, се разбира откритото и явно идване на Господ за съд. Затова е и казано, че очите на Господа, Който по някакъв начин още отдалеч ни наблюдава, следят праведника; а самото лице ще се яви, за да *изстреби от земята* всеки спомен за беззаконието. Но не си представяй Божието лице в телесен образ. Защото в такъв случай може да изглежда, че в Писанието е казана някаква недомислица, тоест, че очите отделно сияят към праведника и лицето отделно е обърнато към порочните; а в същото време не са възможни нито очи без лице, нито лице без очи. *Не може човек да види лицето Господне и да остане жив* (Изм. 33:20). Но ангелите на *малките* в Църквата *винаги гледат лицето на нашия Отец*, Който е на небесата (Мат.

18:10). Затова сега за нас поради немощта на покриващата ни плът виждането на славното Божие явяване е немислимо; но на ангелите, които нямат никакво покривало, подобно на нашата плът, нищо не им пречи да гледат непрестанно лицето на Божията слава. Затова, когато станем синове на възкресението, тогава и ние ще бъдем удостоени със знание лице в лице. Тогава праведниците ще бъдат удостоени да виждат Божието лице за радост, а грешниците - за осъждане; защото всеки грях ще бъде унищожен от праведния Божи съд.

(18) *Викнаха праведниците и Господ ги чу и ги избави от всичките им скърби* (слав.). Викането на праведниците е мислено и се чува силно в скришната стая на сърцето, и може да достига чак до Божия слух. Защото, който проси големи неща и се моли за небесното, вика и отправя към Бога молитва, която бива чута. И така *викнаха праведниците*; поискаха не нещо маловажно, земно, долно. Затова и Господ чу гласа им *и ги избави от всичките им скърби*, не толкова освобождавайки ги от огорчения, колкото подготвяйки ги да бъдат над всичко случващо се.

(19) *Близо е Господ до сломените по сърце, и смирените по дух ще спаси*. Господ се приближава до всички с благостта Си; но ние сами се отдалечаваме чрез греховете. Защото е казано: *Ето, ония, които се отдалечават от Тебе, загиват* (Пс. 72:27). Затова за Моисей се казва, че *се приближи до Бога* (Изх. 24:2); и ако някой друг е подобен на Моисей, то с достойнствата си и с добрите си дела той застава близо до Бога. Освен това тези думи съдържат в себе си пророчество за пришествието на Господа и са в съответствие с предходните. Защото там е казано: *лицето на Господа е против ония, които вършат зло*, тоест явяването Му на съда ще бъде за гибел на всяко лукавство. А тук, като казал: *Близо е Господ до сломените по сърце*, пророкът възвестява вече приближаващото се и неотдалеченото във времето пришествие на Господа в плът. И в това може да те убеди казаното в пророчеството на Исаия: *Духът на Господа Бога е върху Мене, защото Господ Ме помаза да благовестя на бедни, прати Ме да изцелявам съкрушени по сърце да проповядвам на пленени освобождение и на слепи - проглеждане* (Ис. 61:1 - според превода на 70-те). Тъй като бил пратен лекар за съкрушените по сърце, затова е казано: *близо е Господ*. Казвам това на вас, смирените и съкрушилите своето самомнение, за да ви зарадвам и да породя у вас дълготърпение чрез радостта на очакваното! А съкрушението на сърцето е премахване на човешките помисли. Който е презрял настоящето, предал се е на Божието слово и е предоставил ръководното начало в себе си³ на надчовешки и божествени помисли, ще има съкрушено сърце и ще го направи жертва, презирана от Господ. *Сърце съкрушено и смирено Ти, Боже, не ще презреш* (Пс. 50:19). И така, *близо е Господ до сломените по сърце, и смирените по дух ще спаси*. Който е чужд на всяка надменност и не се гордее с нищо човешко, той и по сърце е съкрушен, и по дух е смирен. Наистина, смирен⁴ е и този, който ходи в грях, защото нищо не смирява така, както грехът. Затова наричаме покварената и изгубилата светостта на девството смирена. Така например, казано е, че Амнон посегнал на Тамар и *я смири* (2 Царств. 13:14 - слав.). Затова тези, които са изгубили висотата и възвишеността на душата, повалени са на земята от греха и сякаш са приковани към земята, извиват се подобно на пълзяща змия и вече нямат сили да се изправят, са смирени, но не духом; затова смирението им не е похвално. А тези, които имат благодатта на Светия Дух, доброволно се смиряват пред понисшестоящите, наричайки се заедно с апостола *слуги на всеки човек* (2 Кор. 4:5) в Христа, *измет за всички досега*, и казвайки още с него: *станахме като измет на света* (1 Кор. 4:13). Те употребяват смирението духовно и се имат за последни от всички, за да станат първи измежду всички в небесното царство. И Господ ги нарича блажени, като казва: *Блажени бедните духом* (Мат. 5:3).

(20) *Много са скърбите на праведниците, но от всички тях Господ ще ги избави* (слав.). Казано е: *Отвред сме наскърбявани, но не стеснявани* (2 Кор. 4:8). Затова и Господ казва на учениците Си: *В света скърби ще имате; но дерзайте: аз победих света* (Иоан. 16:33). Затова, ако видиш някога праведници да са болни, да имат увредени части на тялото, да са изоставени от своите, да имат рани, да са изпаднали в безчестие, в пълна оскъдица и лишение от необходимото, помни, че *много са скърбите на праведниците, но от всички тях Господ ще ги избави*. А твърдящият, че скръбта не приляга на праведника, не казва нищо друго освен същото, което казва твърдящият, че на бореца не му приляга да има противник. Но борец, който не излиза да се бори, ще има ли някакъв повод за получаване на венец? Ето, в този псалом вече за четвърти път се казва по какъв начин Господ избавя от скръб, ако иска да избави някого. Първият път е: (5) *Подирях Господа, и Той ме послуша, и ме избави от всичките ми скърби* (слав.). Вторият: (7) *Ето, сиромашът викна, - и Господ чу*

³Тоест на ума.

⁴Тоест унижен.

и го спаси от всичките му беди (слав.: скърби). Третият: (18) Викнаха праведниците и Господ ги чу (слав.). И четвъртият: Много са скърбите на праведниците, но от всички тях Господ ще ги избави (слав.).

(21) *Господ пази всичките им кости, ни една от тях не ще се строши (слав.).* Трябва ли да приемем тези думи буквално и да се задоволим с представата, която най-напред изниква в съзнанието ни, тоест, че костите тези опори на плътта, на праведниците няма да се счупят поради това, че Господ ги пази? И дали костите на праведника ще се запазят несчупени само докато той е жив и е на този свят, или и след освобождаването от връзките с тялото не ще се намери причина за счупване на костите на праведника? Впрочем от опит знаем, че са счупени много кости на праведници, които заради свидетелство за Христа са се предавали на всякакви страдания. Защото гонителите раздробявали пищялите на едни, многократно пробивали с пирони ръцете и главата на други. А кой ще почне да отрича, че загиналите в мъченичество са най-праведни от всички? Не е ли по-добре да разбираме тези думи по следния начин? Казва се: “човек”, а се разбират душата и човешкият ум. Така и членовете на целия човек се наричат с имена на телесни части. Така Писанието многократно дава имена на членовете на вътрешния човек, например, когато казва: *На мъдрия очите са в главата му* (Екл. 2:14), тоест вътрешното на мъдрия е прозорливо и ясно виждащо. Писанието нарича еднакво и духовните, и плътските очи не само в посочения от нас пример, но и в думите: *Господнята заповед е светла - просветлява очите* (Пс. 18:9). А какво да кажем за следното изречение: *Който има уши да слуша, нека слуша (Мат. 11:15; Лук. 8:8)?* Известно е, че при тях ушите са съвършени и са способни да чуват Божиите слова. А какво е казано на нямащите такива уши? *Слушайте, глухи, и гледайте (слав.: погледнете) , слепи (Ис. 42:18).* И още: *Отворих уста и привлякох дух (Пс. 118:131 - слав.). И трошиш зъбите на нечестивите (Пс. 3:7).* Защото всичко това е казано за способности, служещи за приемане на духовна храна и духовно слово. Подобни са и изразите: *Боли ме утробата (Иер. 4:19 - слав.), и: Ногата на праведния не ще се препъне (Притч. 3:23 - слав.).* Защото подобни изрази се отнасят за вътрешния човек. На същото основание можем да си представим във вътрешния човек и своеобразни кости, чрез които се поддържа връзката и стройността между душевните сили. И както костите подкрепят със собствената си твърдост мекотата на плътта, така и в Църквата има членове, които поради твърдостта си могат да носят върху себе си недостатъците на немощните. И както костите се съединяват помежду си чрез стави чрез сраснали се сухожилия и връзки, така и съюзът между любовта и мира може да породи в Божията Църква своеобразно срастване и съединяване между духовните кости. Именно за тези кости, лишени от съчленяване и сякаш излезли от ставите, пророкът казва: *разсипаха се костите ни в ада (Пс. 140:7 - слав.).* И ако някога бъдат обзети от смущение и трепет, се моли така: *Изцели ме, Господи, защото костите ми са потресени (Пс. 6:3).* Но когато тези кости, пазени от Господа, запазват сглобеността си, тогава *ни една от тях не ще се строши*, а напротив, те стават достойни да възнасят слава на Бога. *Всичките ми кости - казва пророкът - ще рекат: Господи, кой е подобен на Тебе? (Пс. 34:10).* Виждаш ли природата на костите, имащи и дар слово? Може би и Църквата ще каже същото: *Всичките ми кости ще рекат*, отнасяйки това към тайнството на възкресението. Защото е казано: *Тъй казва Господ Бог на тия кости: ето, аз ще въведа във вас дух - и ще оживеете. Ще ви дам жили, ще направя да израсте на вас плът, (...) - и ще оживеете и ще познаете, че аз съм Господ (Иез. 37:5, 6).* Точно тези кости, възприели живот и отправящи благодарности към Възкресилия ги, *ще рекат: Господи, Господи, кой е подобен на Теб?*

Не без причина е добавено: (22) *Смъртта на грешниците е люта (слав.),* защото има смърт на праведниците, но по природата си тя не е жестока, а е добра. Починалите с Христа са се приобщили към добра смърт и умрелите за греха са умрели с добра и спасителна смърт. *А смъртта на грешниците е люта.* Защото след смъртта им ги сполетява мъчение, като богаташа, който *се обличаше в багреница и висон и всеки ден пируваше бляскаво (Лук. 16:19).*

И които мразят праведника, ще загинат (слав.: ще съгрешат). Те мразят праведника, защото сами живеят в грехове, а нравите на праведника ги изобличават като изправеността на права летва при сравняване със съвършеното. И понеже живеят в грехове, страхувайки се от изобличение, се държат с омраза към праведника. И тъй като го мразят, се обременяват с нови грехове. Но поводите, поради които праведният може да бъде мразен, са много. И свободата в изобличенията, защото *мразят оногова, който изобличава при портите, и се гнусят от оногова, който говори правда (Ам. 5:10),* и желанието за първенство, и властолюбието са подтикнали мнозина да мразят по-достойните; а понякога това е било пораждено от незнание - що е праведник и кой е праведен?

Смъртта на грешниците е люта. Пророкът може би нарича смърт и целия живот; защото апостолът нарекъл плътта смърт, като казал: *Кой ще ме избави от тялото на тая смърт?* (Рим. 7:24). А онези, които употребяват по лош начин тялото и го насочват към слугуване на всеки грях, си приготвят жестока смърт.

(23) Господ ще избави душата на рабите Си, и никой от ония, които се Нему уповават, няма да загине (слав.: няма да съреши). Тъй като създадените да служат на Господа са били държани в плен при врага, Господ ще избави душите им с честната Си кръв. Затова никой от уповащите се на Него няма да бъде измъчван за грехове.

БЕСЕДА върху псалом четиридесет и четвърти

**(1) За края, за изменяемите¹. На Кореевите синове, за разбиране.
Песен за възлюбения (слав.)**

Изглежда, че и този псалом води до усъвършенстване на човешката природа и доставя полза на тези, които са решили да живеят добродетелно. Защото за преуспяващите е нужно учение за усъвършенстването, каквото предлага настоящият псалом, имащ надпис: *за края, за изменяемите*, с което се подразбира: “за хората”, тъй като измежду всички разумни същества ние най-много подлежим на ежедневни, почти ежечасни изменения и превръщания. Не сме еднакви със самите себе си нито по тяло, нито по душевно разположение. Напротив, тялото ни непрестанно се движи и изменя, намира се в постоянно движение и превръщане, ту нараствайки от по-малко към по-голямо, ту смалвайки се от съвършено в недостатъчно. Защото момчето, което ходи на училище и е способно да разбира изкуствата и науките, не е едно и също с новородения младенец. И подрастващият юноша, който вече има сили да се захваща със сериозни дела, безспорно е нещо друго в сравнение с момчето. И мъжът се различава от юношата по сила и големина на тялото и по пълнота на разума. И достигналият до зрялост и постоянна възраст започва постепенно да чувства лишение; телесната му бодрост незабележимо намалява, телесните му сили отслабват, докато прегърбен от старост не достигне до постоянен упадък на силите. Така че сме изменяеми; и затова псаломът с тази дума мъдро наемква за нас, хората. Защото ангелите не претърпяват изменения. Сред тях няма нито момче, нито юноша, нито старец, но в каквото състояние са сътворени в началото, в това и остават, и съставът им се запазва чист и неизменен. А ние се изменяме и по тяло, както вече бе казано, и по душа, и по вътрешен човек, променяйки мислите си заедно с предметите, с които непрестанно се срещаме. И сме едни, когато нямаме проблеми, когато всичко в живота ни върви по мед и масло, и други - при трудни обстоятелства, когато срещаме нещо противно на нашето желание. Изменяме се и от гнева, като придобиваме някакъв зверски вид; изменяме се и от плътските желания, като ставаме скотоподобни чрез сластолюбив живот. *Станаха луди по жени коне*, възпламенени от страст към *жената на ближния* (Иер. 5:8 - слав.). Коварният се уподобява на *лисица* като Ирод (Лук. 13:32). А безсрамният е наречен *псе*² като Навал Кармилски. Виждаш ли колко разнообразно и многовидно е нашето изменение? Удиви се на този, който толкова подходящо е употребил за нас това наименование! Затова, както ми се струва, един тълкувател³ добре и сполучливо е изразил същата мисъл с друга дума, като вместо “за изменяемите”, казал: *за лилиите*. Той счел за уместно да оприличи тленността на човешката природа на бързото увяхване на цветята.

Но тъй като думата е поставена в бъдеще време, понеже е казано: “за тези, които ще се изменят”, сякаш това изменение ще стане с нас по-късно, нека видим, не ни ли насочва то към мисълта за възкресението, при което ще ни бъде дадено изменение, и то - изменение в по-добро и духовно състояние? Защото е казано: *сее се в тление - възкръсва в нетление* (1 Кор. 15:42). Тогава заедно с нас ще се измени и цялото видимо творение. Защото и небесата *като дреха ще овехтеят* и Бог ще ги свие *като наметало... и ще се изменят* (Пс. 101:27). Тогава, по думите на Исаия, и слънцето ще стане седем пъти по-голямо от самото себе си, а луната ще придобие големината на сегашното слънце (вж. Ис. 30:26). И тъй като Божиите слова са писани не за всички, а само за тези, които имат уши на вътрешния човек, затова и пророкът поставил надпис: *За изменяемите*, както мисля, за тези, които се грижат за самите себе си и чрез упражняване в благочестието непрестанно все повече и повече преуспяват. Защото това е най-прекрасното изменение, което десницата на Всевишния ни дарява. Такова изменение чувствал в себе си и блаженият Давид, когато, след като опитал благата на добродетелта, се стремял напред. Защото какво казва: *И си казах: сега започвам: това е изменение на десницата на Всевишния* (Пс. 76:11 - слав.). Затова за преуспяващия в добродетелта няма миг, в който той да не се изменя. Защото е казано: *Когато бях младенец, като младенец говорех, като младенец*

¹От гръцки: *за искащите да се изменят*.

²1 Царств. 25:3. Според славянския превод: *човек зверонравен*. Според превода на 70-те: *ο ανυρωπος κυνικος*.

³Аквила.

мислех и като младенец разсъждавах; а като станах мъж, оставих младенческото (1 Кор. 13:11). И след като станах мъж, не прекратих дейността си, а *като забравям, що е зад мене, и като се силно стремя към това, що е пред мене, тичам към целта - към наградата на горното от Бога призвание* (Фил. 3:13, 14). Затова и това - когато *вътрешният човек от ден на ден се подновява* (2 Кор. 4:16) - е изменение.

И тъй като пророкът иска да ни възвести за *Възлюбения*, Който прие върху Себе Си домостроителството на въплъщението заради нас, недостойните за такава милост, затова казва, че настоящата песен е дадена на *Кореевите синове*. Защото това е песен, а не псалом; и затова била предадена само с глас и хармонично пеене, без съпровод от музикален инструмент. А *песента е за Възлюбения*. Да ти тълкувам ли Кой *Възлюбен* има предвид словото? Или и преди моите думи знаеш това, помнейки споменатия в Евангелието глас: *Този е Моят възлюбен Син, в Когото е Моето благоволение; Него слушайте* (Мат. 17:5)? Той е Възлюбен от Отца като Единороден; възлюбен е от цялото творение като човеколюбив Отец и благ Ходатай. А възлюбеното и благото в същността си е едно и също. Затова някои добре са определили благото като нещо, което всички желаят. Но не всеки може да достигне до съвършенството на любовта и да опознае истинския Възлюбен, а само този, който вече е съблякъл от себе си *ветхия човек, който изтпява в прелъстителни похоти* (Еф. 4:22), и се е облякъл в *новия, който се обновява в познанието по образа на своя Създател* (Кол. 3:10). Който обича парите, разпалва се от тленната телесна красота, предпочита сегашната слава, той, като изразходи силата на любовта за това, което не трябва, става сляп за съзерцание на истинския Възлюбен. Затова е казано: *Възлюби Господа, Бога твоего, от всичкото си сърце, и от всичката си душа, и с всичкия си разум* (Марк. 12:30). Изразът с *всичкия* не допуска отделяне на любов за други обекти. Защото колкото любов изразходиш за земни предмети, толкова няма да ти стигне, за да бъде любовта ти към Бога цялостна. Затова и малцина от хората са наречени Божии приятели, като Моисей, за когото е написано, че е Божий приятел (вж. Изх. 33:11), и като Иоан. Защото е казано: *Приятелят на Младоженеца, който стои (...), радва се твърде много* (Иоан. 3:29), тоест, който има твърда и непоколебима любов към Христа, той е достоен за Неговото приятелство. Затова и Господ казва на вече постигналите съвършенство ученици: *Не ви наричам вече слуги, защото слугата не знае, що върши господарят му; а ви нарекох приятели* (Иоан. 15:15). И така, за съвършения е възможно да опознае истински Възлюбения. И наистина, само светиите са Божии приятели и приятели помежду си, а никой порочен и невежа не е приятел; защото благата на приятелството са несъвместими с лошото разположение на сърцето. Защото безобразното и нестройното не може да достигне до съгласие в приятелството. Понеже злото се противопоставя не само на доброто, но и на самото себе си.

Но нека вече да пристъпим към тълкуване на пророческите думи:

(1) *Из сърцето ми се изля блага дума*. Някои считат, че това е казано от името на Отца за Словото, Коего в началото било у Отца и Коего - казват те - Отец извадил от самата Си утроба, сякаш от сърцето Си; и от благото сърце произлязло *благо Слово*. А на мен ми се струва, че тези думи се отнасят за личността на пророка; защото след вашите думи не оправдават тълкуванието за Отца. Отец не би могъл да каже за Своя език: *Езикът Ми е перо на бързописец*. (3) *По-прекрасен от синовете човешки*. Защото Той има превъзходство на красотата не в сравнение с хората. И по-нататък казва: (8) *Затова, Боже, Твоят Бог те помаза с елей на радост*. Не казал: "Аз Твоят Бог, Те помазах", а: *Те помаза*; от което се вижда, че говорещото лице е друго. А кое е това лице, ако не пророкът, усетил действието на Светия Дух върху себе си? Той казва: *Из сърцето ми се изля* (слав. - *изригна*) *благо слово*. След нахранване се получава изригване на вътрешен въздух, образуван от разкъсали се мехурчета при смилането на храната и издигаш се нагоре. И нахраненият с *Хляба на живота, слязъл от небето и даващ живот на света* (вж. Иоан. 6:48-58), наситеният с *всяко слово, което излиза от Божии уста* (Мат. 4:4; Лук. 4:4; Втор. 8:3), тоест съгласно обичайната за Писанието алегория, душата, нахранена със свещени учения, изригва такъв въздух в съответствие с храната. И тъй като храната била словесна и добра, пророкът изригва *благо слово*. *Добрият човек от доброто съкровище на сърцето си изнася добро* (слав.: *Благият човек от благото съкровище на сърцето си изнася благо*) (Мат. 12:35). Нека и ние да търсим храна в словото за насищане на душите си (защото е казано: *Праведникът яде до насита* на душата си (Притч. 13:26 - слав.), та в съответствие с това, което ни е нахранило, да произнасяме не какво да е слово, а *благо слово*. Лукавият човек, нахранен с нечестиви учения, изригва от сърцето си лукаво слово. Не виждаш ли какво изригват устата на еретиците? Наистина нещо отвратително и смърдящо, изобличаващо колко тежко и сериозно е заболяването на тези нещастници! Защото *лукавият човек от лукавото съкровище на сърцето си изнася лукаво* (Мат. 12:25 - слав.). Затова, гъделичкан от *слуша* (2 Тим. 4:3), не си избирай такива учители, които могат да причинят заболяване във вътрешността ти и да

направят така, че да изригнеш лукави думи, за които ще бъдеш осъден в деня на съда. Защото е казано: *по думите си ще бъдеш оправдан, и по думите си ще бъдеш осъден* (Мат. 12:37).

Говоря за делата си пред Царя (слав.). И това изречение, разбира се, ни води към мисълта за личността на пророка. *Говоря за делата си пред Царя* - това означава: "Правя самопризнания пред съдията и с разкриването на собствените си дела изпреварвам обвинителя". Защото сме получили следната заповед: *Кажете най-напред беззаконията си, за да се оправдаеш* (Ис. 43:26 - слав.). *Езикът ми е перо⁴ на бързописец*. Като перото е инструмент на писмеността, когато опитна ръка го движи, за да изписва даден текст, така и езикът на праведника, когато Светият Дух го движи, потапян не в мастило, а в Духа на Живия Бог, изписва върху сърцата на вярващите слова на вечен живот. Затова Светият Дух е *книжник*, защото е премъдър и научава всички, и *бързописец*, защото движението на мисълта е бързо. Духът пише в нас помисли *не върху каменни скрижали, а върху плътени скрижали на сърцето* (2 Кор. 3:3). А според широчината на сърцето Духът пише върху сърцата повече или по-малко; според степента на подготвеност и чистота пише или явно за всички, или скрито. А поради голямата бързина на писане вече цялата вселена е напълнена с благовестие.

Следващите след това думи, струва ми се, трябва да се приемат за начало на отделна реч и да не се свързват с предходните, а да се прибавят към следващите. Защото мисля, че думите: *прекрасен по красотата* (слав.), чрез обръщението на говорещия са казани на Господ.

(3) *Прекарасен по красотата⁵ повече от синовете човешки, благодат се изля от Твоите уста* (слав.). Към тази мисъл ни насочват Аквила и Симах. Първият казва: "Ти си украсен с красотата повече от синовете човешки", а Симах: "Ти си прекарасен по красотата повече от синовете човешки. Затова пророкът нарича Господ *прекарасен по красотата*, съзерцавайки Неговото Божество, защото възпява не красотата на плътта Му. Защото *ние Го видяхме, и в Него нямаше изглед, нито красотата⁶, но видът Му бе безчестен, унижен повече от всички синове човешки* (Ис. 53:2, 3 - слав.) От това е ясно, че пророкът, съзерцавайки светлостарността на Господ и обгърнат от нейното сияние, наранен душевно от тази красотата, се изпълва с божествена любов към мислената красотата. А когато тя се яви на човешката душа, тогава всичко, което до този момент е било обичано, ще се окаже гнусно и презряно. Затова и Павел, когато видял *Прекарасния по красотата*, счел **всичко** за смет, за да придобие *Христа* (Фил. 3:8). И макар чуждите на *словото* на истината да наричат евангелската проповед *безумство* (1 Кор. 1:18), унижавайки я заради простотата на изказа на Писанието, ние, които се хвалим с *кръста* Христов (срв. Гал. 6:14), на които е открито от Духа това, що ни е дарувано от Бога (...) *не с думи, научени от човешка мъдрост* (1 Кор. 2:13), знаем, че в учението за Христос върху нас се изля от Бога богатство от благодат. Затова за кратко време проповедта обиколи почти целия свят; защото обилна и щедра благодат се изля върху проповедниците на Евангелието, които Писанието нарекло *Христови уста*. Затова евангелската проповед в своите презирани от някои слова съдържа много убедителни и привличащи към спасение неща. И всяка душа бива покорявана от неизменимите догмати, бидейки укрепвана от благодатта в непоклатимата вяра в Христа. Затова и апостолът казва: *чрез Когото получихме благодат и апостолство, та в Негово име да покоряваме на вярата всички народи* (Рим. 1:5). И още: *повече от всички тях се потрудох - ала не аз, а Божията благодат, която е с мене* (1 Кор. 15:10).

Благодат се изля от Твоите уста; затова Бог Те е благословил навеки. В Евангелието е написано, че се чудеха на *благодатните Му думи, които излизаха от устата Му* (Лук. 4:22). Затова псаломът, за да представи по-ясно голямата благодат в думите на нашия Господ, казва изразително: *Благодат се изля от Твоите уста*. Поради неизчерпаемостта на благодатта в словото, *Бог* - е казано - *Те е благословил навеки*. Очевидно това трябва да се разбира за човешката природа (на Господ), понеже тя преуспява в *мъдрост и възраст и благодат* (Лук. 2:52 - слав.). Единствено по отношение на човешката (Му) природа считаме, че благодатта Му е дадена като награда за достойнствата Му. (Пророкът) се изразява по подобен начин в думите: (8) *Ти обикна правдата и намрази беззаконието, затова, Боже, Твоят Бог Те помаза с елей на радост повече от Твоите съучастници*. Близко до това е и написаното от Павел до филипяни: *Смири Себе Си, бидейки послушен дори до смърт, и то смърт кръстна. Затова и Бог Го високо въздигна* (Фил. 2:8, 9). Оттук се вижда, че това е казано за Спасителя като за човек. Или, тъй като Църквата е тяло Господне и Господ

⁴Тростъ (слав.) - тръстиково перо за писане.

⁵Слав.: *доброта*.

⁶Слав.: *доброта*.

е Глава на Църквата; и както служителите на небесното слово, съгласно казаното по-горе, са Христови *уста* (например в Павел говорел Христос (вж. 2 Кор. 13:3), а същото има и всеки подобен на Павел по добродетел), така и всички ние вярващите, всеки сам по себе си, представляваме другите членове на Христовото тяло, то този, който отнесе даденото на Църквата благословение към Самия Господ, не ще сгреши. Затова думите: *Бог Те е благословил* означават: “Бог изпълни с благата Си членовете Ти и тялото Ти *навеки*, тоест до безкрайност”.

(4) *Препаши на бедро меча Си, о Силний! Препаши се с Твоята красота и доброта* (слав.). Считаме, че в преносен смисъл това се отнася за живото Божие Слово, за да се съедини То с плътта, за Словото, Кое е живо и действено и е по-остро от всеки двуостър меч: то прониква до раздяла на душа и дух, на стави и мозък, и преценява помисли и намерения сърдечни (Евр. 4:12). Защото бедрото е символ на детеродната сила. Казано е: *всички, които бяха излезли от чреслата* На Иаков (Бит. 46:26). Затова нашият Господ Исус Христос както е живот, път, хляб, лоза, истинска светлина и се нарича с много други имена, така е и меч, който отсича страстната част на душата и убива похотливите движения. На следващо място, тъй като Бог Слово трябваше да се съедини с немощта на плътта, то съвсем на място е добавено: *Силний*. Защото това, че Бог успя да пребивава в човешкото естество, е най-голямото доказателство за сила. Силата на Бог Слово се доказва не толкова със създаването на небето, земята, морето, въздуха, сътворяването на огромни стихии и на всичко надземно и подземно, което можем да си представим, колкото с домостроителството на възплъщението и принижаването до унижената и немощна човешка природа. *С Твоята красота и доброта*. Красотата се различава от добротата. Красиво е онова, което, когато му е дошло времето, е достигнало до пълната си зрялост. Така например е прекрасна пшеницата, когато е узряла за жътва. Прекрасно е гроздето, когато, след като в продължение на годишните сезони е преработвало в себе си сокове, е достигнало до съвършенство и е станало годно за наслаждение. А добротата е стройност в разположението на членовете, пораждаща привлекателност. *Препаши на бедро меча Си, о Силний! Препаши се с Твоята красота*, тоест с пълнотата на времената, *и доброта*, тоест със съзержаемото и умопостижимо Божество. Защото То действително е *доброта*, превъзхождаща целия човешки разум и всички човешки сили и съзержаема само с ума. Опознали *добротата* Му учениците Му, на които Той разяснявал притчите насаме. Видели *добротата* Му Петър и синовете на Гърма на планината, видели *добротата*, която била по-светла от слънчевата светлина и били удостоени да видят с очите си предобраза на славното Му пришествие.

И усили, и успявай, и царувай (слав.). Тоест: “След като започна с възплъщението грижата Си за човеците, направи тази грижа усилена, непрекъсната и неотслабваща. Това ще проправи път и ще осигури успех на проповедта и ще покори всички на Твоето царство”. Нека не ни учудва, че се казва повелително: *успявай*, според обичая на Писанието, което винаги по този начин изразява желание. *Да бъде Твоята воля*, вместо: “бъди”. *Да дойде Твоето царство*, вместо: “дойди”.

Заради истината, красотата и правдата: и десницата Ти ще Те ръководи по чуден начин (слав.). Словото отново използва подобен на предходния словесен похват - че Господ ще получи това, тоест - че ще успява и ще царува, сякаш като награда за истината, кротостта и правдата. Това трябва да се разбира така: “Тъй като при хората всичко е изопачено чрез лъжа, то за да посееш истината, царувай над човеците, над които царува грехът, защото Ти си Истината. *Заради кротостта* - та чрез примера Ти всички да бъдат” доведени до справедливост и благост. Затова Господ каза: *Почете се от Мене, понеже съм кротък и смирен по сърце* (Мат. 11:29). И представи като доказателство за кротостта Си Своите дела: укоряван - мълчеше; удрян - търпеше. *И десницата Ти ще Те ръководи по чуден начин*; не облачен стълб, не огнено зарево, а собствената Ти десница ще Те ръководи.

(6) *Остри са Твоите стрели, (о Силний)*. Острите стрели на Силния - това са точните думи, които, достигайки до сърцата на слушателите, поразяват и нанаяват чувствителните души. Защото е казано: *Думите на мъдреците са като остени* (Екл. 12:11). Затова и псалмопевецът, молейки се веднъж да бъде избавен от съвременните му коварни хора, за излекуването на *лукавия език* измолва *изострените стрели на Силния*. Но моли също и за *опустошителни въглени* (Пс. 119:4 - слав.), та за онези, които, поради вкаменяването на сърцето им, не бъдат докоснати от стрелите на словото, да бъде приготвено мъчение, което нарекул: *опустошителни въглени*. За онези, които сами са се лишили от Бога, е необходимо да се приготвят *опустошителни въглени*. А сега *стрелите Ти са остри*. От тези стрели биват нанаявани душите, възприели вярата и пламнали от силна любов към Бога. Те казват подобно на невестата: *Наранена съм*

от любов (Песен на песн. 2:5 - слав.). А неизказаната и неизречена доброта на Словото - това е красотата на премъдростта и Божият знак в Неговия образ. Затова са блажени желаещите да съзерцават истинската красота. Като вързани за нея с любов и разпалвайки в себе си небесна и блажена любов, те забравят за роднини и приятели, забравят дома и имота си, не помнят дори за телесната си потребност да ядат и да пият, а са отдадени на единствената и чиста любов. Под *остри стрели* можеш да разбираш и изпратените да сеят Евангелието по целия свят; поради своята изостреност те блестели с дела на правдата и неусетно прониквали в душите на поучаваните. Точно тези стрели, разпратени навсякъде, подготвиха народите да паднат ничком в Христовите нозе. Но ми се струва, че е по-логично да се промени словоредът, така че да се получи следният смисъл: *Усили и успявай, и царувай, и десницата Ти ще Те ръководи по чуден начин, и хората ще паднат ничком пред Теб; защото стрелите Ти са изострени в сърцата на Царските врагове*. Нито един богоборец, високомерен и горд не пада ничком пред Бога; а падат ничком тези, които са приели послушанието на вярата. А стрелите, улучили сърцата на бившите Царски врагове, ги привличат към желание за истината, привличат ги към Господа, така че онези, които по-рано бяха врагове на Бога, да се помирят с Него, след като бъдат научени.

(7) *Твоят престол, Боже, е вечен; жезълът на правотата е жезъл на Твоето царство.* (8) *Ти обикна правдата и намрази беззаконието, затова, Боже, Твоят Бог Те помаза с елей на радост повече от Твоите съучастници.* Тъй като пророкът вече много пъти говорил, обръщайки се към човешката природа в Христа, то сега издига словото си към висотата на славата на Единородния. *Твоят престол, Боже* - казва той, - *е вечен*, тоест царството Ти е извън границите на вековете и изпреварва всяка мисъл. И съвсем на място след покоряването на народите пророкът възпява великолепие то на Божието царство. *Жезълът на правотата е жезъл на Твоето царство*. Затова пророкът Го нарекъл със собственото Му име, като ясно Го назвал Бог: *Твоят престол, Боже*. Божият жезъл е вразумяващ. Но вразумявайки, води след себе си прави, а не отклоняващи се от правдата съдби. Затова *жезълът на царството* Му се нарича *жезъл на правотата*. *Ако синовете му оставят Моя закон и не ходят по Моите заповеди, (...) ще посети с жезъл тяхното беззаконие* (Пс. 88:31, 33). Виждаш ли праведния Божи съд? Жезъл се използва не срещу всекиго, а само срещу грешниците. Но този жезъл се нарича и жезъл на утешението. Защото е казано: *Твоят жезъл и Твоята палица ме успокояват* (Пс. 22:4). Нарича се също и жезъл на съкрушението: *Ти ще ги поразиш с железен жезъл; ще ги строшиш като грънчарски съд* (Пс. 2:9). Но направеното от пръст и тленното бива строшавано за доброто на пасомите, тъй като се предава на *омаломощаване на плътта, та духът да бъде спасен* (1 Кор. 5:5).

Затова, Боже, Твоят Бог Те помаза с елей на радост повече от Твоите съучастници. Тъй като предобразното помазване трябвало да посочва, че самите първосвещеници и царе също служели за предобраз, то Господнята плът била помазана с истинско помазание, със слизането върху нея на Светия Дух, Който се нарича *елей на радост*. Господ е помазан *повече от Неговите съучастници*, тоест повече от всички хора, имащи участие с Христа. Защото им се дава известно частно общение на Духа: слезлия върху Сина Божий Свети Дух, Който, както казва Иоан, *остана върху Него* (Иоан. 1:32). Духът прекрасно се нарича *елей на радост*. Защото един от плодовете, отглеждани от Светия Дух, е радостта. И тъй като словото на порока за Спасителя засяга едновременно и Божията природа, и домостроителството на възплъщението, то като насочва отново погледите към човешката природа на Бога, казва: *Ти обикна правдата и намрази беззаконието*, желаейки с това да каже: "Другите хора с труд, подвизи, внимание често постигат разположение към доброто и отвращение към злото; а в Теб има естествено родство с доброто и отчужденост от беззаконието". Но и за нас, ако поискаме, не е трудно да придобием любов към правдата и омраза към беззаконието. Защото за полза на разумната душа Бог ѝ е дарил всички способности - както способността да обича, така и способността да мрази, та управлявани от разума, да обичаме добродетелта и да мразим порока. Има случаи, когато е похвално да се проявява омраза. *Аз ли да не мразя ония, които Тебе мразят, Господи, и да се не гнуся от ония, които въстават против Тебе? С пълна омраза ги мразя* (Пс. 138:21, 22).

(9) *Всички Твои дрехи благоухаят на смирна, алой и касия; из чертози от слонова кост Те веселят.* (10) *Царски дъщери са между Твоите почетни.* Пророческото слово, движейки се в низходящ ред, след като най-напред описало делата на домостроителството, при озарение от Духа, разкриващ пред пророка съкровено, накрая стига до страданията. Казано е: *Всички Твои дрехи благоухаят на смирна, алой и касия*. Евангелист Иоан ни учи, че смирната е символ на погребението, като казва, че Иосиф Ариматейски използвал за погребението смирна и алой (Иоан. 19:39). А алой е фин вид смирна. При изстискването на

това ароматно вещество течната съставка в него се отделя във вид на алой, а гъстата част, която остава, се нарича смирна. Затова и Христовото благоухание ухае като смирна поради Неговите страдания и като алой, тъй като в продължение на три дни и три нощи Той не остана неподвижен и бездействен, а слезе в ада заради домостроителството на възкресението, за да изпълни всичко, което трябваше. А благоухае на касия, тъй като касията е много тънка и ароматна кора, обличаща дървесния ствол. И може да се мисли, че пророческото слово с думата касия дълбокомислено и премъдро ни е посочило кръстното страдание, прието като благодееание към цялото творение. Затова виждаш смирна - поради погребението, алой - поради слизането в ада (тъй като всяка негова капка се стреми надолу), и касия - поради домостроителството, извършено с плът на кръста.

Тъкмо поради тази причина пророкът казва: *Развеселиха Те царските дъщери в Твоя чест* (слав.). Но кои са тези царски дъщери, ако не благородните, велики и царствени души? След като опознаха Христа след слизането Му при човечеството, те Го *развеселиха в Негова чест*, прославяйки Божественото Му с истинска вяра и съвършена любов. А за благоуханията, тоест за изреченото във вид на притчи слово и за устроението на ученията, пророкът казва, че те не се разпростираха само върху Христовото одяние, а се разнасяха по всички здания. Защото под *чертози* има предвид огромни здания; а с това, че те били построени от *слонова кост*, мисля показва богатството на Христовата любов към света.

Застана царица Теб отдясно в позлатена и преизпъстрена дреха (слав.). Пророкът говори вече за Църквата, за която узнаваме от книга Песен на песните (6:9), че тя *едничка е съвършената* Христова *гълъбичка*, която ще приеме от дясната страна на Христа станалите известни с добрите си дела, като ги отдели от негодните хора, както пастир отделя овце от кози. И така, застава *царица*, тоест душата, съчетана с Жениха - Слово, необладавана от грях, а станала участничка в Христовото царство, застава отдясно на Спасителя *в позлатена дреха*, тоест великолепно и свещенолепно украсяваща се с духовни учения, изтъкани и преизпъстрени. Понеже догматите не са от един вид, а са различни и многообразни, обхващат природни, нравствени и тайнствени учения, псаломът казва, че дрехата на невестата е *преизпъстрена*.

(11) *Чуй, дъще, и виж, наклони ухо и забрави твоя народ и дома на баща си.* (12) *И силно ще пожелае Царят твоята красота, защото Той е твой Господ, и ще Му се поклонят*⁷. Призовава Църквата да слуша и изпълнява заповядваното и като я нарича дъщеря, с това я сродява със Себе Си, сякаш от любов давайки ѝ правото да бъде Негова рожба. *Чуй, дъще, и виж.* С думата *виж* я учи да има ум, обучен за съзерцание. Разгледай творението и като се възползваш от реда, който се вижда в него, се издигни към съзерцаване на Твореца. После, смирявайки гордостта ѝ, казва: *наклони ухо*. Не прибягвай към езическите измислици, а приеми смиреното слово в евангелското учение. *Наклони ухо* към преподаваните в него наставления, за да забравиш лошите обичаи и бащините учения. Затова *забрави твоя народ и дома на баща си*. Защото всеки, *който прави грях, от дявола е* (1 Иоан. 3:8). Отхвърли демонските учения, забрави жертвите, нощните веселия, басните, разпалващи към блудство и към всяка нечистота. Затова те нарекох Моя дъщеря - за да намразиш предишния си баща, който те роди за гибел. Ако чрез забрава заличиш от себе си петната от лукавите учения, то, като си възвърнеш собствената си красота, ще се окажеш желана за Младоженеца и Царя. *Защото Той е твой Господ и ще Му се поклонят*. С думите: *Той е твой Господ* пророкът посочва необходимостта от подчиняване. А ще Му се поклонят всички твари. Защото *в името на Исус Христос ще преклони колене всичко небесно, земно и подземно* (Фил. 2:10).

(13) *И дъщерята тирска с дарове и най-богатите от народа ще умоляват лицето Ти.* Изглежда, че в Ханаанската страна с голямо усърдие са се отдавали на идолопоклонство. А главният град на Ханаан е Тир. Затова пророческото слово, убеждавайки Църквата да се подчинява, казва, че един ден *и дъщерята тирска* ще дойде *с дарове*. *И най-богатите от народа* ще се поклонят на *лицето Ти с дарове*. Не казал: "Ще Ти се поклонят с дарове", а: "на *лицето Ти*". Защото не Църквата ще приеме поклонение, а Главата на Църквата - Христос, Когото Писанието нарекло Лице.

(14) *Всичката слава на царската дъщеря е вътре: със златни ресни е облечена и украсена* (слав.); *след нея ще бъдат заведени при Царя девизи* (слав.). Тъй като тя се е очистила от лукавството на древните

⁷Така цитира св. Василий Велики това място. Според превода на 70-те и славянския превод: *и Му се поклониха*. А според българския синодален превод: *и ти Му се поклони*.

учения, подчинявайки се на наставлението, като забравила *народа си и дома на баща си*, Светият Дух описва качествата ѝ. И понеже вижда скритата ѝ чистота, казва: *Всичката слава на царската дъщеря*, тоест на Христовата невеста, която чрез осиновяване стана вече дъщеря на Царя, е *вътре*. Псаломът ни убеждава да надникнем в най-съкровениите тайни на Църковната слава; защото красотата на невестата е вътрешна. Защото, който се благоукрасява за Отца, *Който вижда в скришно* (Мат. 6:4), и се моли, и върши всичко не на показ пред хората, а само за да бъде виждан единствено от Бога, той има цялата си слава *вътре*, както и Царската дъщеря. Затова и *златните ресни*, с които тя е *облечена и украсена*, също са *вътре*. Не търси нищо във външно злато или в телесна украса, а си представи облекло, достойно да украсява създадения по образа на Твореца, както казва апостолът: *след като съблякохте ветхия човек заедно с делата му и се облякохте в новия, който се обновява в познанието, по образа на своя Създател* (Кол. 3:9, 10). И който се е облякъл в *милосърдие, благост, смиrenomъдрие, кротост, дълготърпение* (Кол. 3:12), е облечен вътрешно, украсен е във вътрешния човек. И свети апостол Павел ни съветва да се облечем в Господ Исус (вж. Рим. 13:14) не по външен човек, а така, че умът ни да бъде покрит от спомена за Бога. И мисля, че тъканта на духовната дреха се изработва тогава, когато към назидателното слово се прибавят и съответстващи на него дела. Както, впитайки вътъка в основата, тъкачите изтъкават дреха за тялото, така, когато след предварително слово следват съответстващи на него дела, с това се приготвя благолепна дреха за душата, притежаваща напълно и на думи, и на дело добродетелен живот. А ресните се прикрепят към дрехата; и те също трябва да се разбират в духовен смисъл; затова и се наричат златни. Тъй като словото е по-обширно от делото, то представлява сякаш някакви ресни, които се спускат от тъканта на дейността. А след Господнята невеста вървят други души, които не са приели семената на чуждото учение; и точно те ще бъдат заведени при Царя, съпровождайки невестата. Нека чуят далите пред Господа обет за девство, че девиците ще бъдат заведени при Царя, но девиците, които са близки на Църквата, вървят след нея и не се отклоняват от църковното благочиние!

(16) *Довеждат девиците с веселие и ликуване, влизат в Царевия чертог* (слав.: храм). Не тези, които по принуда са спазвали девство, не тези, които поради житейско нещастие или поради житейска нужда са поели по пътя на честния живот, а тези, които с *веселие и радост* се наслаждават на това преуспяване, ще бъдат заведени при Царя и ще бъдат въведени не в някакво обикновено място, а в *Царския храм*. Защото тези свещени съсъди, които не са били осквернени от човешка употреба, ще бъдат внесени в Светая светих и ще им бъде дадено право на достъп до самото светилище, което няма да тъпчат с нечисти нозе. Пророкът посочва колко важно е човек да бъде въведен в Царския храм, когато се моли за себе си и казва: *Едно само молих от Господа, само това искам: да пребъдвам в дома Господен през всички дни на живота си, да гледам Господнята красота и да посещавам Неговия (свети) храм* (Пс. 26:4).

(17) *Вместо Твоите бащи, ще бъдат Твоите синове; Ти ще ги туриш князе по цялата земя*. Тъй като по-горе ѝ е заповядано да забрави народа си и дома на баща си, то сега, като награда за послушанието, *вместо бащи* получава синове, и синовете са украсени с такива достойнства, че биват поставяни за *князе по цяла земя*. А кои са тези синове на Църквата? Това са синовете на Евангелието, които завладяха цялата земя. Защото е казано: *Гласът им се разнесе по цяла земя* (Рим. 10:18; Пс. 18:5). И: *ще седнат на дванайсет престола, за да съдят дванайсетте Израилеви колена* (Мат. 19:28). А ако някой под бащи на невестата разбира патриарсите, то и в този случай речта не ще отмени апостолите. Защото вместо патриарсите, ѝ се родиха синове в Христа, вършещи Авраамовите дела, които биват считани за равни по чест на патриарсите, защото извършиха подобни на тях дела, за които и отците бяха удостоени с големи почести. А светиите са князе на цялата земя поради родството си с добродетелта, тъй като добродетелта поради самата си същност дава първенство, както дала власт на Иаков над Исав. Защото е казано: *да бъдеш господар над братята си* (Бит. 27:29). Затова тези, които са станали равни по чест на отците и чрез подвижничеството на добродетелта са придобили превъзходство над всички, са синове на Христовата невеста и биват поставяни от майка си за *князе по цялата земя*. И виж колко голяма е властта на Царицата - това е власт да ръкополага князе по цялата земя.

(18) *Ще направя да се помни Твоето име* (слав.: *Ще поменавам името Ти*) *от рода в род; затова народите ще Те славят от века до века*. Накрая пророкът говори сякаш от името на самата Църква: *Ще направя да се помни името Ти от рода в род*. Какво е това поменаване от страна на Църквата? - Това е славенето на Господа от народите.

БЕСЕДА върху псалом четиридесет и пети

(1) За края, за Кореевите синове, за тайните, псалом.

Струва ми се, че този псалом съдържа в себе си пророчество за събитията при свършека на света. Знаейки за този край, и Павел казва: *А след това ще бъде краят, когато Той предаде царството Богу и Отцу* (1 Кор. 15:24). Или, тъй като делата ни ни завеждат до края и всяко дело (ни завежда) до присъщия за него край, доброто - до блаженство, а лошото - до вечно осъждане, а пък наставленията, преподадени от Духа в този псалом, довеждат послушните до добър край, поради тази причина псаломът е надписан: *За края*, тоест относно ученията за блажения край на човешкия живот.

За Кореевите синове. И този псалом е казан на Кореевите синове, които Светият Дух не разделя, защото те произнасяли пророческите слова единодушно и в един глас, в пълно съгласие помежду си, и нито един от тях не пророкувал нещо различно в сравнение с останалите, а на всички им била дадена равна пророческа дарба поради еднаквото им разположение към доброто.

Псаломът разказва *за тайните*, тоест за неизказаното и за забуленото в тайна. Като разгледаш поотделно стиховете на псалома, ще разбереш и скрития смисъл на думите, и това, че не за всеки е възможно да надниква в Божествените тайни, а само за способния да стане такъв хармоничен инструмент на обещанието, та вместо от псалтир, душата му да се задвижва от действието на Светия Дух върху нея.

(2) Бог е нам прибежище и сила, бърз помощник в беди (слав.: *силен помощник в сполетелите ни беди; помощник в сполетелите ни множество беди*). Всеки човек се нуждае от голяма помощ, защото поради естествено намиращата се в него немощ, му се случват множество скръбни и трудни неща. Затова, търсейки убежище от всички беди, сякаш отдалечавайки се на безопасно място, или укривайки се поради неприятелско нашествие на някакъв непристъпен планински връх, заобиколен от здрава стена, той прибягва към Бога, като счита, че само пребиваването в Него го успокоява. Но макар всички да сме съгласни, че прибежището ни е в Бога, врагът вкарва хората в много заблуди и трудности при избора на спасител. Защото ги улавя в засада като неприятел и отново измамва уловените с мисълта да прибягват към него като към пазител; затова хората са изправени пред двойна беда - или насила да бъдат пленени, или да загинат от измама. Затова невярващите, изгубили познанието за истинския Бог, прибягват към демоните и идолите, поради породеното в тях от дявола сливане на понятията. А и познаващите Бога грешат в различаването на нещата, постъпвайки невежо при измолване на полезното за себе си, просейки нещо като добро, макар често то да не им е от полза, и избягвайки друго като зло, макар понякога то да би им било от голяма полза. Например някой е болен? Избягвайки теготата на болестта, той се моли за здраве. Изгубил е пари? Скърби за загубата. Но често и болестта е полезна, когато вразумява грешника, и здравето е вредно, когато послужи на ползващия се от него като средство за извършване на грях. Така и парите са се превърнали за някои в средство за разврат; а бедността е направила целомъдрени мнозина, които са имали лоши стремежи. И така, не избягвай това, което не трябва, и не прибягвай към това, към което не трябва. Но имай само едно нещо, което да избягваш - греха, и едно прибежище в нещастията - Бога. Не разчитайте на князе, не се превъзнасяйте с несигурно богатство; не се гордейте с телесна сила; не тичайте след блясъка на човешката слава. Никое от тези неща не спасява; всичко това е временно, всичко е лъжовно; единственото прибежище е Бог. *Проклет оня човек, който се надява на човек* (Иер. 17:5), или на нещо човешко.

И така, *Бог е нам прибежище и сила. Бог е сила* за този, който може да каже: *Всичко мога чрез Исуса Христа, Който ме укрепява* (Фил. 4:13). Макар мнозина да казват: *Бог е нам прибежище*; и: *Господи, Ти си нам прибежище* (Пс. 89:1), но твърде малко са онези, които казват това със същото разположение, с което го казва пророкът. Защото малцина са тези, които не се удивляват от човешкото, а във всичко зависят от Бога, дишат чрез Него, надяват се на Него и са уверени в Него. И самите дела ни изобличават, когато при скръби прибягваме по-скоро към всичко останало, само не и към Бога. Детето ти е болно? Търсиш врачка или човек,

който окачва празни надписи на шиите на невинните младенци; или в краен случай отиваш на лекар и за лекарства, като пренебрегваш Този, Който може да спаси. Смутил те е някакъв сън? Тичаш при тълкувател на сънища. Уплашил си се от враг? Търсиш закрилник в лицето на някой човек. Общо взето, при всяка нужда сам изобличаваш себе си, че на думи наричаш Бога прибежище, а на дело търсиш помощ от безполезното и суетното. Но за праведника истинската помощ е Бог. Както военачалникът, имайки храбри бойци, винаги е готов да помогне на изнемогналите, така и Бог е наш помощник и съратник на всеки воюващ против козните на дявола и изпраща служебни духове при търсещите спасение.

А скръбта сполетява всеки праведник поради избора от него начин на живот. Защото отклоняващият се от широкия и просторен път и вървящият по скръбния и тесен път бива сполетяван от скръби. Пророкът изобразил ярко тази истина, като казал: *в сполетелите ни множество беди*. Скърбите ни улавят като одушевени животни, пораждайки в нас *търпение*, чрез *търпението - опитност*, а чрез *опитността - надежда* (Рим. 5:3, 4). Затова и апостолът казва: *През много скръби трябва да влезем в царството Божие* (Деян. 14:22). И: *много са скръбите на праведника* (Пс. 33:20). Но този, който мъжествено и без смущение е претърпял изкушението на скръбта, ще каже: *Във всичко това удържахме преголяма победа чрез Оногова, Който ни възлюби* (Рим. 8:37), и е толкова далеч от мисълта да се откаже от скръбите и да се плаши от тях, че напротив, превръща множеството нещастия в повод за хвалба, като казва: *Не само това, но се хвалим и със скръбите* (Рим. 5:3).

(3) *Затова няма да се уплашим, макар и земята да се разклати и планините да се преместят в сърцето морско*. Пророкът показва голямата твърдост на надеждата в Христа. Дори всичко да придобие друг вид, дори разтърсената земя да се преобърне, дори планините да напуснат основите си и да се хвърлят в средата на морето, *няма да се уплашим*, защото имаме Бога за *прибежище и сила*, и за *помощник в сполетелите ни множество беди*. Чие сърце е толкова безстрашно, чии помисли са толкова несмутени, че при такава суматоха да устреми мисълта си към Бога и поради надеждата си на Него да не се смущава от нищо случващо се? А ние не понасяме дори и човешкия гняв. Ако куче или някакво друго животно се спусне срещу нас, не издигаме взор към Бога, нашия помощник в скръби, а изпадаме в ужас и се обръщаме към самите себе си.

(4) *Забучаха и се развълнуваха водите им* (слав.). Пророкът споменал за разклащане на земята и за преместване на планините; сега говори и за бучене и вълнение в морето, предизвикани от падането на планините в средата на бездната. *Забучаха и се развълнуваха водите им*, очевидно морските води. Най-голямо вълнение във водите причиняват самите планини, които не са се хвърлили в морето, а със собственото си разтърсване причиняват силно вълнение във водите. Затова, когато земята се разтърси, морските води забучат и се развълнуват от самите дълбини, планините почнат да се преместват и да се тресат от огромната Господня сила, тогава - казва пророкът - *сърцето ни е безстрашно, защото има несъмнена и твърда надежда на Бога*.

Разтресоха се планините от Неговата сила (слав.). Можеш да разбираш тези думи и в преносен смисъл, като наречеш планини онези, които мислят високо за своето величие, а не познават Божиата сила, поставят себе си над Божието познание и след това биват побеждавани от Божиите пратеници, които със сила и мъдрост проповядват словото на мъдростта, и като осъзнаят нищетата си, се изплашват от Господа и се смиряват пред силата Му. Или може би князе на тоя век и бащи на загиващата мъдрост са наречени планините, разтърсващи се от Христовата сила, която Христос прояви в кръстния подвиг над притежаващия властта на смъртта. Защото, като мъжествен борец, Той повали и пребори *началства и власти и явно ги изложи на позор и на кръста възтържествува над тях* (Кол. 2:15).

(5) *Речни потоци веселят Божия град*. Морските води, силно смутени от ветровете, *забучаха и се развълнуваха*, а *речните потоци*, течащи безшумно и безмълвно напояващи достойните да ги приемат, *веселят Божия град*. Праведникът и сега пие жива вода и ще пие в още по-голямо изобилие от нея впоследствие, когато получи гражданство в Божия град. Но сега пие *смътно като през огледало* (1 Кор. 13:12), поради слабото разбиране на Божествените съзерцания, а тогава изведнъж ще приеме в себе си пълноводна река, която може да наводни с веселие целия Божи град. А коя е тази Божия река, ако не Светият Дух, пребиваващ според степента на вярата в достойните повярвали в Христа? Защото Той казва: *Който вярва в Мене, из неговата утроба (...) ще потекат реки от жива вода* (Иоан. 7:38); и още: *Ако някой пие от водата, която аз ще му дам, (...) водата, която му дам, ще стане в него извор с вода, която*

тече в живот вечен (Иоан. 4:14). И така, тази река весели всеки Божи град, независимо от това, дали под град, веселящ се от изливането на Светия Дух, разбираме Църквата на имащите жителство на небесата или всяко разумно създание - като се почне от небесните сили и се свърши с човешките души. Защото, според определението на някои, градът е сбор от хора, живеещи постоянно на едно място и управлявани от закон. Но същото определение за град подхожда и на горния Иерусалим, небесния град. Защото и там има събрание от първородни, написани на небесата; събрание на постоянно живеещи, поради неподвижността на пребиваване на светиите; събрание, управлявано от небесния закон. Затова за човешката природа е невъзможно да опознае реда на онзи начин на живот и всичките му украшения. Това са същите онези неща, които *око не е виждало, ухо не е чувало и човеку на ум не са идвали* и които *Бог е приготвил за ония, които Го обичат* (1 Кор. 2:9); освен това, знаем, че там са *десетки хиляди Ангели, тържественният събор на светиите и църквата на първородните, които са написани на небесата* (Евр. 12:22, 23). Давид казва за този град: *Граде Божий! Славни работи се разгласят за тебе* (Пс. 86:3). Бог дава на този град обещание чрез Исаия: *Аз ще те направя величие навеки, радост от рода в род. (...) Няма вече да се чуе насилие в земята ти, опустошение и разорение - в пределите ти; и стените си ще наричаш спасение* (Ис. 60:15, 18). Затова, като вдигнеш душевните си очи, по достоен за небето начин търси познания за Божия град. Но кой ще си представи в мислите си нещо достойно за тамошното блаженство, което Божията река весели и *чийто художник и строител е Бог* (Евр. 11:10)?

Всевишният е осветил Своето жилище (слав.). Тук пророкът може би има предвид богоносната плът, осветена от съединяването с Бога; затова под *Божие жилище* разбирай явяването на Бога в плът.

(6) *Бог е всред него; той няма да се поклати: Бог ще му помогне от ранно утро.* И тъй като е *всред* града, Бог му дарява непоклатимост, като му изпраща помощ при първите слънчеви лъчи. И независимо от това, дали името на този град приляга на горния Иерусалим, или на долната Църква, *Всевишният е осветил в него Своето жилище.* И тъкмо чрез това жилище, в което Бог се всели, Той застана наред града и му дари *да не се поклати.* А Бог е наред града, изпращайки навсякъде в него равномерните лъчи на Своя промисъл. Защото с това се спазва Божията правда, отделяща в еднаква мяра благодат за всички.

Бог ще му помогне от ранно утро. При нас утрото се предизвиква от видимото слънце, когато то се появява на нашия хоризонт; а утрото в душата се поражда от Слънцето на правдата, Което чрез изгряване на умна светлина води до настъпване на ден в приелия Го. Защото ние, човеците, във времената на незнанието бяхме в нощ; но когато разширим ръководното начало в нас¹, възприемем в себе си *сиянието на славата* (Евр. 1:3) и бъдем озарени от вечната светлина, тогава *Бог ще ни помогне от ранно утро.* Когато станем чеда на светлината и *нощта за нас се превали, а денят се приближи* (Рим. 13:12), тогава ще бъдем достойни и за Божията помощ. Затова Бог помага на града, като със собственото Си изгряване и появяване поражда в него утро. Защото е казано: *Ето Мъж - името Му е Изток* (Зах. 6:12 - слав.). Затова за този, в когото след разсейване на мрака на незнанието и лукавството изгрява умна светлина, настъпва утро. И тъй като Светлината дойде на света, за да не се препъва, ходещият в Нея, то помощта *И* донася утро. Или може би, тъй като възкресението стана рано сутринта, то Бог, Който победи смъртта на сутринта на третия ден на възкресението, *ще помогне на града от ранно утро.*

(7) *Разфучаха се народите; дигнаха се царствата: (Всевишният) даде Своя глас, и земята се разтопи.* Представи си град, против който опълчилите се срещу него врагове замислят коварни планове и същевременно го обсъждат много народи и царе, и скиптърносците на всеки от тези народи; после си представи непобедим по сила военачалник, който внезапно се явява на помощ на града, прекратява обсадата разпръсква сорището на народите, обръща царете в бягство и прави това единствено като вика силно към тях и поражда сърцата им със силата на гласа си. Затова, каква ли суматоха ще настъпи сред гонените народи и предалите се на бягство царе? Каква ли смесица от викове и непрекъснат шум ще се чува по време на паническото бягство? Всички места се изпълват с бягащи от страх, от което в градовете и селата, където се появяват бегълците, настъпват безредици. Пророкът посочва, че тази помощ е оказана на Божия град от Спасителя, като казва: *Разфучаха се народите; дигнаха се царствата: (Всевишният) даде Своя глас, и земята се разтопи.*

¹Тоест ума.

(8) *Господ на силите е с нас, Бог на Иакова е наш застъпник.* Пророкът видял възплътилият се Бог, видял родилия се от Светата Дева Емануил, *което ще рече: с нас е Бог* (Мат. 1:23), и затова пророчески извиква: *Господ на силите е с нас*, показвайки, че това е Този, Който се е явил на светите пророци и патриарси. “Нашият застъпник - казва той - не е някакъв друг Бог, различен от Онзи, за Когото съобщиха пророците, а е Иаковият Бог, Който каза на служителя Си в откровение: *Аз съм Бог Авраамов, и Бог Исааков, и Бог Иаковов.*

(9) *Дойдете и вижте делата на Господа - какви опустошения (слав.: чудеса) направи Той по земята: (10) прекратявайки войните докрай земя.* Словото призовава онези, които са далеч от истината, да се приближат до нея чрез познанието, като казва: *Дойдете и вижте.* Защото както за телесните очи големите разстояния правят представата за видимите обекти неясна, а приближаването дава яснота на видимото, така и при умствените съзercания този, който не се е приближил до Бога и не Му е станал близък посредством дела, не може да вижда Божиите дела с чисти очи на ума. Затова първо *дойдете*, приближете се, после *ще видите делата на Господа*, които са чудни и дивни и с които Той изуми враждебните и размирни по-рано народи и ги доведе до тишина. *Дойдете, деца, послушайте ме* (Пс. 33:12); също: *Дойдете всички отрудени и обременени* (Мат. 11:28). Това е гласът на Отца, Който с отворени обятия кани при Себе Си упорствалите до този момент. Затова, който е чул призива и се е приближил до Повеляващия, ще види всичко покорено на умиротворилия чрез кръста, *било земно, било небесно* (Кол. 1:20).

Ще строши лък и ще пречупи копие, щитовете с огън ще изгори (слав.). Виждаш ли миролюбие на Господ на силите, защото с Него са невидимите сили на ангелските войнства? Виждаш ли заедно с това мъжеството и човеколюбие на Военачалника на силите? Бидейки Господ на силите и притежавайки всички сонмове на ангелските войнства, Той не наранява никого от противниците, не поваля никого, не засяга никого, а строшава лъка и копието и изгаря с огън щитовете. Строшава лъка, за да не се изстрелват вече от него нажежени стрели; счупва копието, използвано при ръкопашен бой, за да не могат да получат рани онези, които врагът коварно напада отблизо. *И щитовете с огън ще изгори*, лишавайки противниците от защита и превръщайки всичко в благодеяние за враговете.

(11) *Освободете (Опразнете се -слав.) и познайте, че Аз съм Бог.* Докато се занимаваме с неща извън Бога, не можем да поберем в себе си познание за Бога. Защото кой, грижейки се за светското и потънал в плътска разсеяност, може да слуша внимателно учението за Бога и да има достатъчно старание за толкова важни съзercания? Не виждаш ли, че словото, попаднало сред тръни, бива заглушавано от тях (виж Мат. 13:22)? А тръните са плътските удоволствия, богатството, славата, житейските грижи. Търсещият познание за Бога трябва да застане извън всичко това и като доведе страстта в себе си до състояние на бездействие, да възприема познание за Бога. Защото как ще влезе понятие за Бога в душа, стеснена от предварително изпълнили я помисли? И фараонът знаел, че само за празния е присъщо да търси Бога, поради което и укорява Израила: “*Празни сте вие, празни, та затова и казвате: Да се помолим на нашия Господ Бог*” (Исх. 5:17). Но както е добро и полезно за отдаващия се на безделие онова безделие, което поражда у него безмълвие, необходимо за възприемане на спасителните учения, така е лошо безделието на атиняните, които с нищо друго тъй не обичаха да си прекарват времето, както с това - *да говорят или слушат нещо ново* (Деян. 17:21). На това безделие подражават някои и сега, като непрестанно употребяват свободното си време за измисляне на някакво ново учение. Такова безделие е приятно на нечистите и лукави духове. Казано е: *Когато нечистият дух излезе от човека, (...) казва: ще се върна на мястото, отдето излязох. И като дойде, намира я (къщата) празна, пометена и наредена* (Мат. 12:43, 44). Затова нека безделието ни да не отваря входната ни врата пред противника, а напротив, нека не оставяме вътрешния си дом празен, а предварително да вселим в себе си Христа чрез Духа! Пророкът първо дарил мир на онези, които до този момент били обезпокоявани от неприятели; и след това казва: “*Опразнете се от разсейващите ви врагове, за да съзercавате в безмълвие учението на истината*”. Затова и Господ казва: *Всеки (...), който се не отрече от всичко, що има, не може да бъде Мой ученик* (Лук. 14:33). И така, трябва да се освободим от съпружеските дела, за да се заемем с молитва; да се освободим от грижи за богатството, от желанието за земна слава, от наслаждаването на удоволствия, от завист и от всяко лошо дело против ближния ни, та когато душата ни е в тишина и не се смущава от никаква страст, в нея, като в огледало, да има чисто и непомрачено Божие озарение.

Ще бъда превъзнесен у народите, превъзнесен по земята. Очевидно Господ казва това за Своето страдание, както и в Евангелието е написано: *И кога Аз бъда издигнат от земята, всички ще привлече към Себе Си* (Иоан. 12:32). *И както Моисей издигна змията в пустинята, тъй трябва да се издигне Син Човеческий* на земята (Иоан. 3:14). И така, тъй като Той трябваше да бъде издигнат на кръст заради езичниците и да приеме възнесение над цялата земя, затова казва: *Ще бъда превъзнесен у народите, превъзнесен по земята.*

(12) *Господ на силите е с нас, Бог на Иакова е наш застъпник.* Зарадван от Божията помощ, пророкът два пъти възкликнал с едни и същи думи: *Господ на силите е с нас*, като настъпващ и нахвърлящ се върху врага, с пълно доверие към Спасителя на душите ни и убеденост, че при помощ от Негова страна нищо не ще пострада. *Защото, ако Бог е за нас, кой ще е против нас?* (Рим. 8:31) Дарилият победа на Иаков и след борба Провъзгласил го за Израил - ето Кой е нашият застъпник; *Самият Той воюва за нас. А ние нека безмълвстваме; защото Той е нашият мир, Който направи от двата народа един нов човек* (Еф. 2:14, 15 - слав.).

БЕСЕДА върху псалом четиридесет и осми

(1) За края, на Кореевите синове, псалом (слав.).

И езическите мъдреци се впусkali в размисли за целта на човека, но се разминали в представите си за това. Някои твърдели, че тази цел е знанието, други - успешното действие, трети - разнообразната употреба на живота и тялото; а четвърти, като станали скотоподобни, казвали, че тази цел е удоволствието. Но според нашето учение целта, заради която правим всичко и към която се стремим, е блажен живот в бъдещия век. И тази цел се постига, когато предоставяме на Бога да царува над нас. Досега разумът все още не е измислил нищо по-добро от това за разумната природа. Към тази цел ни подтиква и апостолът, като казва: *след това ще бъде краят, когато Той предаде царството Богу и Отцу* (1 Кор. 15:24). Същото представя и Софоний в пророчество, казвайки от името на Бога: *Защото е определено от Мене да събера народи, да свикам царства, за да излея върху тях Моето негодувание, всичката ярост на Моя гняв; защото от огъня на яростта Ми ще бъде погълната цялата земя. Тогава Аз пак ще дам на народите чисти уста, та всички да призовават името на Господа и да Му служат единомудно* (Соф. 3:8, 9). Мисля, че и ползата от псалмите, имащи такъв надпис, се свежда до същата цел. На това разбиране не противоречат и онези, които превеждат този надпис по следния начин: *Към победа¹ или: На победителя²*. Тъй като *смъртта биде погълната с победа* (1 Кор. 15:54) и унищожена от Казалия: *Аз победих света* (Иоан. 16:33), и тъй като всичко е победено от Христа и в името на Исуса ще преклони колене *всичко небесно, земно и подземно* (Фил. 2:10), Светият Дух справедливо предвъзвестява в победни песни приготвеното ни за бъдеще.

(2) *Чуйте това, всички народи; внимавайте в това всички, които живеете по вселената: (3) и прости, и видни* (слав.: *земнородни и синове човешки*), *както богат, тъй и сиромасх*. За слушателите на този, който призовава всички народи и всички живеещи по вселената ще е необходима твърде голяма сграда; а мисля, че с тази висока проповед той приканва към слушане и призовава и земнородните, и синовете човешки, и богатите, и сиромасите. Но каква е тази кула, толкова извисена над цялата земя, че от нея човек да може да види всички народи и да обхване с поглед цялата вселена? Кой вестител има толкова силен глас, че да говори разбираемо за толкова много слухове едновременно? Къде се намира тази сграда, която може да събере слушащите? Колко велик и колко мъдър трябва да бъде учителят, който е приготвил уроци, достойни за такъв събор? Потърпи малко и ще разбереш, че следващото е достойно за такава предизвестяване. Защото събирацията и свиквацията всички на проповед е Утешителят, Духът на истината, Който събира спасяваните чрез пророците и апостолите. И тъй като *техният звук се носи по цяла земя, и техните думи до краищата на вселената* (Пс. 18:5), затова е казано: *Чуйте, всички народи и всички, които живеете по вселената*. Затова и Църквата е събрана от всички състояния, така че никой да не остане лишен от полза. Защото има три групи призвани, които обхващат целия човешки род: *народи и живеещи по вселената, земнородни и синове човешки, богати и сиромаси*. И действително, кого Бог оставил извън проповедническата зала? Чуждите на вярата са наречени *народи*; пребиваващите в Църквата - *жители на вселената; земнородните* - това са мислещите за земното и отдадените на желанията на плътта; синовете човешки са проявяващите известно старание и упражняващите разума си; защото присъщото свойство на човека е разумността. *Богатите и сиромасите* сами показват отличителното си свойство: едните притежават излишъци от необходимото; а другите живеят, нуждаейки се от него. И тъй като Лекарят на душите не дойде да призове *праведници, а грешници към покаяние* (Мат. 9:13), то във всяка от споменатите по-горе групи поставил заслужаващи осъждане. Защото народите са по-лоши от живеещите по вселената, но пък са предпочетени при призоваването, за да могат тези, които се намират в лошо състояние, първи да получат полза от Лекаря. *Земнородните* пък са поставени преди *синовете човешки и богатите* - преди *сиромасите*. Групата на отхвърлените, на които им е трудно да се спасят, са призовани преди сиромасите. Защото такава е човеколюбието на Лекаря - първо помага на немощните. Но общуването при призоваването води същевременно и до мир, така че и тези, които до този момент са водили противоположен начин на

¹Теодотион.

²Аквила.

живот, чрез събирането заедно на едно място се приучават към взаимна любов. Нека богатият знае, че той и бедният са повикани с равна по чест проповед. Казано е: *както богат, тъй и сиромаш*. Остави навън преимуществото си пред нисшестоящите и гордостта от богатството и едва след това влез в Божията Църква. Затова нека и богатият не се превъзнася над сиромаша, и сиромашът да не се бои от могъществото на онези, които имат всичко в изобилие; и *синовете човешки* да не унижават *земнородните*, и *земнородните* да не странят от *синовете човешки*; и народите да свикнат с живеещите по вселената, и *живеещите по вселената* да приемат с любов *чуждите на завета*.

(4) *Устата ми ще изговорят мъдрост, и размишленията на сърцето ми - знание*. Тъй като, по думите на апостола, *със сърце се вярва за оправдаване, а с уста се изповядва за спасение* (Рим. 10:10), а съвместното действие на едното и другото в този процес предполага съвършенство, то пророческото слово обхванало в себе си и едното, и другото - и действието на устата, и размишлението на сърцето. Защото, ако в сърцето няма запаси от добро, как непритежаващият тайно съкровище ще го изнесе пред устата си? Ако притежаващият добро в сърцето си не известява за него с думи, ще му бъде казано: *Скрита мъдрост и потаено съкровище - каква полза от двете?* (Сир. 20:30) Затова за полза на другите *устата ми ще изговорят мъдрост*, а за собственото ми преуспяване сърцето да се учи на разум.

(5) *Ще наклоня ухо към притчата; с гусла (слав.: псалтир) ще откривя гатанката си*. Пророкът говори още в своя похвала, за да не бъдат презрени думите му, като предлагани като човешка измислица. "На каквото ме учи Духът - казва той - това и ви известявам. Казвам не мои, не човешки неща. Но понеже станах внимателен към *гатанките* на Духа, Който тайно ни преподава Божията мъдрост, то и ви откривам, и ви разяснявам тази *гатанка*, но ви я откривам не по друг начин, а с *псалтир* (слав.) А псалтирът е музикален инструмент, издаващ звуци в съчетание със сладко пеене с глас. Затова словесният псалтир се отваря най-вече тогава, когато делата се привеждат в съгласие с думите. И духовен псалтир е този човек, *който изпълни и поучи* (Мат. 5:19). В псалмите пророкът открива *гатанка*, като със собствения си пример показва възможността човек да изпълни преподаването. Като неосъзнаващ в себе си наличието на нищо нередно и неподобаващо в живота, пророкът уверено произнася следните думи:

(6) *Защо да се боя от лют ден? Беззаконието на петата ми не ще ме обкръжи* (слав.). Нарича *лют ден* деня на съда, за който е казано: *Денят Господен иде лют* (Ис. 13:9) за всички народи; на този ден - казва пророкът - делата (слав.: намеренията) на всеки ще го обкръжат (срв. Ос. 7:2). И точно тогава, понеже не съм извършил нищо беззаконно по пътя на живота, не ще се уплаша от лютия ден. Защото следите от греховете не ще ме обкръжат, не ще ме наобиколят, избличавайки ме с безмълвно обвинение; защото срещу теб не ще се изправи друг обвинител, освен самите дела, всяко от които ще се яви в собствения си вид: ще се явят блудството, кражбата, прелюбодейството, припомняйки и нощта, и начина на грехопадението, и специфичните му особености, и общо взето, ще се яви всеки грях, донасяйки със себе си ясен спомен за присъщия му признак. И така, следите от греховете не ще ме обкръжат; защото съм навел *ухо към притчата* и съм открил с *псалтир гатанката*.

(7) *Вие, които се надявате на силите си и се хвалите с голямото си богатство*. Думите на пророка са насочени към две групи лица - към земнородните и към богатите. Обръща се към едните, опровергавайки мнението им за силата им, а към другите - критикувайки превъзнасянето им с голямото им богатство. *Вие* - казва, - *които се надявате на силите си!* - Това са земнородните, които се надяват на телесната сила и мислят, че човешката природа има достатъчно сили да изпълни в пълен обем човешките желания, - и вие, които се надявате на несигурното богатство, чуйте: нужен е откуп за извеждането ви на свобода, която изгубихте, бидейки победени от насилието на дявола; защото дяволът, като ви зароби, не ще ви освободи от тиранията си, докато не пожелае да ви замени, подтикнат към това от някакъв равностоен откуп. Затова предлаганата цена не трябва да бъде еднородна с поробените, но многократно да надвишава цената им, та дяволът доброволно да ги освободи от пленничество. Затова брат не може да ни откупи. Защото никой човек няма сила да убеди дявола да освободи от властта си някого, който вече му е в ръцете. Човек и за собствените си грехове не може да даде на Бога умилостивителна жертва. А как ще успее да направи това за друго? И какво ли би могъл да придобие той на този свят, което да струва толкова много, че да служи за достатъчна замяна за душата, която по природа е скъпоценна, понеже е създадена по образа на своя Творец? И кой труд на сегашния век ще осигури на човешката душа достатъчен запас за преминаване в бъдещия век? Затова разбирам тези думи просто така: макар някой да се счита за много могъщ в този живот

и да е подсигурен с голямо богатство, псаломът го учи да отхвърли гордото мнение за себе си, да се смири *под крепката ръка Божия* (1 Петр. 5:6) и да не се надява на силата си, да не се хвали с голямото си богатство. Но може и да се издигнем малко с мисълта си и под надяващи се на силата си и хвалеци се с голямото си богатство да разбираме душевните сили, понеже и самата душа не притежава достатъчно сила за своето спасение. Дори някой от синовете човешки да е съвършен, но като няма в себе си Божията премъдрост, не струва нищо. Дори да е усвоил множество понятия от светската мъдрост и да е натрупал някакво богатство от знание, нека чуе цялата истина, а именно, че всяка човешка душа се е навела под тежкото иго на робството на общия враг на всички и като е загубила дадената ѝ от Твореца свобода, е отведена в плен от греха. Но за да бъде освободен, всеки пленник се нуждае от откуп. Брат *не може да изкупи брата си* и човек - самия себе си, защото откупващият със себе си друго трябва многократно да превъзхожда държания в плен и вече робуващ. Но и изобщо човекът по начало няма такава власт пред Бога, че да Го умилостиви за някой грешник; защото и сам е виновен за грях. *Защото всички съгрешиха и са лишени от славата Божия, оправдавайки се даром, с Божията благодат, чрез изкуплението в Христа Исуса, нашият Господ* (Рим. 3:23, 24).

Затова (8) *не ще даде на Бога откуп*³ (9) *за себе си и цената за избавянето на душата си* (слав.). И така, за изкуплението си търси не брат си, а Онзи, Който те превъзхожда по природа, не обикновен човек, а Богочовека Исус Христос, Който единствен може да *даде на Бога откуп* за всички нас, защото Него *Бог отреди да бъде с кръвта Си умилостивна жертва чрез вярата* (Рим. 3:25). Моисей бе брат на израилтяните, но не можа да ги откупи. А как обикновен човек ще откупи? Пророкът първо казва утвърдително: *Брат не ще избави*, а после със сила добавя въпросително: *А ще избави ли човек?* (ст. 8 - слав.). Моисей не е освободил народа от греха, а само помолил Бога да не наказва народа за греха. Той и за себе си не могъл да даде *откуп*, когато паднал в прегрешение и след толкова много и големи чудеса и знамения, които видял, произнесъл думи на съмнение: *Чуйте, непокорници, нима можем от тая скала да ви изкараме вода?* Затова и Господ заради тези думи *рече на Моисея и Аарона: задето Ми не повярвахте, и с това не явихте Моята светост пред очите на синовете Израилеви, вие няма да въведете тоя народ в земята, която Аз му давам* (Числ. 20:10, 12). Затова *не ще даде на Бога откуп за себе си*. Защото какво толкова ценно може да намери човек, че да го даде като откуп за душата си? Но се намери нещо, равно по стойност на всички хора взети заедно, което и бе дадено като цена за откуп на душата ни - това е светата и скъпоценна кръв на нашия Господ Исус Христос, която Той проля за всички нас. Затова и сме *скъпо купени* (1 Кор. 6:20). И така, щом *брат не ще избави, ще избави ли човек?* Щом като човек не може да ни избави, следователно Изкупилият ни не е човек. Затова, макар нашият Господ да поживя с нас в подобие на плътта на греха, не Го считай заради това за обикновен човек, не признавайки в Него силата на Божеството. Той не се нуждаеше да дава *на Бога откуп за Себе Си* и да избавя собствената Си душа, защото *не стори грях, нито се намери лъст в устата Му* (1 Петр. 2:22). И така, никой не може сам да се откупи, докато не дойде Връщаният *пленените от Своя народ* (Пс. 13:7), не със *сребро*, не с дарове, както е написано в (книгата на пророк) Исаия (вж. Ис. 52:3), а със Своята кръв. Поради дарената ни свобода Той - не обикновен човек, а Бог - ни нарече нас, които не сме Му братя, а Му бяхме станали врагове чрез грехопаденията си, Свои братя. Защото е казано: *Ще възвестя името Ти на братята Си* (Евр. 2:12; Пс. 21:23). Затова Изкупилият ни, ако насочим мисълта си към природата Му, не ни е брат и не е човек. А ако вземем под внимание благодатното Му слизане при нас, то Този, Който *не ще даде на Бога откуп за Себе Си*, но ще даде *откуп* за целия свят, тъй като не се нуждае от очистване, а Сам е очистването, и ни нарича братя, и слиза при човечеството. *Защото такъв Първосвещеник ни и трябваше: свет, незлобив, непорочен, отделен от грешниците и станал повисок от небесата, Който няма нужда всекидневно, както първосвещениците, да принася жертви първом за Своите грехове, та сетне за греховете на народа, сторени по незнание* (Евр. 7:26, 27; 9:7).

След това порокът казва: *И се потруди в този век, (10) и ще бъде жив докрай* (слав.). Изворът на Живота, Силата, неуморимото Естество *се потруди в този век, когато уморен от път, седеше си при извора* (Иоан. 4:6).

Няма да види гибел, (11) когато види мъдрите да умират (слав.). Защото Отец не ще даде на Неговия преподобен *да види тление* (Пс. 15:10 - слав.), когато хвалещите се с унищожима мъдрост почнат да умират. А ако искаш да разбираш тези думи и относно праведните хора, спомни си Иов, който казва: *Човек се ражда за труд* (Иов. 5:7 - слав.); а също и апостола: *Повече от всички тях се потрудих* (1 Кор. 15:10); и: *много*

³Εξίλασμα, умилостивителна жертва (гр.).

повече в трудовете (2 Кор. 11:23). И така, който се е потрудил в този век, *ще бъде жив докрай*. А който живее в разкош и във всякакъв разврат и поради изнежеността си се облича *в багреница и висон, всеки ден се весели бляскаво* (Лук. 16:19) и избягва да се труди заради добродетелта, той не се е потрудил в този век и не *ще бъде жив* в бъдещия, а само отдалеч ще гледа живота, измъчван в пламъка на пещта. А който е издържал хиляди подвизи заради добродетелта и заради придобиването ѝ в изобилие се е изпитал в трудовете, *ще бъде жив докрай*, като много потрудили се в скърби Лазар, като много отрудения в борбата с противника Иов. Защото е казано: *там почиват изнурените* (Иов. 3:17). Затова и Господ кани отрудените и обременените, за да ги успокои (вж. Мат. 11:28). А защо трудещите се в добри дела биват наричани *обременени*? Защото *който с плач е носил семе, с радост ще се върне, носейки своите снопи* (Пс. 125:6), пълни с плодове, които е отгледал според количеството на посятото. Затова обременени биват наричани тези, които, тъй като са посели *щедро, щедро и пожънват* (2 Кор. 9:6 - слав.), и с вечно веселие си приготвят снопи с духовни плодове. Който е избавен от Бога, дал за него *откуп*, той се е *потрудил* в този век, а после *ще бъде жив докрай*. Той и *няма да види гибел, когато види мъдрите да умират*. Който е предпочел тесния и многотруден пред гладкия и лек път, той по време на Божието посещение, когато онези, които не са повярвали на Божиите думи и са постъпвали според желанията на суетното си сърце, бъдат отведени на вечно наказание, *не ще види вечна гибел*, непрекътавящо страдание. А *мъдри* пророкът нарича или силните в хитростта, за които Иеремия казва, че *са умни (слав.: мъдри) за зло, ала не умеят да вършат добро* (Иер. 4:22); или под мъдри разбира и учениците *на преходните властници в тоя свят* (1 Кор. 2:6), които, *наричайки себе си мъдри, обезумяха* (Рим. 1:22). *Защото мъдростта на тоя век е безумство пред Бога* (1 Кор. 3:19). И тъй като тази мъдрост прави хората глупави, Бог казва, че ще погуби *мъдростта на мъдреците* и ще отхвърли *разума у разумните* (1 Кор. 11:19; Ис. 29:14). Затова правдоподобията на лъжовното знание са причина за смърт на убедените в тях. И такава смърт *няма да види* изкупеният от Онзи, Който благоволи да спаси вярващите с безумството на проповедта.

Безумният и неразумният заедно ще загинат и ще оставят на чужди богатството си. (12) И гробовете им са техни жилища вовеки, техни жилища от рода в род, нарекоха земите си със свои имена (слав.). По-горе псалмопевецът ги нарекъл с общото име *мъдри*, а сега ги подразделя на *безумни и неразумни*. И е очевидно, че ги е нарекъл *мъдри*, възползвайки се от името, което те сами си давали поради самотнението си. Както нарича богове онези, които по природа не са богове, следвайки в това навика на заблудените, така нарекъл и *мъдри* безумните и неразумните. Може да се прави разлика между *безумен и неразумен*. Безумен е този, който е лишен от благоразумие и не притежава проникателност в обикновените и човешки дела. Така, общоприето е благоразумни да бъдат наричани тези, които в житейските неща правят разлика между полезно и вредно; затова и в Евангелието е казано: *Синовете на тоя век в своя род са по-досетливи* (слав. : *по-мъдри*) *от синовете на светлината* (Лук. 16:8). Защото те са не просто *по-мъдри*, а са *по-мъдри* само по отношение воденето на плътския живот; те се наричат също *неправедни строители* за благоразумието в устройването на живота си. В същия смисъл *мъдри* са и змиите, които си правят дупки и при опасност по всякакъв начин избягват удари по главата. А *неразумен* е този, който не притежава най-важното в човека. А това е познанието за Бог Отец, признаването на Словото, съществуващо от начало у Бога, и просвещението, подавано от Светия дух. Такъв ум имат тези, които могат да кажат заедно с Павел: *Ние имаме ум Христов* (1 Кор. 2:16). Впрочем, според словоупотребата на Писанието, думите *безумен* и *неразумен* са взаимозаменяеми: то нарича безбожния *безумен*, като казва: *Рече безумец в сърце си: "няма Бог"* (Пс. 13:1); нарича и вредното за живота *неразумно*, както апостолът се изразява за падащите *в безразсъдни и вредни похоти* (1 Тим. 6:9). Така *безумният* и *неразумният* се стремят към един общ край - към *гибел*. Но някой може да каже, че *безумен* се нарича живеещият езически, а *неразумен* - ограничаващия живота по иудейски само със спазване на закона. Защото на такъв *безумец*, заради безбожието му, Бог рекъл: *Безумнико, нощес ще ти поискат душата* (Лук. 12:20). А плътският Израил е наречен *неразумен* от пророка, който казва: *И Ефрем стана като глупав⁴ гълъб - без сърце: призовават египтяни, отиват в Асирия* (Ос. 7:11). Затова, когато всички те бяха съкрушени от собственото си незнание, ние, чуждите, ставаме наследници на тяхното богатство. Защото заповедите станаха наши; наши са пророците, наши са патриарсите, всички праведници, живели от създаването на света; тези, които загинаха в безумието си, ни оставиха богатството си. И точно техните жилища, тоест жилищата на *безумния* и *неразумния*, са *гробове во веки*. *Жилищата* на тези, чиито живот е изпълнен с мъртви дела поради всякакъв грях, са *гробове во веки*.

⁴В текста на седемдесетте и при свети Василии: ἄνοους, синоним на ἀνόητος.

Който е станал мъртъв чрез грехопадения, той живее не в жилище, а в гроб, защото душата му е умъртвена. В жилище живее простодушният по нрав и простосърдечен Иаков, за когото е написано, че *бе човек кротък и живееше в шатри* (Бит. 25:27). А в гроб живее изцяло порочният, който не поставя и начало на обръщане от мъртвите дела, а се уподобява на *варосана гробница*, която с външността си привлича погледите, а *вътре* е пълна с *мъртвешки кости и с всяка нечистота* (Мат. 23:27). Затова, когато такъв човек говори, отваря уста не за Божието слово, а *гърлото му е отворен гроб* (Пс. 5:10). Ако някой, вярвайки в Христа, не показва съответстващи на вярата дела, той, като слушащ лошите учения и зле разбиращ намерението на Писанието, сам си изсича гробница в скала.

Техни жилища от рода в род; тоест, *гробовете са техни жилища во веки*. Пророкът, обяснявайки какви гробове има предвид и желаейки да покаже, че говори за телата, в които обитават умъртвели от пороци души, към думата *гробове* добавил: *техни жилища от рода в род*, защото човешките тела винаги се наричат жилища. Пак те *наричат и земите със свои имена*. Защото името на нечестивеца не се вписва в книгата на живите, не се причислява към Църквата на първородните, преброени на небесата; напротив, имената им остават на земята, защото те са предпочели тукашния преходен и кратък живот пред вечните жилища. Не виждаш ли, че някои строят в градовете площади и сгради за телесни упражнения, издигат стени, строят водопроводи, и че тези земни сгради се наричат с техните имена? А някои, като са поставили дамба с името си върху конски табуни, са решили с това и след живота си задълго да удължат спомена за себе си; и за да покажат пищност и в самите гробове, са написали имената си върху гробниците. Това са онези, които мислят по земен начин и считат тукашната слава и хорската памет за нещо достатъчно за тяхното блаженство. И ако видиш, че някой се гордее с лъжовно познание, присъединява се към последователите на някакви негодни учения и вместо с името християнин се нарича с името на някой ересиарх, например на Маркион или Валентин, или на някого от съвременните, то знай, че и тези хора *нарекоха земите със свои имена*, като се причислиха към покварените и напълно земни хора.

(13) *И човекът, бидейки в чест, не разбра това, присъедини се към безсловесните скотове и се уподоби на тях.* (14) *Тоя техен път е съблазън за тях. И след това с устата си ще започнат да одобряват* (слав.). Велико нещо е човекът и ценно нещо е мъжът, който проявява милост (Притч. 20:6 - слав.); неговата ценност се състои в естественото му устройство. Защото кое друго на земята е сътворено по образа на Създателя? На кого друго са дадени началство и власт над всички твари, живеещи на сушата, във водата и във въздуха? Той стои малко по-ниско от ангелския чин и то - поради съединяването със земно тяло. Но макар Бог да създаде човека *от земна пръст* (Бит. 2:7), а *служителите Му, да са огнен пламък* (Евр. 1:7), при все това и в човеците е налице способност да разбират и опознават своя Творец и Създател; защото *вдъхна в лицето му*, тоест, вложи в човека нещо от собствената Си благодат, та човекът по подобното да опознава подобното. Впрочем, *бидейки в такава чест*, още повече, че е създаден по образа на Твореца, почетен е повече от небето, от слънцето, от звездните сонмове (защото кое небе се нарича образ на Всевишния бог? Какъв образ на Твореца имат в себе си слънцето или луната, или другите звезди? Дадени са им неодушевени и веществени, макар и прозрачни тела; не притежават нито разум, нито воля, нито самовластна свобода; напротив, те са роби на необходимостта, поради която винаги неизменно се въртят около едно и също нещо), издигнат по чест повече от всички тях, човекът не разбра това, а, като престана да подражава на Бога и да се уподобява на Създателя, и като стана роб на плътските страсти, *присъедини се към безсловесните скотове и се уподоби на тях*. Ту като *луд по кобили кон цвили подир жената на ближния си* (Иер. 5:8 - слав.), ту като *хищен вълк* се спуска към чуждото (Иез. 22:27 - слав.), а понякога чрез коварство против брат си се уподобява в лукавството на *лисица* (Иез. 13:4). Но ако създаденият по образа на Твореца не осъзнава първоначалното си устройство, не иска да разбере цялото Божие домостроителство за него и по него да си прави извод за собственото си достойнство, а до такава степен забравя всичко това, че, като отхвърли образа на Небесния, възприема образа на земния, това наистина е голяма безразсъдност и животинско неразумие. И за да не остане той в греха, заради него *Словото стана плът, и живя между нас* (Иоан. 1:14), и до такава степен се смири, че прояви послушанието *Си дори до смърт, и то смърт кръстна* (Фил. 2:8). Ако не помниш първоначалния си произход, придобий представа за достойнството си по дадената за теб цена. Виж какво е дадено в замяна за теб и разбери колко струваш. Купен си със скъпоценната Христова кръв; не бъди роб на греха; проумей цената си, за да не се уподобиш на *безсловесните скотове*.

(14) *Тоя техен път е съблазън за тях* (слав.). Нашият Домостроител - Бог - ни спира по пътя на порока, като ни поставя спънки и препятствия, та, като изоставим неразумния живот, *след това с устата си да почнем*

да одобряваме, със сърце вярвайки за оправдаване, а с уста изповядвайки за спасение (Рим. 10:10). Павел гонеше и разоряваше Христовата Църква, продължаваше да върви по лукавия път, но след това с устата си започна да одобрява, възвестявайки в синагогите, че *Този е Христос* (Деян. 9:22).

(15) *Като овци ги затварят в преизподнята; смъртта ще ги пасе.* Този, който отвлича в плен, като враг, вече е затворил скотоподобните и присъединилите се към *безсловесните скотове* хора като овце и ги е поверил на смъртта да ги пасе; защото смъртта пасеше хората от Адам и по времето на Моисеевия закон, докато не дойде истинският Пастир, Който положи душата Си за овцете, и после, като ги възкреси със Себе Си и ги изведе от адовата тъмница в утрото на възкресението, ги предаде на *праведниците*, тоест на светите ангели, да ги пасат.

А на утрото праведниците ще господаруват над тях. Защото към всеки верен е прикрепен ангел, достоен да вижда Небесния Отец. По този начин *праведниците ще господаруват над тях* след освобождаването им от най-горчивото робство, и *ще господаруват* след като те достигнат до утрото, тоест след пристигането им при Изтока на светлината. Разгледай цялата логическа връзка между употребените в Писанието изрази. *Човекът, бидейки в чест, не разбира това, присъедини се към безсловесните скотове.* Този, който поради устройството си е удостоен с чест, но поради живеещия в него грях, не се самоосъзнава, *се присъедини към безсловесните скотове.* След това, когато той, след като се направил чужд на Божието Слово, станал безсловесен, врагът го грабнал като овца, нямаща пастир, затворил го в ада и го дал на смъртта да го пасе. Затова избавеният от ада и освободеният от лукавия пастир казва: *Господ ме пасе* (Пс. 22:1 - слав.); пасе ме не смъртта, а животът; не падението, а възкресението; не лъжата, а истината.

И помощта им ще овехтее в ада (слав.). Пророкът казва това или за смъртта, която въпреки всичките си пособия не можа да задържи пленниците си пред Този, Който победи *имащия власт над смъртта*. Всичките им пособия станаха вехти и безсилни. Тогава ще се окаже нищожна и помощта от прелъстените по ум хора, които мислят високо за богатството, славата и властта си. *Ще овехтее в ада*, когато безсилието им излезе наяве. Или може би помощта на праведните, изкупени от Господа, ще стигне до ада. Защото те *не получиха обещаното, защото Бог предвидя за нас нещо по-добро, та тези, които бяха преди нас, да не постигнат съвършенство без нас* (Евр. 11:39, 40).

(16) *Но Бог ще избави душата ми от властта* (слав.: *от ръката*) *на преизподнята, кога ме приеме.* Ясно пророкува за слизането на Господ в ада, Който заедно с другите души избавил и душата на самия пророк, за да не остава тя в ада.

(17) *Не бой се, кога човек богатее, кога славата на дома му расте. Не бой се* - казва пророкът - *кога човек богатее.* И тази проповед е необходима на живеещите по вселената, на земнородните и синовете човешки, на богатите и сиромасите. *Не бой се, кога човек богатее.* “Когато видиш - казва пророкът, - че неправедният е богат, а праведникът е беден, *не бой се.* Не се смущавай от мисълта, че уж изобщо не съществува Божи Промисъл, наглеждащ човешките дела, или пък дори и да има Божи надзор, Той не достига до надземните места, та да прониква и в нашите дела. А ако Промисълът би отреждал всекиму каквото му е присъщо, то праведниците, които умеят да се разпореждат с богатството, биха били богати, а порочните, които превръщат богатството в инструмент на своята порочност, биха били бедни”. И така, тъй като мнозина сред *народите и земнородните* разсъждават по подобен начин и от видимото неравенство в разпределението на житейските блага си правят извод, че светът е оставен без Промисъл, псаломът се обръща към тях, успокоявайки невежото вълнение на мислите им, както и в началото ги призовал да слушат наставленията. Или може би пророкът се обръща специално към сиромаша и казва: *Не бой се, кога човек богатее.* Защото бедните имат голяма нужда от утеха, за да не се плашат от силните. “Когато умира, богатият няма никаква полза от богатството си - казва пророкът, - защото не може да го вземе със себе си. И от наслаждаването на богатството той е получил единствено тази изгода, че душата му приживе е била облажавана от ласкатели.

(18) *Умирайки* - казва пророкът, - *няма да вземе цялото това изобилие; а едва ще вземе дреха, за да прикрие срама си, и то ако слугите, които го подготвят за погребение, пожелаят.* Той е щастлив, ако получи малко парче земя, която погребващите го от жал ще му дадат, и те ще направят това за него от уважение към общата човешка природа, не правейки дар на него, а оказвайки чест на човешката природа. Затова, като гледаш настоящето, не бъди малодушен, а очаквай онзи блажен и безкраен живот; защото тогава ще видиш,

че и бедността, и безславието, и липсата на наслади са от полза за праведника. И не се смущавай, като виждаш, че сега мнимите блага се разпределят сякаш несправедливо. Защото ще чуеш как на богаташа ще му бъде казано: *Ти получи вече доброто си приживе*, а на сиромаша - че приживе вече е получил *злото*. Затова справедливо единият се *утешава*, а другият се мъчи (Лук. 16:25).

(19) *Почита Те, когато му правиш добро* (слав.). Пророкът казва за земния човек, който счита за блага единствено преимуществата на настоящия живот - богатството, здравето, властта, че *почита* Бога, когато му бъде сторено добро, а при нещастие изригва всякаква хула. Защото пророкът, след като оставя сиромаша, се обръща към Бога, като в обвинението срещу богатството включва и това, че богатият благодари на Бога само при щастие, а при скръбни обстоятелства не е благодарен. По подобен начин и дяволът обвинява Иов, че *той не току тъй почита Господа* (Иов. 1:9 - слав.), а има награда за благочестието си - богатството и всичко останало. Затова, за да бъде показана добродетелта на този мъж, Бог го лишил от всичко, което имал, та по всякакъв начин да проличи благодарността на този човек към Бога.

(20) *Ще отидеш чак до рода на бащите му*⁵. Мисля, че това е казано за грешника, който познава Бога дотолкова, доколкото му е предадено от обичая на отците му, а със силата на собственото си мислене не придобива нищо и не добавя нищо към познанието на истината. "Толкова се приближаваш, Боже - казва пророкът, - и в него има такава представа за Теб, каквато е имало *в рода на бащите му*". И тук пророкът описва високото духовно бездействие, пълното оземляване и плътлюбие на човека, който тъне в богатство и разкош и чийто ум е задушен от житейски грижи. Затова *даже до века няма да види светлина* (слав.). Защото поверилите себе си на слепи учители сами са се лишили от наслаждаване на светлината. Но думите: *Ще отидеш чак до рода на бащите му* имат и друг смисъл, а именно: "Ти наказваш не само тези, които се отдават на порочен живот и на, макар и отечески, но чужди на благочестието учения, но търсиш сметка и от онези, които са били виновници за превратните учения". И точно това означава казаното: *Ще отидеш чак до рода на бащите му*. Защото виновен е не само имащият лоши представи за Бога, но и този, който е довел другите до тази гибел. А такива са тези, които са наследили греха на предците си и като са го затвърдили в себе си с помощта на някой стар обичай, са го направили незаличим. *Даже до века няма да види светлина*. Защото те биват изпращани *във външната тъмнина; там ще бъде плач и скърцане със зъби* (Мат. 8:12); и биват подлагани на това по силата на справедливо решение на Божия съд; защото приживе заради лошите си дела са мразели светлината.

(21) *И човекът, бидейки в чест, не разбра това, присъедини се към безсловесните животни и се уподоби на тях* (слав.). Това е глас на съжаляващ. Човекът, понижен с *малко нещо спроти Ангелите* (Пс. 8:6), за когото и Соломон казва: *Велико нещо е човекът и скъпоценно нещо е мъжът, който върши милост* (Притч. 20:6 - слав.), този човек, поради това, че не осъзна достойнството си, а се покори на плътските страсти, се *присъедини към безсловесните животни и се уподоби на тях!*

⁵Според превода на седемдесетте, славянския и синодалния превод: *той ще отиде в рода на своите бащи*.

БЕСЕДА върху псалом петдесет и девети

Като гледам усърдието ви да слушате и немощта на моите сили, си представям едно вече поотраснало кърмаче, което още не е отбито от гърдите на майка си и тревожи майчината гърд, пресъхнала поради заболяване. Майката знае, че изворът на мляко у нея е пресъхнал; но привлечена и обезпокоена от кърмачето, му подава гърдата си, не с намерението да го накърми, а за да прекрати плача му. Така, макар силите ми да са пресъхнали от продължителни и различни телесни недъзи, но са готови да ви предложат ако не значителна наслада, то поне известно удовлетворение; защото преизобилието на вашата любов ще се задоволи и с това, ако влечението ви към мен бъде утолено само щом чуете гласа ми. Затова нека Божията Църква чуе думите ми и да се научи да казва това, което неотдавна произнесохме: (13) *Дай ни помощ в скръбта; и суетно е човешкото спасение* (слав.). Така че смисълът на псалома може би не ми позволява да се извинявам със заболяване, щом като скръбта приготвя помощ, а не служи като повод за немощ. И така, на тези, които са били отхвърлени заради греховете си и после поради Божието човеколюбие отново са били приети, им приляга да кажат: (3) *Боже! Ти ни отхвърли, Ти ни съкруши, разгневи се и ни помилва* (слав.) Или по-добре да кажа: тъй като в хода на мисълта словото по естествен начин се среща с казаното в псалома, ще се спра накратко на тълкуванието му.

Историята на предлагания псалом, ако изхождаме от буквалното значение на надписа му, досега не е открита в нито един боговдъхновен разказ. Впрочем усърдните изследователи на Писанието ще намерят нещо сходно с тази история във Втора книга Царства, в която пише следното: *Давид порази Адраазара, сина на сувския цар Рехова, когато тоя отиваше да възстанови властта си при реката (Ефрат); и взе Давид от него хиляда колесници и седем хиляди конници, и двайсет хиляди пешаци; и преряза Давид жилите на всички колеснични коне, като (си) остави от тях за сто колесници* (2 Царств. 8:3, 4). И малко по-надолу се казва: *И царува Давид над всички израилтяни и съдеше и раздаваше правда на целия си народ. А Иоав, син Саруев, беше началник над войската* (ст. 15, 16). И малко по-нататък: *и пратиха амонитци да наемат сирийци от Бет-Рехов и сирийци от Сува - двайсет хиляди пешаци (...)* *Като видя Иоав, че неприятелската войска беше се разположила срещу него и отпреде и отзаде, избра войници измежду всичкия отбор израилтяни, и ги нареди против сирийци (...)* *Когато всички подвластни на Адраазара царе видяха, че израилтяните ги поразиха, склучиха с израилтяните мир и им се покориха* (2 Царств. 10:6, 9, 19). Намираме, че надписът на псалома е в съответствие с тази историческа извадка с изключение на това, че този надпис върху стълб датира от времето, когато Давид станал най-известен и бележит с войнските си достойнства.

Затова си заслужава да изследваме защо той започва с тъгуване и плач, когато би трябвало да се радва и да чувства сърдечно утешение поради успехите си; защото едни словесни изрази подхождат на тържествуващите, а други - на печалните. А победите са повод за всенародно тържество не само за воините, но и за земеделците, търговците, занаятчиите, за всички ползващи се от благата на света. И така, защо казва: *“Боже! Ти ни отхвърли, Ти ни съкруши”*, а същевременно Бог ги направил победители? По какъв начин е съкрушил тези, които толкова подсилил, като увеличил оръжието им, колесниците, конете, поданиците им и направил подчинена на тях цялата страна, цяла Арабия, Финикия и Месопотамия? Любопитно е да се разбере, не изразяват ли тези думи някаква неблагодарност? Давид разгромил първо сувския цар Адраазар, взел от него хиляда колесници, седем хиляди *пешаци*, после поробил сирийския цар, който помагал на победения Адраазар, направил го свой васал, за кратко време избил двайсет и две хиляди души от войската му; и спечелил трета победа, когато военачалникът му Иоав победил Амоновите синове, опълчили се пред градските *порти* (2 Царств. 10:8), като разделил силите си на две части и едните срещнал в лице, а другите победил, като нападнал в тил. И как при такива доблестни подвизи се изразява толкова печално и унило, като казва: *Боже! Ти ни отхвърли, Ти ни съкруши, разгневи се и ни помилва?*

Макар времето на този надпис върху стълб да било време на успехи, при все това силата на написаното се отнася за *края*; а под *край* се разбира онова, което ще се случи при свършека на света. Затова казва, че псаломът е написан за *искащите да се изменят*. И може да се разбира общо за целия човешки род, тъй като

ползата от псалом се простира върху всички. Защото изменящи се и *искащи да се изменят* са тези, които нито тялото запазват в еднакво състояние, нито в душевната си нагласа са винаги постоянни, а се изменят в тялото с промяна на възрастта и променят мислите си, съобразявайки се с различни обстоятелства. Защото сме едни, когато сме още деца, други, когато вече сме юноши, съвсем други, щом възмъжеем; и отново се променяме напълно, щом остареем. Също така сме едни при радостно състояние на нещата и ставаме други при нещастно стечение на обстоятелствата; едни сме, когато сме болни, и други, когато сме здрави; едни сме по време на сватба, други сме по време на тъга. Или, тъй като не е казано: “*За искащите да се изменят*”; а това изречение има вид на пророчество, защото посочва бъдеще време, то под *искащи да се изменят* е по-подходящо да се разбират онези, които, след като изоставят навика на бащите към суетното, съгласуват живота си с евангелската строгост. Затова псаломът е написан не за тогавашните иудеи, а за нас, *искащите да се изменим*, за нас, които заменяме многобожието с благочестие и идолската заблуда - с познание за Сътворилия ни, които вместо беззаконното сластолюбие избираме законното целомъдрие и заменяме свиралата, хоровете и пиянството с псалом, пост и молитва. И така, ако някой каже, че този псалом е написан за нас, няма да съгреша против истината. Затова и *Божиите слова* (Рим. 3:3 - слав.) са наши и се четат в Божията Църква като изпратени от Бога дарове, представлявайки своеобразна духовна храна, подавана от Духа.

Но псаломът е написан и като *надпис върху стълб*, тоест не бива да го слушаме небрежно. Не позволявай на думите на псалом, след като са се запечатали за кратко в паметта ти, после да се слоят и да се заличат в ума ти, както написаното върху някакъв нетраен материал скоро започва да изчезва; а ги пази написани в душата си като върху стълб, тоест неизменни, твърди, завинаги вкоренени в паметта.

А ако иудеинът почне да ни изключва, казвайки, че псаломът не е написан за нас, да го посраммим с написаното в същия псалом, да му обясним неразделността на призива и това, че той събира отдалечени помежду им, свиква далечни и прави мнозината единни чрез вярата в Христа. Казано е: (9) *Мой е Галаад, Мой е Манасия*; и *Ефрем* назовал, и *Иуда* добавил, и *Моав* причислил, заплашва, че ще настъпи срещу Идумея и същевременно благовести за покорността на всички: (10) *Другоплеменници Ми се покориха* (слав.).

Боже! Ти ни отхвърли. Отхвърли ни, които се отдалечаваме от Теб според степента на греховете си; съкруши купищата на нашето лукавство, като ни облагодетелстваш с това, което ни довежда до немощ; *разгневи се*, когато по естество бяхме чеда на гнева (Еф. 2:3), *лишени от надежда и безбожници в света* (Еф. 2:12); *помилва ни*, когато предложи Единородния си (Син) за *умилостивна жертва* за нашите грехове (Рим. 3:25), та в кръвта Му да намерим *избавление* (Еф. 1:7 - слав.).

Но ние, облагодатените от Теб (срв. Еф. 1:6), не бихме разбрали това, ако Ти не ни бе напоил (5) *с вино на умиление* (слав.). Вино се нарича словото, чрез което ожесточеното сърце идва на себе си.

(6) *Даде на боящите се от Тебе знак, чрез който да избягат от лицето на лъка* (слав.). Моисей поставяше на праговете на израилтяните като знак овча кръв; а Ти ни даде знак - самата кръв на непорочния агнец, заклан за греховете на света. И Иезекиил казва, че се дава *знак по челата на людетте*. Казано е: *Идете след него в града и убивайте; нека вашето око не жали, и не щадете; старец, момък и девица, младенец и жени бийте до смърт, ала не закачайте ни едного човека, който има знак* (Иез. 9:4-6).

(8) *Бог рече в Своето светилище: ще възтържествувам, ще разделя Сихем*. Сихем, избран участък земя, даден от Иаков на Иосиф (виж Бит. 48:22; Ис. Нав. 24:32), е предобраз на Завета, който на пръв поглед бе даден само на Израил. *Ще разделя* точно този избран Завет и ще го направя общ между израилтяните и останалите. А когато заветът бъде разделен между всички и ползата стане обща за всички облагодатени от Бога, тогава и *долината на жилищата ще се размери* (слав.), тоест, цялата вселена, сякаш по жребий, ще бъде разделена за селища на всяко място. Тогава Умиротворяващият ще съедини и далечните помежду им, били земни, били небесни (ср. Кол. 1:2); и ще *направи от двата народа един* и ще *разруши преградата, що беше посред* (Еф. 2:14).

(9) *Мой е Галаад, Мой е Манасия*. Галаад е потомък на Манасия (вж. 1 Парал. 7:17). С това се посочва слизащият от Бога последователен ред на патриарсите, *от които е и Христос по плът* (Рим. 9:5). И *Ефрем е крепост* (Пс. 107:9) *на главата Ми, Иуда е мой цар* (слав.). Съединява разкъсаните части с единомислие.

(10) *Моав е съд на упование*, или както казва друг тълкувател, *съд за миене (умивалница)*¹, или *съд на безгрижие*², тоест отхвърлен човек, на когото заплашително е казано, че не ще влезе в Господнята Църква - защото *амонитец и моавитец не бива да влиза в обществото Господне* нито до трето, нито до десето коляно и даже *довека* (Втор. 23:3). Впрочем, тъй като Кръщението дава опрощаване на греховете и осигурява на длъжниците безгрижие, пророкът, посочвайки избавлението и ставането на човека свой на Бога чрез Кръщението, казва: *Моав е умивалница или съд на безгрижие. И така всички другоплеменници се покориха*, като се приведоха под Христовото иго.

(11) Затова и *върху Идумея простир а обувката Си* (слав.). А *обувката* на Божеството е богоносната плът, чрез която То слезе при човечите.

(12) С тази надежда, облажавайки времето на Господнето пришествие, пророкът казва: (11) *Кой ще ме въведе в града на оградението?* (слав.) И може би има предвид Църквата, наричайки я град, защото тя е събрание от законно заселващи се и *град на оградението* поради оградата на вярата. Затова един тълкувател³ доста сполучливо е превел: *в оградения град*. И така, кой ще ми даде да видя тази велика гледка - Бога, дошъл при човечите? Думите на Господ: *Защото мнозина пророци и праведници са много желали да видят, каквото вие виждате, и не видяха* (Мат. 13:17), посочват точно това.

(13) *Дай ни помощ в скръбта* (слав.) Нека търсим помощ не в силата, не в доброто състояние на плътта; да пожелаем застъпничество не от някого от считаните за големци сред хората. Победа се спечелва не с много пари, не с превъзходство в силата, не с голяма слава, обратно, Господ ще даде помощ на търсещите Го от преизобилието на скръб. Такъв бе и Павел, който се хвалеше със скръбите; затова можа да каже: *кога съм немощен, тогава съм силен* (2 Кор. 12:10). *Дай* и на нас, Господи, *помощ в скръбта*; защото *скръбта поражда търпение, търпението - опитност, опитността - надежда, а надеждата не посрамя* (Рим. 5:3-5). Виждаш ли докъде те извежда скръбта? До непосрамваща надежда! Болен си? Търпи благодушно, *защото Господ наказва, когото обича* (Евр. 12:6). Беден си? Радвай се, защото те чакат Лазаровите блага. Търпиш безчестие за Христовото име? Блажен си, защото безчестието ти ще се превърне в ангелска слава.

Нека се убедим, братя, по време на изкушение да прибягваме не към човешки надежди и не тук на земята да търсим помощ, а да извършваме моления със сълзи и въздишки, с усърдна молитва, с напрегнато бдение; защото помощ от скръбта получава този, който презира човешката помощ като суетна и укрепва в надеждата на Можещия да ни спаси, укрепва в нашия Господ Иисус Христос, Комуто слава и власт във вечните векове. Амин.

¹Така превежда Аквила. Така е и според синодалния превод на български език.

²Според превода на Симах.

³Симах.

БЕСЕДА върху псалом шестдесет и първи

(1) За края. За Идитум (слав.), псалом Давидов.

Известни са ни два псалом с надпис: *За Идитум* - тридесет и осми и този, който е пред нас. Мисля, че псалмите са съчинени от Давид, а са предадени на Идитум, за да ги използва при изцеляване на душевните (си) страсти и чрез пеенето им пред народа Бог да се прославя и слушащите хармоничното пеене да поправят нрава си. Защото Идитум бил свещен псалмопевец, както ни свидетелства историята в книгата Паралипоменон, като казва: *И с тях Емана и Идитуна славеха Бога, свирейки с тръби и кимвали и с разни свирала* (1 Парал. 16:41, 42). И малко по-надолу: *Давид и началниците на воинството отделиха за служба синовете Асафови, Еманови и Идитунови, за да песнопяят на гусли, псалтири и кимвали* (1 Пар. 25:1).

И единият, и другият псалом разсъждават предимно за търпението, чрез което се укротява душевната раздразнителност, а след премахването на всяко високомерие смиренното се усъвършенства. Защото е трудно да си представим човек, който не търпи да бъде по-долу от всички и последен, да може някога или укоряван да сдържи гнева си, или по време на скръб да победи изкушението с дълготърпение. А който е преуспял във висшето смирение, щом чуе укори, понеже се самоосъзнава като заслужаващ още по-голямо унижение, не ще се смути душевно от това, че го безчестят с думи. Но ако го нарекат беден, знае, че наистина е беден във всичко и недостатъчен и всеки ден се нуждае от подаяние от Господа. Ако го нарекат човек с ниско потекло и неизвестен в света, в сърцето му отдавна е запечатано, че е създаден от пръст.

Затова в първия от тези псалми псалмопевецът казва: *рекох си: ще пазя пътищата си* (Пс. 38:1); и описва както коварството на грешника, така и собственото си търпение. *Когато нечестивият се опълчи против мен - казва - онемях и се смирих, и замълчах дори за доброто* (2 - слав.). После продължава: *Наистина, пълна суета е всеки човек, който живее* (6). И по-нататък: *събира и не знае, кому ще се падне то* (7).

А в настоящия псалом започва с недоумение, сякаш разговаряйки с душата си и продължавайки започнатия преди това разговор. За да не би душата, като се покори на мъдруването на плътта, да се отдаде на гняв и скръб, казва: *“Защо правя душата, на която Творецът е поверил управлението на тялото и на телесните страсти, робиня на негодните страсти?”*. Затова тя трябва да властва над страстите и да служи на Бога. Защото е невъзможно в душата да царуват едновременно грехът и Бог; напротив, тя трябва да взема превес над порока и да се покорява на Господаря на всички. Затова пророкът, обръщайки се към онзи, който му праща изкушения, възбужда против него голямо множество злини и се опитва да пороби висотата на духа и да го подчини на плътта, сякаш като избличение на суетността на тези коварни замисли, казва: *“Защо ме караш да служа на този, на когото не съм длъжен да служа? Имам си Господар; познавам истинския Цар”*.

(2) *Не на Бога ли ще се покори душата ми? Защото от Него е моето спасение* (слав.). Пророкът е казал причината за загрижеността за своята подчиненост, а именно тази, че спасението е от Бога. За Твореца е присъщо да се грижи за безопасността на творенията Си. Или: *от Него е спасението*, тоест Давид пророчески предвижда бъдещата благодат на Господнето възплъщение; затова казва, че трябва да служим на Бога и да Го обичаме. Той извърши такова голямо благодеяние към човешкия род, че *и собствения Си Син не пощади, а Го отдаде за всички ни* (Рим. 8:32). Защото за Писанието е обичайно да нарича спасението на Христа Божие, както казва и Симеон: *Сега отпускаш Твоя раб, Владико, (...) защото очите ми видяха Твоето спасение* (Лук. 2:29, 30). И така, нека се покорим на Бога, защото от Него е спасението. Пророкът обяснява що е спасение: това не е обикновено действие, даващо ни определена благодат за избавяне от немощ и за благосъстояние на тялото. Но що е спасение?

(3) *Защото Той е Бог мой и Спасител мой, Застъпник мой; няма да се поколебая повече* (слав.). Нашият Бог е Синът Божий; Той е и Спасителят на човешкия род, подкрепящ немощта ни, прекратяващ смущението, пораждано в душите ни от изкушенията. *Няма да се поколебая повече*. Псалмопевецът, като човек, осъзнава, че се смущава. *Повече*. В човешката душа е невъзможно да няма известно смущение от изкушения. Докато

съгрешаваме рядко и в не чак дотам важни неща, само леко се поклащаме, като растения, поклащани от лек ветрец. Но когато лошите ни дела станат и по-многобройни, и по-значими, тогава според степента на нарастващите грехове, обикновено се усилва и смущението в нас. И едни се разклащат неимоверно много, а други стигат дотам, че изтръгнати от корен, биват повалени, когато напорът на порока по-силно от всяка буря изтръгва сякаш корените на душата, на които тя се е крепяла чрез Божествената вяра. “Затова и аз - казва псалмопевецът - са колебаех, като човек, но *няма да се поколебая повече*, защото десницата на Спасителя ме подкрепя.

(4) *Докога ще нападате човека? Убивате го всички вие, нападате го като наклонена стена и като разрушена крепост* (слав.). Псалмопевецът отново спори с лукавите служители на дявола, оплаквайки се от безмерността на предприеманите от тях зли замисли. “Ние, хората, сме слаби живи същества, а вие ни *нападате*, като не се задоволявате с първото нападение, а нападате втори и трети път, докато повалите душата на човека, когото сте срещнали, така че тя заприлича *на наклонена стена и разрушена крепост*. Стената, докато стои в изправено положение, е устойчива, а щом се наклони, неминуемо ще се разруши и ще падне; защото едно тежко тяло и след накланяне може да бъде изправено, а телата, съставени от много части, щом натежат на една страна, вече не могат да бъдат изправени. И така, псаломът дава да се разбере, че тъй като човешката природа, бидейки сложна, е наклонена от греха, тя неминуемо ще се разруши, та след като бъде обновена от Твореца, Който я е създал в началото, да придобие безопасност, неразрушимост и неподатливост, по нечий недоброжелателен замисъл, към ново падане. Казано е: *вие пък сте Божия нива, Божие здание* (1 Кор. 3:9). Именно това здание разклати врагът; Творецът поправи възникналите в него повреди. И по този начин, макар разрушението да е неминуемо поради греха, възкресението е велико поради безсмъртието.

(5) *Обаче се съвещавах да отхвърлят цената ми; тичаха с жажда; с устата си благославяха, а със сърцето си проклинаха* (слав.). Цената на човека е Христовата кръв. Защото е казано: *Вие сте скъпо купени* (слав.: *На висока цена сте купени*); *не ставайте роби на човеци* (1 Кор. 7:23). Воините на лукавия замисляха да направят тази цена безплодна за нас, като отново поробят веднъж освободените. *Тичаха с жажда*. Пророкът описва жестокостта на коварството на демоните - те се нахвърлят върху нас, жадувайки гибелта ни. *С устата си благославяха, а със сърцето си кълнях*. Мнозина одобряват лошите дела: наричат шегобиеца забавен, сквернословца - познаващ обноските, прекалено визискателния и гневливия - човек, незаслужаващ презрение, хвалят скъперника и необщителния за пресметливостта, разточителния - за щедростта, блудника и развратника - за уменията да се наслаждава и за волността при общуване; и общо взето, украсяват всеки порок със сходна добродетел. Такива хора с уста благославят, а със сърце кълнат; защото с похвалите навличат проклетие върху живота на хвалените, подлагайки ги на вечно осъждане за същото, за което ги одобряват.

Псалмопевецът отново се обръща към душата, за да усили покорността ѝ към Бога.

(6) *Обаче - казва той - на Бога се покорявай, душо моя, защото от Него е търпението ми* (слав.). С това показва колко големи са изкушенията и казва същото, което казва и апостолът - че Бог *не ще остави да бъдем изкушени повече*, отколкото можем да понесем (1 Кор. 10:13); *защото от Него е търпението ми*.

(7) *В Бога е моето спасение и моята слава; Бог е моята помощ и упованието ми е на Бога* (слав.). Блажен е, който не се възхищава на никаква житейска висота, а има славата си в Бога; който се хвали с Христа и може да каже с апостола: *А мене да ми не дава Господ да се хваля, освен с кръста Христов* (Гал. 6:14). Но понастоящем мнозина се хвалят с тялото си - такива са упражнявалите се в борба или цъфтящите със свежестта на младостта. Мнозина се хвалят с мъжество по време на война, считайки за добродетел дори убийството на сънародници; защото воинската доблест и паметниците, издигани от пълководеца и градовете, се измерват с броя на убийствата. Някои стават известни с издигане на градски стени, други - с прокарване на водопроводи и с построяване на големи сгради за борби. Такъв човек, изразходвайки цялото си богатство за борците със зверове, и възхищайки се на суетните викове на тълпата, се възгордява от похвалите и мисли високо за себе си, като счита позора си за слава, и дори написва греха си на дъски по видни места из града и го излага на показ. Друг е известен с богатството си, а друг - с това, че е силен и непобедим оратор или познавач на светската мъдрост. За славата на всички тези хора трябва да се съжалява; а трябва да облажаваме онези, които поставят славата си в Бога. Ако някой цени високо това, че служи при царя и е

почетен от него с голяма чест, то колко по-високо трябва да оценяваш честта, че си слуга на Великия Цар, призван си от Него за близко общуване, приел си Духа на обещанието, та като бъдеш запечатан с Него, да станеш Божи син.

И след като разбрал от личен опит ползата от искрената надежда на Бога, псалмопевецът призовава и народа да му подражава в това, като казва: (9) *Уповавайте се на Него, всички народи; излейте пред Него сърцата си* (слав.). Невъзможно е да станем годни за приемане на Божествената благодат, ако не изгоним порочните страсти, които са завладели душите ни. Виждал съм, че лекарите не дават целебни лекарства, преди да са отстранили чрез повръщане болестотворното вещество, което невъздържаните са натрупали в себе си с лошото си поведение. И не наливат миро в съд, който преди това е бил пълен с някаква зловонна течност, ако първо не го измият. Затова трябва да бъде излято предишното съдържание, за да може да се налее и вмести новото.

(10) *Обаче суетни са синовете човешки* (слав.). Пророкът знаел, че не всички следват увещанието му, не всички се съгласяват да се надяват на Бога, а напротив, надяват се на житейски суети. Затова казва: *Обаче суетни са синовете човешки, лъжливи са синовете човешки* (слав.). Защо са суетни? Защото са лъжливи. В какво по-конкретно се изразява тяхната лъжливост? *Във везните, понеже постъпват неправедно* (слав.). За какви *везни* говори пророкът? Нима всеки човек стои с везни и тегли? Нима всички са продавачи на вълна и на месо, търгуват със злато или сребро, или казано най-общо, се занимават само с неща, които търговците обикновено продават на мярка и тегло? Но има и много най-различни занаятчии, които не се нуждаят от везни в работата си. Мнозина се занимават с мореплаване; мнозина се занимават със съдебни дела и управление на държавата. Наистина, и у тях има лъжа, само че измамата не се извършва чрез везни. Та какво означава казаното от пророка? Това, че във всеки от нас има своеобразни везни, направени от нашия Творец, с помощта на които можем да различаваме природата на нещата. *Дадох пред лицето ти живот и смърт, добро и зло* (Втор. 30:15 - слав.) - две взаимно противоположни по природа неща. Претегляй ги на собственото си съдилище, измервай старателно кое е по-полезно за теб - да избереш временното удоволствие и да получиш за него вечна смърт или да избереш страданието и упражняването в добродетелта и да използваш това като средство за придобиване на вечно наслаждение. И така, хората са лъжливи, защото в тях се е покварило съдилището на душата. Съжалявайки ги, пророкът казва: *Горко на ония, които тъмнината наричат светлина, и светлината - тъмнина, които наричат горчивото сладко, и сладкото - горчиво* (Ис. 5:20). "Пред мен - казва псалмопевецът - е само настоящето, а кой знае бъдещето?" Мериш лошо, когато предпочиташ лошото пред доброто, цениш суетното повече от истинското, поставяш временното над вечното, избираш бързопреходното удоволствие вместо безкрайното и непрекъснато веселие. Затова *са лъжливи синовете човешки във везните, понеже постъпват неправедно*. А извършват неправда първо против самите себе си, а после и против ближните си, защото и сами за себе си са лоши съветници в делата, и за другите са лош пример. В деня на съда няма да можеш да кажеш: "Не знаех що е добро"; изобличават те собствените ти везни, достатъчни за различаване на добро и зло. Отчитаме теглото на телата по накланянето на стрелката на везните, а разпознаваме заслужаващото предпочитание в живота по свободния избор на душата и точно това е наречено от псалмопевеца *везни*; защото свободата може да се накланя еднакво и в едната, и в другата посока.

(11) *Не се надявайте на неправда и не желайте грабителство* (слав.). По-горе казал: *Уповавайте се на Него, всички народи*. Но забелязал мудност в подчиняването и произнесъл: *Обаче суетни са синовете човешки*. Сега отново ни забранява да се надяваме на неправдата. Който счита придобитото чрез неправда богатство за достатъчно средство за сила и могъщество, прилича на болен, който счита разгара на болестта си за здраве. *Не се надявайте на неправда*; тя ще ти пречи във всяка работа. *И не желайте грабителство*. Псалмопевецът ни увещава да не бъдем похотливи към чуждото.

Ако тече богатство, не привързвайте сърце към него (слав.). Ако видиш, че някой е изключително богат, не считай живота му за блажен. Ако отвсякъде и от неизчерпаеми източници към теб текат пари, не допускай изобилието им до себе си. *Ако тече богатство*. Удиви си на това изречение! Свойството на богатство е течливост. То протича покрай притежателите си по-бързо от поток и обикновено ги сменя един след друг. Както реката, течаща надолу, се приближава до стоящите на брега, но само за миг ги докосва и веднага се отдалечава, така и изгодите на богатството доста бързо се появяват и изчезват, имайки навик да преминават от един към друг. Тази нива днес принадлежи на един, утре ще принадлежи на друг, а след известно време - на

трети собственик. Погледни къщите в града; колко имена вече са получавали за времето на съществуването си, бивайки наричани на името ту на един, ту на друг собственик! И златото, постоянно изтичайки от ръцете на притежателя си, преминава при друг; а от него - при трети. По-скоро можеш да задържиш стисната в шепата вода в реката, отколкото да запазиш задълго богатството си. Затова прекрасно е казано: *Ако тече богатство, не привързвайте сърце към него*. Не се пристрастявай към него с душата си, а извличай полза от него; не го обичай прекомерно и не му се удивлявай като на едно от богатата, а го използвай така, че да ти служи като инструмент.

След това псалмопевецът добавя към всичко казано едно изречение, не със свои собствени думи, а както го е чул от Бога. Защото казва: (12) *Един път каза Бог, и два пъти аз чух това*. И нека никой не се смущава, че в казаното има нещо уж странно, а именно, че Бог казал веднъж, а пророкът чул това два пъти. Защото е възможно да кажеш нещо веднъж така, че в казаното веднъж да се съдържат много неща. Един човек, след като се е срещнал с друг и са поговорили с него за много неща, след това може да каже: "Той говори с мен веднъж, но ми каза много неща". Такъв е смисълът и на казаното сега. "Бог ми се яви веднъж, но нещата, които Бог ми каза, са две". Пророкът не е казал: "Едно нещо каза Бог, и два пъти аз чух това"; тогава би се оказало, че казаното съдържа в себе си противоречие.

И така, какви са тези две неща, чути от пророка? (12) *Че силата е в Бога, (13) и у Тебе, Господи, е милостта*. "Чух - казва пророкът, - че Бог е силен на съд и че е милостив". Затова *не се надявайте на неправда, не се привързвайте към богатството, не избирайте суетата, не носете със себе си развратеното съдилище на душата*. Като знаете, че нашият Господар е силен, бойте се от силата Му и не се отчайвайте за човеколюбието Му. За да не вършите неправда, е добре да имате страх от Бога; а за да не станете нехайни към себе си поради безнадеждност, след като веднъж сте се подхлъзнали и сте паднали в грях, е добре да имате надежда на Божията милост. *Защото силата е в Бога и от Него е милостта*.

(13) *Защото Ти ще въздадеш всекому според делата*. Защото, с каквато мярка мерите, с **такава** ще ви се отмери (Лук. 6:38). Оскърбил си брат си? И за себе си очаквай същото. Ограбвал си сиромаси, бил си клетници, осрамвал си с обиди, клеветил си, лъгал си, посягал си към чуждо брачно ложе, нарушавал си клетва, премествал си межди, прокарани от бащите ти (вж. Притч. 22:28), поставял си ръка върху имуществото на сираци, оскърбявал си вдовици, предпочитал си сегашното удоволствие пред обещаните блага? Очаквай отплата за това. Защото *каквото посее всеки, това и ще пожъне* (Гал. 6:7). Впрочем, ако си направил някакво добро, и за него очаквай многократно по-голяма отплата. *Защото Ти ще въздадеш всекому според делата*. Като помниш през целия си живот тези думи, ще можеш да избегнеш много грехове, в Христа Исуса, нашия Господ, Комуто слава и власт във вечните векове. Амин.

БЕСЕДА върху псалом сто и четиринадесети

След като предварително заехте този свещен дом на мъчениците и от полунощ насам умилостивявате с песнопения Бога на мъчениците, търпяхте до обяд, очаквайки моето идване. Затова за вас, които предпочитате честта на мъчениците и служенето на Бога пред съня и спокойствието, наградата е готова. Но ако и аз трябва да се оправдая за забавянето си и за това, че ви оставих задълго, ще кажа причината за това. Използвах цялото време на днешния ден, за да учредя една друга равна по чест на тази Божия Църква, отдалечена на немалко разстояние от вас. И така, тъй като Господ ми дари и да извърша служението към тях, и да не измамя вашата любов, благодарете заедно с мен на Благодетеля, Който подкрепя с невидимата Си сила видимата немощ на тялото ми. Но за да не ви огорча с това, че ви задържам дълго, ще побеседвам накратко за псалома, който ви заварих да пеете, и като нахраня според силите си душите ви със слово на утешение, ще ви пусна, за да се заеме всеки от вас с грижа за тялото си.

Какво пеехте? Следното: (1) *Възлюбих, защото Господ ще чуе гласа на молитвата ми* (слав.). Не всеки може да каже: *Възлюбих*. А само този, който вече е съвършен, освободил се е от робския страх и е приел духа на осиновяването. Към думата *възлюбих* не е добавено кого именно възлюбил, но се подразбира: Бога на всяка твар. Защото това, което в истинския смисъл на думата заслужава любов, е Бог; тъй като, по определение, заслужаващо любов е това, което всички желаят. А Бог е първото и най-съвършено благо от всички блага. И така, възлюбих Самия Бог и с радост приех страдания за него. А какви са тези страдания, пророкът описва малко по-надолу: *смъртни болки, адски мъки, утеснение, скръб* - всичко това му изглеждало заслужаващо любов поради любовта му към Бога и поради надеждата за онова, което се пази за понеслите страдания за благочестието. "Не против волята си, не насилствено и не принудително изтърпях подвижите - казва пророкът, - а понесох мъките с някаква любов и благоразположение. Затова мога да кажа: *Заради Теб се умъртвяваме целия ден* (Пс. 43:23 - слав.)." И изглежда, че това е равносилно на апостолските думи, и е казано със същото душевно разположение, с каквото апостолът казва: *Кой ще ни отлъчи от любовта Божия: скръб ли, притеснение ли, или гонение, глад ли, или голотия, опасност ли, или меч?* (Рим. 8:35) И така, *възлюбих* всичко това, знаейки, че понасям беди за благочестието и имам за зрител и подвигоположник Господаря на всяка твар. *Защото Господ ще чуе гласа на молитвата ми*. Така и всеки от нас може да изпълни трудното в заповедите, когато разкрива живота си пред Бога на всяка твар като пред зрител.

(2) *Защото наклони ухото Си към мен* (слав.). Пророкът казал: *наклони* не за да добиеш някаква чувствена представа за Бога, сякаш Той има уши и ги навежда поради тихия глас, както правим ние, приближавайки ухо към тихо говорещите, за да чуем отблизо произнасяното. Напротив, той казал: *наклони*, за да покаже собствената си немощ, тоест: "Слез поради човеколюбието Си при мен, лежащия на земята, както човеколюбивият лекар, навеждайки ухото си към болния, който поради силна отпадналост не може да говори разбираемо, узнава отблизо нуждата на страдалеца. И така, *наклони ухото Си към мен*. Божият слух не се нуждае от звук, за да чуе. Бог и по движенията на сърцето умее да разбира за какво се молим. Или не чуваш, че Моисей, който не произнася нищо, но в неизказаните си въздишки моли Господа, бил чут от Господ и Той рекъл на Моисей: *Що викаш към Мене?* (Иzx. 14:15) Бог може да чуе и праведната кръв, която не притежава нито език, нито глас, проникващ във въздуха. А явяването на праведните дела пред Господа е казване със силен глас.

И затова ще го призовавам през всичките си дни. Ние, като се помолим един ден или един час, и то не много, като поскърбим за греховете си, и приключваме с грижата си, сякаш вече сме направили нещо равностойно на греховността си. Но светият пророк заявява, че принася изповядване, съразмерно на цялото време на живота си. Защото казва: *ще Го призовавам през всичките си дни*. След това, за да не помислиш, че той призовавал Бога, защото уж е благоденствал приживе и всичките му работи са вървели успешно, описва големината на бедствията, в които не бил забравил Божието име.

Защото казва: (3) *Смъртни болки ме обвзеха, адски мъки ме постигнаха* (слав.: *намериха*) Под думата болки (ἰβίνες) пророкът в истинския смисъл на думата има предвид обикновените родилни болки, когато утробата, затормозена от бремето, подтиква плода да излезе навън, а после детеродните органи, притиснати и разтегнати по време на бременността, чрез напъгане и свивания на жилите причиняват на раждащите много силни болки и жестоки мъчения. Той пренесъл тази представа за болка и върху смъртните болки, поразяващи живото същество при раздялата на душата с тялото. “Изтърпял съм - казва той - не нещо що-годе поносимо, но съм изпитвал дори самите смъртни болки и бях доведен до опасност да сляза в ада”. Дали е търпял само това, с което се хвали, или често е търпял същото, но недоброволно, тъй като принудителното не заслужава похвала? Но виж великодушието на подвижника. “Когато - казва той - *смъртни болки ме обвзеха и адски мъки ме намериха*, тогава не само не паднах под тежестта на тези изкушения, но дори доброволно се подложих на още по-многобройни изкушения, сякаш сам доброволно си изнамирах скръб и болки, а не те ме постигаха против волята ми”. По-горе казал: “*Адски мъки ме намериха*, а тук: *скръб и болка намерих* (слав.). Тъй като в бедите се оказах несломим при всички нападения на изкусителя, то за да покажа изобилието на любовта си към Бога, прибавих скръб към скръбта и болка към болката не с надеждата, че ще застана със собствени сили против скръбното, а *защото призовавах името Господне*”. Подобно на това е казаното от апостола: *Във всичко това препобеждаваме чрез Възлюбилия ни* (Рим. 8:37 - слав.). Побеждава този, който без отпускане търпи случващото се по необходимост; а препобеждава този, който като доказателство за търпението си доброволно си навлича болки. Който е паднал в някакъв смъртен грях, трябва да казва: *Смъртни болки ме обвзеха*; защото е казано: *Всеки, който прави грях, е роден от дявола* (1 Иоан. 3:8). “Когато бях извършител на греха - казва Давид - и когато смъртта ме износваше в утробата си, тогава бях намерен от адски бедни. И с какво се излекувах? С това, че *намерих скръбта и болката* на покаянието; измислих за себе си терзанието на покаянието, съразмерно с тежестта на греха, и така дръзнах да призова *името Господне*. И какво казах? (4) *Господи, избави душата ми, аз съм в плен; дай откуп за мен и избави душата ми*”.

Милостив е Господ и праведен. Писанието навсякъде съединява с Божието милосърдие правдата, научавайки ни, че и Божията милост не е без съд, и съдът не е без милост. Бог и милвайки, с разсъждение и мярка проявява милосърдие към достойните, и съдейки, с пощада към нашата немощ извършва съд, наказвайки ни по-скоро от човеколюбие, отколкото като отплата с равно за равно. *И нашият Бог милва* (слав.). Милосърдието е болка за силно потиснатите от тяхната вина, усещана от състрадателните. Изпитваме жал към този, който от голямо богатство е изпаднал в крайна сиромашия, който от крепко телесно здраве е преминал в крайно изтощение, който по-рано се е възхищавал на красотата и свежестта на тялото си, а след това е увреден от обезобразяващи болести. Тъй като и ние някога бяхме славни в райското състояние, а поради падението станахме безславни и унижени, то *нашият Бог милва*, като вижда какви бяхме и какви станахме. Затова призова с милосърден глас и Адам, като казал: *Адаме, где си?* (Бит. 3:9) Защото не обаждане изисквал Всезнаещият, а искал Адам да размисли какво бил и какво е станал. *Где си?* Тоест на какво падение се подложи, след като беше на такава висота?

(5) *Господ пази младенците: смирих се и ме спаси* (слав.). Ако разбираме това в буквален смисъл, човешката природа не би могла да съществува, ако самите деца и кърмачетата не биха били пазени от Господ; защото по какъв начин те, носени в майчината утроба, биха могли да се хранят или да се движат, живеейки в толкова тясно място, непредоставящо удобства за обръщане, даже в тъмно и влажно място, нямайки възможност нито да дишат, нито да живеят човешки живот, а плувайки в течност подобно на риби, ако не би ги крепяла Божията закрила? След това, по какъв начин биха могли поне за малко да продължат да живеят след излизането си на необичайно за тях място и след охлаждането им от въздуха след топлината в майчината утроба, ако Бог не би ги спасявал? И така, *Господ пази младенците: смирих се и ме спаси*. Или можеш да разбираш тези думи и така: “Тъй като се обърнах и станах като младенец, получих небесното царство като дете и с кротостта си достигнах до детско смирение; и щом се *смирих, Господ Който пази младенците, ме спаси*”.

(6) *Върни се, душо моя, в твоя покой, защото Господ ти стори добро*. Добрият подвижник сам си предлага утешително слово, казвайки подобно на Павел: *С добрия подвиг се подвизах, пътя свърших, вярата опазих; прочее, очаква ме венецът на правдата* (2 Тим. 4:7, 8). И пророкът казва същото на самия себе си: “Тъй като вече измина достатъчно дълъг житейски път, *върни се най-после в твоя покой, защото Господ ти стори*

добро". Защото вечен покой предстои на онези, които законно са се подвизавали в тукашния живот, покой, раздаван не според заслуги за дела, а даряван по благодатта на великодаровития Бог на надяващите се на Него. После, без още да говори за тамошните блага, а известявайки как се е освободил от светските тревоги, благодари за това на Освободителя на душите, Който го е избавил от разнообразното и тежко робство на страстите. Как станало това?

(8) *Ти избави душата ми от смърт, очите ми - от сълзи, и нозете ми - от препъване.* Чрез сравнение със сегашното състояние се опитва бъдещия покой. "Тук - казва той - *смъртни болки ме обзеха*, а там (Бог) *ще избави душата ми от смърт*; тук очите от скръб проливат сълзи, а там вече няма сълзи, които да помрачават зениците на веселящите се от съзерцаването на красотата на Божията слава; защото *Бог ще отрие всяка сълза от всяко лице* (Ис. 25:8 - слав.); тук съществуват много опасности от препъване, поради което и Павел казал: *Който мисли, че стои, нека гледа да не падне* (1 Кор. 10:12), а там нозете стоят стабилно, животът е постоянен, няма опасности да се увлечеш в грях, защото няма нито плътско възбуждане, нито съдействие на жена за грях; при възкресението няма нито мъжки, нито женски пол, а има някакъв общ и еднообразен живот за угаждащите на своя Владика и за живеещите в страната на живите. Тукашният свят и сам е смъртен, и служи за жилище на умиращите. Тъй като съставът на видимите неща е сложен, а всичко сложно обикновено се разрушава, то и ние, живеещите в света, като части от света, по необходимост участваме в естеството на цялото. Затова ние, хората, многократно умираме даже още преди смъртта да раздели душата и тялото. И нека казаното да не ти се струва странно; напротив, вгледай се в действителността. В продължение на три седемгодишни периода човек обикновено преживява три промени и превратности във възрастта и в начина на живот и след изтичането на всеки седемгодишен период особена граница затваря миналото и ясно отбелязва изменението. През първите седем години детската възраст завършва с опадане на зъбите; възрастта на момче, годно за учение, продължава до юношеството; младежът след навършване на двадесет и една години, щом бузите му почнат да се покриват с първия мъх, изчезва незабележимо и от младеж се превръща вече в мъж. Затова, когато видиш мъж, в когото постепенният растеж е прекратен, разсъдъкът вече е укрепнал, а от юношеството не е останала и следа, няма ли да направиш извода, че миналото в него е умряло? А също и старецът, който се е преобразил и във външния вид, и в душевните нагласи, явно става не такъв, какъвто е бил досега. Затова човешкият живот обикновено е пълен с много смърти не само при преминаване от една възраст в друга, но и при душевните падения в грях. А където няма нито телесно, нито душевно изменение, защото нито разсъдъкът се заблуждава, нито душевната нагласа се променя, и никакво обстоятелство не нарушава постоянството и безметежността на помислите, там е страната на истински живите, винаги подобни на самите себе си. Пророкът обещава в нея да угажда на Бога на всяка твар, тъй като нищо външно няма да му пречи в изпълнение на намерението му да служи истински и равночестно с ангелите. Казано е: *Затова усърдно залягаме да Му бъдем удобни, било кога живеем в тялото, било кога го напускаме* (2 Кор. 5:9). Такава е страната на живите: в нея няма нощ, няма сън - образ на смъртта; няма храна, няма напитки - тези подкрепления за нашата немощ, няма болка, няма страдания, нито лекарства, нито съдилища, нито търговия, нито занаяти, нито пари - това начало на злините, повод за войни, корен на враждата. Това е страната на живите, на неумиращите чрез греха, а на живеещите истински живот в Христа Иисуса, Комуто слава и власт във вечните векове, амин.